מורה נבוכים חלק שני פרק מא

הגדולה הזאת ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח, ואמר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה, ואמנם דבור המלאך והעמידו לו כל זה במראה הנבואה, ובכמו זה הענין יתבטלו ההושים ג"כ מפעולותיהם ויבא השפע ההוא לכח הדברי וישפע ממנו על הכח המדמה וישלם ויעשה פעולתו, ב ופעמים תתחיל הנבואה במראה הנבואה ואחר כן ירבה הרתת ההוא וההתפעלות החזק הנמשך אחר שלמות פעולות המדמה ואז תבא הנבואה, כמו שבא באברהם אשר בא בתחלת הנבואה ההיא היה דבר ה' אל אברם במחזה, וכופו ותרדמה נפלה על אברם וגו', ואחר כן ויאמר לאברהם וגו'. ודע כי כל מי שזכר מן הנביאים שבאתהו הנבואה, יש מהם מי שייחס זה אל מלאך, ומהם מי שייחסו לשי"ת אע"פ שהיה על ידי מלאך בלא ספק, ג כבר כתבו רז"ל על זה ואמרו ויאמר ה' לה, ע"י מלאך, ודע כי מי שבא בו כתוב שדבר עמו מלאך או באהו דבר מהשם, שזה לא יהיה בשום פנים אלא בחלום או במראה הנבואה, ובבר באה ההגדה על הדבר המגיע לנביאים לפי מה שבא בו הספור בספרי הנביאים על ארבע צורות. ד הצורה הראשונה, יגלה הנביא שהדבור ההוא היה ממלאך בחלום או במראה. ה והצורה הב' שיזכור דברי המלאך לו לבד, ולא יבאר שזה היה בחלום

שם טוב

ומרמה את המרמה הגדול ולא נאמר כי כח ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה, ואמנם דבור המלאך והעמידו לו כל זה במרמה הנבואה, וכמו זה הענין יתבטלו ההושים ג"כ מפעולותיהם כי בהתחבר לחדש ענין חיוט ונורא בעת היקיצה יעצר לחדש כחלו הוא נרדם בחופן שיבטלו החושים ג"כ מפעולותיהם ויבא השפע ההוא לכח הדברי ושלם ויעשה פעולתו, ופעמים תתחיל הנבואה במראה הנבואה ירמה בחזה ואז תבא הנבואה ירמה בחלום וסופו ותרדמה נפלה על אברם, זה אמרו המפרשים כי כבר ירמה החדש בהקיץ חקיים נפלאים ואחר כך ירבה הרתת ההוא וההתפעלות החזק הנמשך לשלמות פעולת הכח המדמה ואז תבא הנבואה, כל שכן באברהם אשר בא בתחלת הנבואה ההוא היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר, וסופו ותרדמה נפלה על אברם בסבת שהכח המדמה נלאה והתפעלה ברעות החקויים האלהיים עד שנרדם, ואח"כ בא לו הנבואה

בחתיות כמ"ש ויאמר לאברם ידוע תדע:

אמר שם טוב זאת התרדמה אשר הגיע לאברהם לא היה בעבור שתחלה היה מחזה ואח"כ בא רתת אבל נפלה על אברהם התרדמה והאימה והחשכה הגדולה בעבור מה שהגיע לו באותה הנבואה מהיראה ובעבור המגיע לבניו, וזה מבואר ואין צריך לבקש לו טעם אחר ובעבור שבמראה הראשונה נאמר לו בשורה טובה לא הגיע לו דבר מאלו המקריים. עוד אמר הרב כי כל מי שזכר מהנביאים שבאתהו הנבואה יש מהם מי שייחס זה למלאך ומהם מי שייחס להשם ויקבלה אע"פ שהיה על ידי מלאך בלי ספק, כבר כתבו החכמים על זה ואמרו ויאמר ה' לה שהוא על ידי מלאך והמלאך הוא הכח המדמה אשר יבא לנביא והנביא אמרו לרבקה לא שיהיה רבקה נביאה. ודע ג"כ כי כל מה שכתב בו שדבר המלאך עמו או באהו דבר מן השם זה לא יהיה בשום פנים אלא בחלום או במראה הנבואה כמו שאמר במראה הנבואה כמו שאמר אליו אחר לחודע בחלום אדבר בו וכבר באה ההגדה על דבר המגיע לנביאים לפי מה שמצאנו אותו בספרי הנביאים על ארבע צורות, צורה ראשונה יגלה הנביא שהדבור ההוא היה ממלאך ויבאר גם כן שהוא בחלום כמו שאמר ויאמר מלאך האלהים בחלום ויאמר אלהים אל יעקב, כי יסבור הרב כי האלהים הנזכר במראות האלהים בתופן כי שם אלהים הוא רשאונה למלאכים והושאל לשם. והצורה הב' שיזכור שדבר לו המלאך ולא יבאר תהיה בחלום או במראה מפני שהוא

אפודי

ההבדל שבין החלום והמראה: ב ופעמים תתחיל הנבואה במראה הנבואה. ר"ל פעמים יקרה שהנבואה תתחיל אחר שמקבל הכח המדמה מזה חקוי, וזהו נקרא מראה הנבואה, ר"ל שחקוי המדמה נקרא מראה הנבואה, ואחר החקוי ההוא תתחיל ותבא הנבואה האמתית והוא דבר ה': ג כבר כתבו החכמים ז"ל כו'. ר"ל בכל מקום שתמצא לאחד מהנביאים זולת מרע"ה ויאמר ה', היה דבר ה', אע"פ שלא יזכיר שהיה ע"י מלאך הוא בלא ספק ע"י מלאך, וזהו שאמרו ז"ל ויאמר ה' לה ע"י מלאך, להודיע שמ"מ לשום נביא שהבואתו הנבואה כי אם כאמצעות מלאך והוא שהיה הכח המדמה, ואע"פ שמאמר ויאמר ה' לה לא היה נבואה כלל כי רבקה לא היתה נביאה והמלאך המבואר היה נביא אחד כשם ועבר וכמו שיבאר הרב ז"ל בסוף זה הפרק, מכל מקום כבר יבנים בזה הרב בסוף הפרק זה לשונו, אז יהיה זה לבאר כי בכל מקום שתמצא דבר מיוחס וכו': ד הצורה הראשונה וכו'. שהנביא יבאר שהדבור היה ממלאך ויבאר ג"כ אם הדבור הוא היה בחלום או במראה: ה והצורה השנית, היא שיבאר שהדבור היה ממלאך כאשר בצורה הראשונה רק שלא יבאר הנביא אם

קרשקש

עליו לרוב הראגה הגיע לו בטה שיעד לו מגלות זרעו והיותם עבדים בארץ לא להם זמן רב, ועוד מן הפלא איך יתשוב הר"ם שרגיאל במרדגת דוד ושלמה ובספרו אומר בטה שהשיג מאותם העתידות היו בחזון, כמו שאמר חזון גראה אלי ואמר ואראה בחזון, וכן קורא הספר נבואת ישעיהו חזון, אמר חזון ישעיהו בן אמוץ, אמר עוד ואשא עיני ואראה והנה איש אחד לבוש הבדים וסתגיו הגורים בכתם אופז וגויתו כתרשיש ופניו כמראה הברק ועיני כלפידי אש וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחושת קלל וקול דבריו כקול המון. ויש לומר שמתוך שראה במראה ההיא זאת הצורה הנכבדת המאיימת והמחרידה אמר ונהפכו צירי עלי והודי נחפך עלי למשחית, ולא מצאנו כן בשאר הנביאים שתבא להם הנבואה וכיוצא באלו הדברים המאיימים והמחרידים, וקראו זאת ההגדה מראה וחיתה ביום, ואם אמר גרדם ופני ארצה הגיע לו זה מצד אותה ההשגה המאיימת, אחר אמר שהתחזק בשחזקו המלאך ואמר והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא ובשלשה מקומות קראהו מראה ולא קראהו הלום כי ביום היה ואשר עמו ברחו בסבת הטרדה ואחר שהגיד לו עתידות בכל מה שקרה לעמו באחרית הימים, ועם ספורו שהמלאך היה מדבר עמו והגיד שהיה במראה אשר היא צורה אחת ממראות הנבואה כמו שאמר הרב איך מנאתו מכת דוד ושלמה, ואם יש לומר הדין עם הרב שלא למנותו בסדרגת ישעיה ואם דבר לו המלאך והגיד לו עתידות במראה אחר שלא הגיע ענינו להיות שליח מצווה מאת המלאך או מאת השם להודיע לישראל דברי העתידות, מ"מ אין לו למנותו מכת דוד ושלמה אחר שקרא נבואתו חזון ושהמלאך דבר עמו במראה מה שלא נאמר זה בדוד ושלמה:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

בחלום או במראה, כפני שהוא סומך על מה שכבר נודע שאין נבואה אלא על אחד משני הפנים, במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו. ה והצורה הג' היא אשר לא יזכור מלאך כלל אבל ייחס המאמר לשם ית', שהוא אמרו לו, אלא שהוא יגלה שבאהו הדבר ההוא במראה או בחלום. ו והצורה הרביעית, שיאמר הנביא מאמר סתם שהשם דבר אליו או אמר לו עשה זה או אמור זה, מכלתי באור לא בזכרון מלאך ולא בזכרון חלום, מפני השענו על מה שכבר נודע והושרש שלא תבא נבואה ולא חזון אלא בחלום או במראה וע"י מלאך, ואמנם מה שבא על הצורה הראשונה כאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב, ז ויאמר אלהים אל בלעם, ואמנם מה שבא על הצורה השנית כאמרו ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל, ויאמר לו אלהים שמך יעקב, ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים, ויאמר אלהים לנח, ואמנם מה שבא על הצורה הג' כאמרו היה דבר ה' אל אברם במחזה, אמנם מה שבא על הצורה הד' כאמרו ויאמר ה' אל אברהם, ויאמר ה' אל יעקב שוב, ויאמר ה' אל יהושע, ויאמר ה' אל גדעון, וכן מאמר רובם, ויאמר ה' אלי, ויהי דבר ה' אלי, ודבר ה' היה, והנה דבר ה' אליו, היה היה דבר ה', תחלת דבר ה' בהושע, היתה עלי יד ה', וזה המין הרבה מאד, וכל מה שיבא על אחת מאלה הד' צורות היא נבואה ואמרו נביא, אמנם מה שיאמר בו ויבא אלהים אל פלוני בחלום הלילה אינה נבואה כלל ולא האיש ההוא נביא, כי ענינו שבאה הערה מאת השם לאיש ההוא ואח"כ באר לנו שההערה ההיא היתה בחלום, כי כמו שיסבב השם התנועע איש אחר להציל איש אחד או להמיתו, כן סבב חדוש ענינים רצה לחדשם בחלום לילה, שאנחנו לא נספק שלבן הארמי רשע נמור עע"ז נם כן, ואבימלך אע"פ שהיה איש טוב בעמו, כבר אמר אברהם אבינו על ארצו ועל ממלכתו רק אין יראת אלהים במקום הזה, ובא בכל אחד משניהם ר"ל לבן ואבימלך, ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה, וכן ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה, ודע זה, ח והתבונן ההפרש בין אמרו ויבא אלהים ובין אמרו ויאמר אלהים, ובין אמרו בחלום הלילה ובין אמרו במראות הלילה, ובא ביעקב, ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה, ובלבן ואבימלך ויבא אלהים וגו', וכל זה פירשו אונקלוס ואתא מימר מן קדם ה' ולא אמר בשניהם ואתגלי ה', ודע שהנה יאמר ויאמר ה' לפלוני, ולא היה זה לפלוני ולא באהו חזון כלל, אבל נאמר לו הדבר ההוא על ידי נביא, כמו שבא הכתוב ותלך לדרוש ה', ואמרו בביאור לבית מדרשו של שם ועבר, והוא ענה אותה, ונאמר בעבורו ויאמר ה' לה, ואע"פ שאמרו ז"ל ויאמר ה' לה על ידי מלאך, יפורש בזה שיהיה עבר הוא המלאך, שהנביא פעמים נקרא מלאך כמו שנבאר, או יהיה רומז

אפודי

היה בחלום או במראה, וזה הבדלה מהרלשונה: ה והצורה השלישית היא, שלא יבאר שהדבור היה ע"י מלאך אבל ייחסם הדבור לשם יתעלה רק שיבאר אם היתה ההשגה ההיא בחלום או מראה: ו והצורה הרביעית, שיאמר הנביא מי זה מאמר סתם שהשם יתעלה דבר עמו ולא יבאר שזה היה ע"י מלאך ולא יהיה שום מלאך נזכר בו וגם לא יבאר שזה היה בחלום או במראה: ז ויאמר אלהים אל בלעם. דעת הר"ם ז"ל כי באמרו אלהים כאלו היה נזכר בפרשה ההיא מלאך כי שם אלהים מוגה ראשונה למלאכים והושאל לשם יתי מנד כי כל שעולותיו יעשה באמצעותם ופל ידם: ח והתבונן ההפרש בין אמרו ויבא אלהים וכו'. ר"ל כי ויבא אלהים אינה נבואה כלל אבל ר"ל שבאה הערה מאת השם יתעלה. ויאמר אלהים ר"ל לא נבואה אמתית, ובאמרו בחלום הלילה במדרגה פחותה

שם טוב

סומך על מה שכבר נודע שאין שם נבואה אלא לאחד מב' פנים כמ"ש במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, כמ"ש ויאמר אלהים ליעקב קום עלה בית אל ולא נזכר שהוא בחלום או במראה וכן ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים ויאמר אלהים לנח. והצורה הד' שיאמר הנביא מאמר מוחלט שהשם דבר אליו בלי זכירת מלאך ולא נזכרון חלום או מחזה השענו על מה שכבר נודע שלא תבא נבואה אלא בחלום או במראה וע"י מלאך וזה המין הרבה מאד בכל הנביאים ויאמר ה' אל אברהם ויאמר ה' אל יעקב ויאמר ה' אל יהושע וכל מה שיבא על אחד מארבע הצורות היא נבואה ויקרא נביא, ואמנם מה שיאמר בו בחלום הלילה אינה נבואה כלל ולא האיש ההוא נביא כי ענינו שבא הערה מאת השם לאיש ההוא ואחר כך ביאר שההערה היא היה בחלום, שאמרנו לא נספק שלבן הארמי רשע עובד עבודה זרה ואבימלך אע"פ שהיה איש טוב בעמו כבר אמר אברהם על מדנו ועל ממלכתו אין יראת אלהים במקום הזה ואמר שבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ודע זה: והתבונן ההפרש בין אמרו ויבא אלהים לאמרו ויאמר אלהים, כי ויבא איננה נבואה כלל אבל בא הערה מאת השם, ואמרו ויאמר אלהים היא נבואה אמתית, ובאמרו בחלום הלילה היא מדרגה פחותה מאמרו במראות הלילה ולכן רמוז שאבין שיש הפרש באמרו בחלום הלילה לאמרו במראות הלילה, ולכן תרגם אונקלוס ואתא מימר מן קדם ה' ולא אמר בשניהם ובלי מן קדם ה' להורות לנו שבא הערה מאת השם לא שהיו נביאים כלל: ודע כי כבר יאמר ויאמר ה' לפלוני ולא באהו חזון כלל אבל נאמר הדבור ההוא ע"י נביא כמו שנאמר הכתוב ותלך לדרוש את ה' ואמרו בביאורו לבית מדרשו של שם והוא ענה אותה ונאמר בעבורו ויאמר ה' לה ואמרו ז"ל ויאמר ה' לה ע"י מלאך ויפורש שהיה עבר הוא שם המלאך שהנביא פעמים יקרא מלאך, או יהיה רומז למלאך אשר בא אל עבר

בזאת

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק מא מב

רומז למלאך אשר בא אל עבר בזאת הנבואה, או יהיה זה לבאר כי בכל מקום שתמצא דבר מיוחס לשם סתם שהוא ע"י מלאך, כשאר הנביאים ט כמו שבארנו:

פרק מב כבר בארנו (בפרק הקודם) כי כל מקום שנזכר בו ראיית מלאך או דבורו, שזה אמנם הוא במראה הנבואה או בחלום, יבאר בהם או לא יבאר, הכל שוה, כמו שקדם,

א ודע זה והבינהו מאד, ואין הפרש בין שיכתוב תחלה שהוא ראה המלאך, או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואחר כן בסוף הענין התבאר לו שהוא מלאך, אחר שתמצא סוף הענין כי זה אשר ראה ודבר היה מלאך תדע ותתאמת שמתחלת הענין היה מראה הנבואה או חלום של נבואה, וזה שבמראה הנבואה או בחלום של נבואה ב פעמים יראה הנביא השם ידבר עמו כמו שנבאר (בפרק מ"ה מזה החלק), ופעמים יראה המלאך ידבר עמו, ופעמים ישמע מי שידבר עמו ולא יראה איש מדבר, ופעמים יראה איש שידבר עמו ואח"כ יתבאר לו שזה המדבר מלאך, ובכמו זה המין מן הנבואה יזכור שהוא ראה איש יעשה או יאמר, אחר זה ידע שהוא מלאך, ולזה העיקר הגדול נטה אחד מן החכמים וגדול מגדוליהם והוא רבי חייא הגדול, בלשון התורה, וירא אליו ה' באלוני

שם טוב

בזאת הנבואה, או היה לבאר כי כל מקום שתמצא דבר מיוחד לשם מוחלט שהוא ע"י מלאך גם בשאר הנביאים כמו שאמר כי ילמד שתוס מן המפורש, והנה אמר הכתוב ויאמר ה' לה ואמרו חכמים שהוא על ידי מלאך וכן יהיה הענין בכל מקום שנזכר ה' זולת משה רבינו:

פרק מב כבר בארנו שזה שנזכר ראייה מלאך או דבורו בחלום ביאר זה או לא ביאר הכל שוה כמו שקדם. ודע זה והבינהו מאד כי אחר זאת ההקדמה הגדולה יתבארו

אפודי

מאמרו במראות הלילה: ט כמו שבארנו. ר"ל שביאר למעלה באמרו כבר כתבו החכמים ז"ל וכו':

פרק מב א ודע זה והבינהו מאד. ירמוז לאמתו בלשם ולדבורה עמו ולדבור המלאך בשעת העקידה ולמעמד

אברהם עם השלשה המלאכים כאלוני ממרא שכל זה בלא ספק היה במראה הנבואה, וזהו סוד גדול מאד ומפני זה אמר הרב מלת מאד: ב פעמים יראה הנביא השם ידבר עמו. וכמו כן יאמר הרב בראש פרק מ"ד וז"ל, ואפשר שיראה השם

נבואות רבות אשר יסופקו בהם איך היו ולכן צוה הרב שבינהו מאד. ובכאן רמז הרב רמזים נפלאים ראיית הנ' מלאכים שהיה במראה הנבואה, אחרון בלשם ובדבורה שהיה במראה הנבואה, המלאך שראה אברהם בשעת העקידה היה במראה הנבואה, והנה כל מקום שנזכר ראיית מלאך בין בזיזכור תחלה שהוא ראה המלאך או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואח"כ בסוף הענין יתבאר לו שהוא מלאך, אחר שיתבאר בביאור הגמור כי זה שראהו היה מלאך ולא היה איש תדע ותתאמת שמתחלת הענין היה מראה הנבואה או בחלום כי במראה הנבואה שהשם ידבר עמו כמו שנבארו, ופעמים יראה איש שידבר עמו ואח"כ יתבאר לו שזה המדבר מלאך כמו שקרה לאברהם באלוני ממרא כי הנ' אנשים שבאו אי אפשר שיהיו אנשים אף שיהיו נביאים כמו שיחשבו קצת גדולי המפרשים כי לא יתכן שיבא הנביא להודיע לאברהם מה שראוי להיות לו בעתיד, גם כי אמר ויבאו שני המלאכים סדומה וכל הפרשה כלה יראה שלא היה יכולת ביד נביאיו להפוך את סדום ולהגיל את לוט אבל היו מלאכים, ואחר שיודע שהיו מלאכים והמלאך הגדול א"א שיתנשא כ"ש כי המלאך הוא כח המדמה אשר יבא

אברבנאל

פרק מב כבר ביארנו כי כל מקום שנזכר בו ראייה כו', הפי' שבכל מקום שנמצא בכתוב ראייה מלאך או דבורו הוא במראה הנבואה לא בהקיץ, כפי שהמלאך שהוא שכל נגדל מתומר לא ישיגוהו החושים ולא ישמעו בקולו, ולכן הראיה והדבור המיוחס לו הוא במראה הנבואה, אין הפרש בין שיבאר הכתוב שהיה זה בנבואה או לא יבאר שהיה בנבואה בחלומות היא. ואמר הרב ע"ז ודע זה והבינהו מאד. והכונה המפרשים שזה אמר על מראה אברהם באלוני ממרא ועל ראיית האחון את מלאך ה', ואין זה נכון אצלי כי הנה הרב יודיע זה בשרש בפירוש ומה א"כ הוצרך לרמוז עליו במלות הנעלמות האלה. אבל אחשוב שכיון הרב כזה שהמלאך הוא הכח המדמה ומציאותו או דבורו הם פעולותיו, ולכן א"ל שהיה זה בהקיץ והשתמשות החושים כי הבשר יגבר או ויכרעם את המדמה או יכריע הרכבותיו וידמה המדבר כאלה או מדבר, ולפי שזאת ההקדמה היא מתפשטת בכל ראיית מלאך היא במראה הנבואה, וכל מראה הנבואה היא בתמונות המלאך שהיא המדמה, לכן אמר הרב על הענינים האלה ודע זה והבינהו מאד, ר"ל שלא ישתבש המלאך: וזה שבמראה הנבואה או בחלום הנבואה פעמים יראה הנביא השם מדבר עמו. כאן יש לעיין מי הכריח הרב לעבות מדרגות שונות מראיית מלאך או איש או השם ולמה לא עשה כלם מדרגה אחת מראיית מלאכים, כי כל הסורות הנמשך מכל הם כיון שאין שם מלאך ולא איש בשבל ואין הבם מדבר עמו. ואמרתי בתשובת זה שהרב שבר שהנביא בנבואתו פעמים יזכיר מה שראה ולא יזכירהו אל הנותן והמשביע בו כלל, והוא אומר שישמע קול ולא יראה אומרו, ופעמים יהיה מיהם הפשע שיקבל אם אל הכח הדבורי שממנו ישפע על הכח המדמה, ואז ידמה לו שהאיש מדבר אליו שהוא רמז אל הבכל

הטוענ, ופעמים (ויתחסרו) אל הבכל הטוענ המשפיע על הדבר ואז יראה מלאך מדבר אליו, ופעמים ויתחסרו אל הבל יח' לשיתוף הבכה הראשונה באותו שבש, ואז יראה ה' מדבר עמו. הנה ל"ב ראיית האיש והמלאך והאל אינם כזב, אבל הם נאמת כי הם כלם מזכר בנדר הנבואה וזכון זה כי הוא מוזכלו; ולזה העקר הגדול וכו', יש לשאול מאין ראה הרב שר' חייא היה מאמין שמראית אברהם באלוני ממרא היה כלל ופרש בנבואה ובשבעולות הבם לא היו בהקיץ ושמאמר אל נא תעבור מעל עבדך היה במראה הנבואה. כי הנה ר' חייא לא דבר מזה כלל ולא אמר דבור אחד אלא לגדול שבהם אמרו ואין יוצא הרב מבמאמר זה על מה שכתב עליו. ואמרתי בתשובת זה שחז"ל תלון בפי' הפסוק הזה מבם שאדני אם נא מלאתי חן בעיניך הוא קדם שאמר בגוד הבם המתן לי עד שאבוז ואבאים אתוחים, וכמו שהביא הש"י בפי', והנה ר' חייא ראה שבהיות אדני שבזה הפסוק קדם נפשקה או הנבואה שבאה אליו בפסוק ויבא אליו ה' ואמר ר' חייא שאין הדבר כן אלא שבם אדני הוא חוזל שאמר לגדול שבהם, ויתחייב מזה שיסבור ר' חייא שהיתה הנבואה נמשכת ולא נפסקה אלם היתה נפשקת אין לא היה אברהם שואל רבות ממנו ית'. ובהיותו כתוב נבואתו אין לך להבנים את האנשים ויעזוב דבר הבם"י. וכדי ביאון וקלף, כ"ש שמלינו אחר זה שאמר הכתוב וה' אמר המבסה אני מאברהם ואלה אליו הנבואה מבלי התחלת דבור כאלו היא נמשכת מהראשונה ואלתי נפשקה. וזה דרך המראה שבראה לו באלוני ממרא לא לבקר את כתולה כדברי רבי חמא בר חנינא, לפי שאל אלא דבור בתחה (הנבואה) כי הנה הדבור שבא בה הוא ענין סדום, וכבר יודע על אמתת הדעת הזה שבחוקי הפרשה, כי הנה אמר בענין סדום ויאמר ה' זעקת סדום ולא אמר ויאמר ה' אל אברהם, לפי שהיה הדבור נמשך באלו לא בשקה הנבואה הראשונה, ואמר ג"כ ואברהם

עודנו

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

באלוני ממרא וגו', (ח) כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו, התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות ההוא, ואמר שתחלה ראה שלשה אנשים ורץ ואמר מאמר אליהם, ואמר זה אשר פירש זה הפירוש שמאמר אברהם ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, שהוא נ"כ ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד סהם, ואמר לגדול שבהם אמר, ג והבן הענין הזה עוד בסוד מן הסודות, (ג) וכן אמר עוד בענין יעקב, אמרו ויאבק איש עמו, שהוא בצורת הנבואה, אחר שהתבאר באחרונה שהוא מלאך, והוא כענין אברהם בשוה אשר הקדים ספור כללי, וירא אליו ה' וגו', אחרי כן התחיל לבאר איך היה זה, וכן ביעקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים, ואחר כן התחיל לבאר

אפודי

במראה הנבואה ידבר עמו וכו': ג והבן הענין הזה עוד בסוד מן הסודות וכו'. ר"ל שאלו הג' מלאכים הם המוש המשותף והכח המדמה והכח השכלי והגדול שבהם היה הכח השכלי, וזהו אמרו אל נא תעבור, ר"ל שהשנה השכלית תהיה דבקה עמו. וזהו שאמר הרב ז"ל האחד נא לבשר את שרה והוא המוש המשותף כי הוא המבשר השכל במה שהשיג במושים החילוניים, והאחד נא להפוך את סדום והוא הכח המדמה כי מדרכו ההגעה והחפוש בענייניים הגשמיים, והאחד לרפאות את אברהם ושיהיה דבק בהשגה השכלית והוא השכל:

שם טוב

יבא עליו שפע השם ח"כ יחוייב שיהיה זה במראה הנבואה ולא יהיה לו מציאות חוץ לנפש, והנה ראיית המלאכים באלוני ממרא היה במראה הנבואה לא שיהיו אלו הדברים נמצאים חוץ לנפש, אף שהרמב"ן אמר אם כן לא לשה שרה עוגות כי הכל היה מראה הנבואה של אברהם וכא החלוט גרוב ענין כמו רוב חלומות השקר. ולהורות כי ר"ל הכינו שזה היה מראה הנבואה הביא הרב מאמר נמצא לר' חייא הגדול כשאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור לגדול שבהם אמר, כי למה שיתלמו ג' כחות והוא המשותף והמדמה והשכל ואחד הוא לבשר את שרה

והוא החוש המשותף והוא מורגל בדברים החילוניים ויש ענייניים המושגים, ואחד להפוך את סדום והוא הכח המדמה כי מדרכו ההגעה והחפוש בדברים הגשמיים, ואחד לרפאות את אברהם כשיהיה דבק בהשגה השכלית ולא יעבור לזולתו, כי השני כחות הראשונים הם משמשים לשכל והשכל אינו משמש לזולתו. ולזה אמר ר' חייא הגדול אל נא תעבור לגדול שבהם אמר ואם היו אלו חוץ לשכל הכח השכלי לא יעבור בהשגת השכל הפועל אף כי כל הנבחרים לפי דעת הרב השפע בא להם מהשכל וא"כ אי אפשר שיראה הנבחר שלשה שכלים נבדלים אף כי ישיגם חוץ לשכל לכן יחוייב שיהיה זאת על השגה שכלית וילדק אל נא תעבור מעל עבדך כי זהו הראוי בדבקות אלא יעבור השכל לזולתו, הנה יתבאר כי אף שבאלוני ממרא ראה אברהם את השם ושלשה אנשים כי זה היה במראה הנבואה כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות, וזה יסולק ספק גדול והוא למה נראה השם יתעלה לאברהם ולא אמר לו שוב דבר עד שהוצרך רבי חייא לומר שהיה זה לבקר את החולה, אבל באמת הוא כי וירא אליו ה' הוא ענין כולל ואחר כך פירש איך היה, וכן הענין באומרו ויאבק איש עמו שהיה במראה הנבואה אחר שהתבאר באחרון שהוא מלאך כי אמר בסוף כי ראיתי אלהים פנים וכו' והמלאך נקרא אלהים אף כי אמרו שלחני כי עלה השחר וגו' מורה על שהיה מלאך, א"כ היה במראה הנבואה בענין אברהם באלוני ממרא כי הקדים ספור וירא אליו ה' ואח"כ התחיל לבאר איך היה, וכן ביעקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים ואח"כ התחיל לבאר איך קרה עד שיפגעו בו ואמר שהוא

קרשקש

פרק מב (ח) כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו התחיל לבאר איך היה צורת ההראות ההוא ואמר שתחלה ראה שלשה אנשים. יש לשוען בזה טענות ולטערער ערעורים יאמן ולא יאמין כלל בזה הספור המתחלף עם אורך ענייניו ופעולות צורות מתחלפות וספור שחוק שרה ומאמר השם או המלאך בלשון דבור השם שאמר למה זה צחקה שרה והיא כחשה בשחוק התוא ואורך הדברים ההם שזה היה במראה הנבואה, ודעת הרב מורינו שהשלשה אנשים נצבים עליו רמז לשלשתן אל המדמה ואל השכל הפועל ואל השכל, וזהו אשר רצה באמרו אל נא תעבור מעל עבדך, פי' ר' חייא לגדול שבהם אמר ורצה בזה השכל הפועל, וזה כלו רחוק מאד לפי קצת דעות, וזה כי שלשה אנשים לסדר באלו השלשה הנרמזים הוא זר, והספר אומר ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם, ועוד שאמר הכתוב ויבאו שני המלאכים סדומה בערב ולוט יושב בשער סדום ויבא לוט וירץ לקראתו וכל אותו הספור, עם זכירת אנשי סדום אשר נסבו על הבית והוכו בסנוורים והצלת לוט וכל אותם הפרטים הארוכים, ומכל זה נראה שהוא כמשמעו והיו אנשים ממש והיו נביאים וקראם מלאכים כי הנביאים והחסידים יקראו מלאכים כמו שאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, ואמר להם חני במלאכות ה', ואם יאמר אומר מה ענין וירא אליו ה' עם אמרו והנה שלשה אנשים נצבים עליו, יאמר לו אין מוקדם ומאוחר בתורה כמו שאמר רבי אברהם אבן עזרא, וההראות היה מאמר השם לו ועקת סדום ועמורה כי רבה וכל אותו הספור הארוך בבקשת אברהם והצלה ושבזכות הצדיקים תהיה הצלתם: (ג) וכן אמר עוד בענין יעקב ויאבק איש עמו שהוא בצורת נבואה. בזה תמה מה ענין ותקע כף ירך יעקב אם היה מראה נבואה ואמר הכתוב ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צולע על ירכו, שנראה מזה שזה הענין אמתי ר"ל הקעת הירך, וסמך לו ע"כ

אברבנאל

עודנו עומד לפני ה' ויגש אברהם, שיורה שלא נפסקה נבואתו שהתחילה בו ויראא אליו ה' באלוני ממרא, ואמר בסוף הספור ויבאו אברהם בנקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' ויקרא, והוא כמורה שהיתה הנבואה כלה מדובקת מן ויראא אליו ה' עד אותו מקום. גם שהראה שאמר ר' חייא באותו מאמר לגדול שבהם אמר (זה) מיכאל, הנה א"כ מאחר שר' חייא לא סבר שהיה אדני קדם ואנפסקה לו הנבואה מפני הטורחים, ראוי הוא שנאמר שהיה דעתו שלא נפסקר נבואתו, ולכן לא שאל רבות מהמלך לבנים הטורחים, וא"כ הנה הנבואה כלל ופרט, והכל במראה הנבואה, ולכן אמר ברב ולזה נטה ולא אמר ולזה אמר לפי שלא אמרו בפירוש אבל יצא מדיוק דבריו. והמפרשים כלם אמרו שהשלשה המלאכים כלם שראה אברהם הין רמז אל הכח השכלי והמדמה והמשתף, ובלהות השכלי הוא העקר לגדול שבהם אמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, ר"ל שלא יפסק ממנו השפע, ואינו נכון אצלי, כי אין זה מענין הנבואה כפי מה שסבור ממנה הרב, כי היא נאה לאברהם לבדר בנבואה כמו והפיכת סדום והצלת לוט, ולכן נראה לו המלאכים הבאים בנבואתו לדעת הרב להתבלבלות הזה שזכרו מבלי זוכר: וכן אמר עוד בענין יעקב. הסתכל שלא אמר הרב הסיתה מראה ויעקב מראה אברהם קנו בזיוהו כלל ופרט, אלא היה כן יתחייב שלא שלח יעקב מלאכים, ולא מצאה לעשו ושאר הדברים בזוכרו בחורה, אבל אמר שהיה הסכנה ויעקב הלך לדרכו ופגעו בו מלאכי אלהים, ובזה הכתוב איך היה זה כאומרו שלחו יעקב מלאכים ומצאה לעשו אחיו ואמר אליהם וכל זה היה בהקיץ, והתפלל יעקב ועבר את מעבר יבק, וכל זה היה בפעל, ולא ואלהים היה עמו שהיה מראה הנבואה, וכיון א"כ היה הבנתות ומצאה שעליה אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים, הנה א"כ היה הבנתות ומצאה התפלה והבעברה את מעבר יבק בהקיץ ובפעל שהיא אחר הביאה אותה

מורה נבוכים חלק שני פרק מב

לבאר איך קרה עד שפנעו בו, ואמר שהוא שלח שלוחים ופעל ועשה, ויותר יעקב לבדו וגו', וזהו מלאכי אלהים הנאמר עליהם תחלה ויפגעו בו מלאכי אלהים, וזה ההתאבקות והדבור כלו במראה הנבואה. וכן ענין בלעם כלו בדרך ודברי האתון הכל במראה הנבואה, אחר שהתבאר באחרית הענין דבור מלאך השם לו, וכן אמר במראה יהושע, וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו, שהוא במראה הנבואה, אחר שהתבאר באחרית הענין שהוא שר צבא השם. אמנם אמרו ויעל מלאך ה' מן הגלגל, החכמים כבר אמרו שמלאך השם שנאמר הנה הוא פינחס, ואמרו זה פינחס שבזמן שהשכינה שורה עליו דומה למלאך ה', הנה כבר בארנו ששם מלאך משותף ושהנביא גם כן יקרא מלאך, כמו שכתוב וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, ואמרו ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה', ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, ומאמר דניאל גם כן, והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף נוגע אלי בעת מנחת ערב, כל זה במראה הנבואה, לא

שם טוב

שהוא שלח שלוחים ופעל ועשה ויותר יעקב לבדו וזהו מלאכי אלהים, ר"כ זה ההתדבקות הוא במראה הנבואה וכן ענין בלעם כלו בדרך זה במראה הנבואה מחר שיתבאר באחרונה דבור המלאך כל זה במראה הנבואה הכל

אברבנאל

הנבואה, וז"ש כרב חפ בהתאבקות והדבור כלו היה במראה הנבואה, ר"ל זה היה בנבואה לא הגשיחות והמתנה ויאחר הדבור. וכן ענין בלעם בדרך ודברי האתון. ר"ל שלא היה ענין בלעם מגשיחות בלק אלו ואלוכמו וברכותיו בדרך נבואה, אבל ענין בתחון בדרך ומה שזכר בכתוב שקרה לו בם כי לו היה במראה לא אחר בסבור. אמנם אמרו ויעל מלאך ה' מן הגלגל. הרב גם הזה התמר להחיר בסר, דהוא שלוך יאמר שכל הראיה מלאך לו דבריו היה במראה הנבואה והנה מלאכו ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבכים (שופטים ב' ה') בלם נאמר זה על בכה המדמה. וכן ויהי כדבר מלאך ה' את כל הדברים האלה אל כל בני ישראל (שם ד') כי המדבר לכל בני ישראל בשעל בהקיץ היה. לבחיר זה בסבר לאמר הרב בסיה פנחס. ואלין לבדקות איך יקרא מלאך כי נביא (גיל מלאך) שם משותף יאמר על הנבואה ועל המלאך. ובמאמרו דניאל ר"ב והאיש גבריאל כו', יש לשאול ולמה בביא בבר זה בזה המקום והיה ראוי לבביאו לבעלה בחבר ביאר שכל ראיית מלאך היא במראה הנבואה לא אחרי שביאר המלאך נאמר על הנביא. ואמרתי שהרב הביא ראשונה שכל מראה מלאך היה במראה הנבואה, והביא עליו ראיותיו, אחרי כן ביאר שבבר נאמר שם מלאך על הנביא והיה זה בהקיץ לא בנבואה, ואחרי שהביא שתי קבוצות הדעות שאלה הביא ענין דניאל שבבאי דעתו אינו נביא לבראה המלאך במראה הנבואה ולא היה המלאך נביא שבא לדבר עמו, ומה שיהיה ר"ב מעיינו. ולזה הביא זה אחרי שתי הדעות בשם מלאך, והשיב הרב כי הוא ענין נבואתי דניאל. אבן כדי שלא נחשוב שהיה ענין דניאל נבואה גמורה הביא אחריו ענין בבר ומנות ואמרו, שנאמר בשם הראיה מלאך ודבורו ולא הביאו לנבואה. ואחר הרב שלא היה ענינם בהקיץ ולא ר"ב נבואה גמורה, אבל היא מדברה המעשה במדברה בת קול, ר"ל שהתבודדותם יתחזק בשם המדמה עד שנדמה לשם שראו לו שמעו דברי המלאך, ויהיה זה ר"ל דבר דמיוני ולא נבואה גמורה, ושבן היה ענין דניאל בתרגומיו, וז"ש הרב כי זה הדבור אשר שמעו לו עלה בדעתה ר"ל שלא ראשה שמיעה תוביית בחתת בי אם שבל דמיוני והוא ענין שבח קול שאבבו בתלמוד שהיה כפי בבח המדמה ושמעולבו לא נבואה גמורה מבבח הדברי עמו, ואמר שהוא יאוה לאיש שהיו מזומן, ר"ל שהיו מוכן בשלמות בבח הבבל, לשיבבל שבע שבבבל הנבואתי. ואחר שהשעות בזה כלו הוא אחרי שחוף שם מלאך ר"ל שיאחר על הנבבל ועל בבח המדמה, ולבן נאמר ויאמלאהו הרב ובבח הוצה ובבבר ויאמלאה מלאך ה' כל ענין המים, כי בשיבבה בא לשון מלאה לרמז שבהתבודדותם בדמיונם

כפי לבבם נראה לשם הענין הזה, לא שיהיה הנבואה גמורה:

והרמב"ן נפי' הפרשה הזאת הבאה על הרב המורה כפי מה שבארתי בדבריו ז' קושיות. והנני זוכר אותם המשיג עליהם להקיש דעת הרב: **על הקושיא בשר אין יאמר ויראת אלהים ר' כי הוא לא נראה אלהים רק אנשים** אוכלים בשר אין יאמר ויראת אלהים ר' כי הוא לא נראה אלהים ר' לא במראה ולא בהתבונה ולא חמלה בבה בכל הנבואות. ע"כ. ר"ל שבפרש הוא אלהי הכלל היה שנראה אלהים ר' אך בשבר לא אמרו לא ראיית מלאכים ולא ראיות בשם, ואם יאמר הרב המורה שכל נבואה הביא על יד מלאך, יקשה לשם בכל הנבואות אחד מהנה לא נעדרה לא נזכרה ראיית המלאך, זהו ענין אמרו ולא חמלה בבה בכל הנבואות לומר שהיה ראוי שיהיה כן בכל הנבואות. ואני משיב על זה שאם היה הרמב"ן מתכוון נגדר הנבואה שנתן הרב המורה לא היה מקשה זה הבסק, לפי שהנבואה ייחסה אל המלאך לחיות הבכל הפועל נתון ומשפיע קרוב, וייחסה אל **פלל יום** לחיותו הבסה הראשונה בנבואה, וכמ"ש ר"ב הביר עליו בפ"ח

מ"ב, וכבי זה נדק לומר וירא אליו ה', והיה בראותו מלאך לפי הבראותו יקרא נבואה ה', כי היא הבבה הראשונה בנבואה, והמלאך הוא הבבה הקרובה, ומה שראה המלאך נדק כמאמר שראה אליו בבם, ואין לא זכר הרב הנתמני וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הבנה וירא והנה הבנה בוער באש, כי אין ראה אליו מלאך ה' והוא לא ראה אלא הבנה בוער באש. וכן ביעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים והוא לא ראה אלא אים מהאחבק עמו וכלולה רבים בנבואות: הקושיא הבנים אחר הבנה לדברין לא נבה בבה עונות ולא עבה אבראם כן בבר ולא נאבה שרה רק בבל במראה הנבואה, וא"כ בא בהלוה ברוב ענין בחלומות בשקר כי מה תועלת להראות בו בל זה ע"כ. ר"ל שלא היו א"כ המעשים בבה בשבל, ואם יאמר שבן הוא בענין שלא היה בשבל כי אם במראה. יקשה לשם כלו במראה הנבואה דבריה מבלי זוכר כאלו כמו שיקרה בחלומות בשקר ובאמרם ז"ל אין הלום אלא דבריה בעלים. ואני משיב על זה שהיה תועלת בהראות לו בל זה במראה לחודיע שבן היה מנהגו בל הימים לעשות לאורחים שבאים אליו, ולבן נראה הדברים כמו שהיו בהקיץ, ובמוהו בדברי יחזקאל (ח' ס') ותבא אותי ירושלים ותשא עיני דרך הצפונה, ובאלה רבים בנבואות שיבארו מרעו המעשים כאשר הם בהקיץ, גם היה לזבן בבור הדבריה הבה במראה, אם להוכיח על בהון שרה ואברהם ואם לחודיעו מעשה סדום ובנותיה, ובבל מה שבא עליהם היה ברבעם ובנתי היות לזיקים בחומה, גם לחודיע שבבת היותו ובבה לבנים היה לדיבותו והבעבתו לזרים, וגם בן בבחתה הזה יעשה היות בגמל את יצחק ובתו אז"ל בב"ר על בן העשה בראשר דברת, וגם להראות לו לשה יזבה לבלות לו בש"י ענין בדום ובנותיה שהיה זה לפי שהיה אל לבבים ומבינים בביהו מאבלו לותם ומשקה לותם ולבן הודיעו בחדרים בעבה, וא"ב בודה לבראם"ן שלא לשם שרה ולא עשה אברהם בן בקר ולא לחקם שרה, אבל נאמר שלא היה מבני זה בחלומות בהקר, לפי שהיה לזרך בבל מה שבראה לו בזה, ובבר דבריו אז"ל דברים אחרים על מה שראה אברהם בזה ומה שעשה, ויתבונן הרמב"ן בי מה שבאה הראשונה בנבואה הוא בדוי והדומה ומה שבאה במלאות בשמה הוא יותר בבבד ובזה בפר בחמת היא בי מה שראה לבבל בנבואה הוא יותר בבבד מהם שבאה בראה לחום, והמיומה מהרמב"ן אין יאמר שבאה לאמנו, והבה הוא דעת ר' חייא הבדול ואין יבנים אותו. הקושיא הבלשיות, נאמרו ז"ל וכן ויאבן איש עמו שבבל מראה ולא ידעתי לשם היה לזלע על יבבו בהקיץ, ע"כ. ר"ל שאם היה הענין במראה אין נמלא בזיק הבלעבה בהקיץ ובשבל. ואני משיב על זה שהתבריה הבשמיים בשפעים מבחות הבשמיים, במו שראה מבחולים שיבבבו עם אשה שיהיה בשל קרי, וכן היה לדעת הרב ענין עבבה, שהבבים אותו בהתבעלות חזק בבבותו ומבני זה בהקיצו מבבתו נמלא לזלע על יבבו לפי שהיבריו הבפעלו מדמיונו. הקושיא הרביעית, בתומרו ז"ל ולמה אמר בי ראיתי אלהים פנים אל פנים והנבל נפשי, בי הבבריאות לא יפחדו שיומתו מבני מראות הנבואה, וכבר ראה מראה בדולה ובבבדת מאד בי בם הבשם הבבבד ראה פעמים. ואני משיב על זה שלא היה מבחד יעקב מהמראה מבני שהיא נבואה בי אם מפני שהיא מראה אלהים וקשה עם הרב על עבו הדבריהם ז"ל, והוא אומר בי ראיתי אלהים פנים אל פנים והבבל נפשי, שפנים הוא אלהים נראה פנים אל פנים, על המלאכים בלולו אמר שבלתחתי עם המלאך ונבבתי אליו, ולזה בשאר מראותיו לא אמר בזה לפי שלא ראה בשם מלאכים: הקושיא הממשית, בתומרו ז"ל והבה לפי דעתו זאת ילעבר לומר בן בענין לזע בי לא בלו המלאכים אל

לא יעלה ברעתך שיש ראיית מלאך או שמע דברי מלאך, אלא במראה הנבואה או בחלום של נבואה כמו שהושרש, במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, וממה שזכרתי תביא ראיה על מה שנשאר מזה שלא אזכרהו, ד וממה שהקדמנוהו מצורך ההזמנה לנבואה, וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך,

תדע

אפודי

ד וממה שהקדמטיהו מצורך ההזמנה, ר"ל שצריך הנביא להיותו חכם ומוכן הכנה מזגית מגד כמו המדמה לנבואה: שמשהו

שם טוב

מלאך: וממה שזכרתי תביא ראיה על מה שנשאר כו'. ר"ל ממה שאינו ראוי לזכרו בענבור שהוא סותר למה שיאמינו בו ההמון עם קלת מהסגלות: וממה שהקדמנוהו מצורך ההזמנה לנבואה וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך תדע שהגר המלרית לאינגה

אברבנאל

ביהו ולא אפה נהם מלות ויתלבנו, אבל בכל היה במראה הנבואה, ע"כ. ר"ל שיתחייב מזה שהיה לוט נביא ולא ראה מלאכים זזה לא נזכר בהתוך ולא בדברי חז"ל שלא מצאוהו נביאים. ואני מעיר על זה שהרב המורה לא יאמר שהיה לוט נביא ולא ראה המלאכים כי הראה לו האל ענין סדום להודיעו את העתיד והמידות לוט כדי להודיעו שהיה ראוי להיותו מיוחל ולא יכלה עם אנשי סדום: הקושיא הששית, באומרו ז"ל ואם יעלה לוט למעלה מראה הנבואה, איך יהיו אנשי סדום הרעים והחטאים נביאים, או מי הגיד להם שבאו אנשים אל ביתו ע"כ. ויש מעיינים על זה כי כל מה שהוא אמתי בדבר מה יהיה כח אי לזמן אי מעיר מבני אדם ובני יקרא מלאך, כמו שאמר הרב המורה פ"ו מ"ב ומהמלאכים שזכרו בלוט היו התעוררותו לעלות מהסדום מפני הרעות הנעשה ויהיו המלאכים אלה המלאך שזכרו חז"ל שראה ליוסף וזנה הוצה, ובמלאך שראה למנוח ולאשתו, אי המלאכים שזכרו חז"ל שפגעו בהם עשו וחיעבו בשאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי, ושלבעיר על זה כתב הרב המורה הזה הפרק עצמו, ומעם שהקדמנוהו מצורך ההזמנה לנבואה וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך תדע שהגר המלרית לאינה נביאה ולא מנוח ואשתו נביאים כמו שתראה מדבריו שם: ואני מעיר על זה שהרב המורה לא יעלה את לוט למראה הנבואה, ולא יאמר שהוא היו נביאים, אבל שהפשוט כלו היה מראה הנבואה לאברהם שהראהו הש"ית אנשי סדום הרעים והעתיד לבא מאד וחייבים בלייה ולוט היה לד ק תמים נלחי מחשב בעונם, ולכן היה ראוי שיגלו מן הכלליה, כי המלאה לא לדעת הרב המדובקת ובקשת מן ויגל אליו ר' עד והנם אשתו מחבריו ותהי נגיע מלו, שראה לאברהם ג"כ אשתו של לוט היתה חייבת נ"כ והוכלל בתוך הפשוט: הקושיא השביעית, באמרו ואם כבל מלאות נבואתו של לוט היה ויאיתו המלאכים קום קח את אשתך ויאמר המלאך על נשף הנה נשאתי פנין וכל הנשאר כלה מראה, ויאמר לוט בשדום. ואני מעיר על זה שלדעת הרב בכל מלאות נבואתו של לאברהם לא בא לוט, כי אם לא ראה מראה כלל, כי אם לאברהם. והפסוקים שזכר הרמב"ן מן ויאיתו המלאכים במלון על נשף וכל הנשאר אין בהם שום שלדעת הרב המורה בכל היה במראה הנבואה, אבל לא יתחייב מזה שבאו אנשים רעים ולא יאמר לוט בשדום, ולא שיהיו המעשים נעשים מראיהם הנבואה בלוטו מבל המלאכים ואנשי סדום ואתיו, ובשבן את הרעים כמו שפסר, אמנם בשבל לא קרה הענין כן, אלא שהקב"ה נתנלה בסדום ובנוחיה, בשחיות את הרעים הם בלא ובפרות וכות ונעשות אשר ירד עליהם מן השמים, ומאני זכות אברהם ולדקת לוט הביר לבנו לאלת מהם ויצא. וכבר ידקנו על זה לאומרו ולך הם כלאבר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו, ואח"כ כתיב ויבאו המלאכים הדומה בערב וכל הפשוט הזה בעשקם בנוחתו ואח"כ בבר נולה המלאכים לבדום וכל המעשה שהיה אחרי הפסק המראה, כי הרב המורה יחשוב גם הפסוק הזה הוא מבלל הנבואה שמדה לו שבלו הפש ובקין מנבואתו, והיה כך וכך, אבל בכל היה במראה. והנה יורה על דעת הרב המורה שענין הפסוקים והוא שאתה תמלא שאחרי פסוד המלאכים והבשבה בלה נאחר ויבשבה אברהם בנוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' ויגשה על פני בדום ועמורה ועל כל פני ארץ הבכר ויהי והנה עלה קטור כאדון הכבשן, ואחר זה בא בפוק אחר וכוה ויהי בשחת אלהים את ערי הבכר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך הבפיכה בהבפך את הערים אשר ישב בהם לוט. וזה הפסוק מורה על אמתת דעת הרב כמו שבארתיהו, ר"ל שבראתונה בגוד המראה והבפוק הזה הגיד לוט נעשה הדבר בפעל, ואם לא יפורש יהיה הפסוק הזה לבטלה בלי ספק בבבר סיפר למעלה הבפתחת הערים והבלת לוט. ואין לומר שבאמר כי לוט לא נזער כי אנה אמר בבפוון אלהים את ערי הבכר בלשון רבים, ועוד כי אחר זה אמר ויעל לוט מצוער כי ירא לבבת בצוער ובהנה לא הנשבה, אבל ירא לבבת שם מפני היותה שבנה

לבדום ובנוחיה, והנה אמר שבתוב ויבלח את לוט מתוך הפבבה ר"כ אינו רומז לצוער, ואעפ"ש שבתוב אברהם אבל לוט, הנה אמר ויבלח את לוט הוא מוחר, וגם הפסוק היה ראוי שיהיה לבעלה, אבל שיהיו בבטיר לבו לבלת מבש, ולבן יחוייב בע"ש הרב שיבקש המבל לבל פרעי הבבל, ואין בהם הבירה והריבה לשום שורש מבריי הבורה ולא חסרון לאברהם, אבל מעלה ושלמות לו כי ראיית מלאכים במראה הנבואה יותר מעלה מראיית אנשים בחוש בהיות, והבטחים שדעת הרב המורה יש לו מקום בפי סגנון הבתובים, ובלא יתחייב ממנו שיאבד לוט בבדום, ולא שיהיו המעשים נעשים מלאכים, ואינם דברים סותרים בהבחר, ואינו אחור לבומעם, כמו שבתב הרמב"ן. ואתנם בתב שבתב הרמב"ן שאין הדבר כמו שבתב המורה בגוד בבל בגיית זולת מרע"ם תבואתו הנבואה על ידי מלאך, מי יתן בתרב יתרים כי הנה בלה בזה שלא הבין בוונת הרב המורה, כי הרב לא יאמר זה על המלאך בבל בגדל, אבל יבנה בשם מלאך בבח המדמה, וכמו שבי' הרבה מפרבי הבבר, ולדעתו זה מתמרה זה ז"ל בל הנביאים התנבאו בהשבלגיית שאינם מחיבה ומעע"ב בהשבלגיה המחיבה, בה הבתוב נבואתה לבבלו מבני דמיון ולא בח בשמי, ולבן לא בא בדבריו מבל וחדה. הנה ר"ב לדקו לדברי הרב המורה, והתרחבו קושיותיו והבירותיו תלונותיו מעל הרב המורה: אבל בבר יאמר לבפיר בנגד הרב המורה שבתב בזה הפרק אם היה בבבל מקום שבזבר ראיית המלאך או דבורו הוא במראה הנבואה בלום בל נבואה, יתחייב מזה בעבידת ולמה היתה במראה הנבואה בלה, ובל המעשים שנזבר בה היו מדמים לה בשובל ובמעשה בפי בלל דבריו זה, והבלה מהרמב"ן אין לא הנשובר ראיית בל זה בחוון קושיותיו. ומה שבראתה לי בתחר זה הגיד לך פה והוא שהרב המורה לא יאמר אלא בבל ראיית המלאך או דבורו היה במראה בחלום בל נבואה, ואחר שבבמו זה המין מן הנבואה יזבור שהוא ראה אים יעשה לו יאמר ואחר זה ידי שהוא המלאך, והנה ענין העבידה אינו מזה המין, כי לא ראה אברהם ראשונה אים יעשה לו יאמר, ולא התבאר לו אחר בן שהוא המלאך, אבל ענין הראשה עקידה הוא שהמלאים אמר לאברהם מראות הנבואה קח בא אתה בנך, וזבר הבתוב ובבבה אברהם בבקר ויחבוש את חמורו, וכל אותו הפסוק שהיה בשובל ובבקיר יום מחרת חלום הנבואיי עד שעקד ילחק בנו על המזבח המעבל לעצים, ויבלח אברהם את ידו ויבח את המאבלת לשחוט את בנו, וזה שלבה ימים אחר המראה, ואי"ל ל"ב לומר הבה אים מראה, אלא הנעבה בן בשבל ובאותה שעה ויבראל אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אל תבלח ידך אל הנער. ואחת היתה נבואה אחרת נתה לו ג' ימים אחרי הראשונה, והבין אברהם מהנבואה שיש בתה, ובאה עיניו וירא והנה איל אחר ויעבלהו לעולה תחת בנו ויבראל שם המקום הבוא ה' יראה, ואז בתהנו נבואה אחרת ואמר לו כי נשבעתי נאם ה'. הנה התבאר שבשי בגנון בלבמוים ובלבי הרב המורה, הנבואה הא' בראה אברהם בביתו לא היתה מדובקת עם אחר הנבואה שראה בבר המוריים, כי בל אחת מבם היתה בשני עלמה והמעשים שהיו עתה בלם היו בשובל ובבקיר. הדע לך בזו היא בוונת הרב המורה בלתמת, ראה דבריו בבב"ד ח"ב בענין בבוון, שבתב שם בענין העבידה, והראה מהם שהיה דעתו בפירוש שבל המעשים שנזברו בשרבת עקידה נעבו בבקיר ובפעל בהשתבלות והתנועות לאחבת הש"י ויראתו. והנה הרמב"ן הושיב הענתו בדברי הזה הלבן לא הבשה בנגד דבר בענין העקידה. אמנם דברי הרמב"ן בראיית המלאך שאפשר שיהיה מבלי נבואה על ידי מלבות אינו מזה המקום לבשיב אותו, כי יש לרב המורה על הדעת הזה מלין. אמנם מהו אחת בפי זאת הבשבה בראיית אלוני ממרא אתם היתה המראה הנבואה בדברי הרמב"ם לא בבקיון ובפעל בדברי הרמב"ן. ראיה אני דעת הבתוב ז"ל שהוא אחת בפי הבשבע, ר"ל שהיו הדברים בלם בבקיון, והנה יש אלני ראיה מבראתם על זה בבתובים והוא אמרו ואלך ר' אחבר בלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו, בבזה יורה שאף שנודה שבל מה שנזבר עד באן היה במראה הנבואה אין בפן שאבלתו ואילך ביתה המלאכים בדומה ומעבשים שם עם אברהם בעיר ועם לוט, לא היה מבלו מראיית אברהם בנזבלת, בין שהבתוב מעיד שבלה הש"י לדבר אל אברהם

ואברהם

מורה נבוכים חלק שני פרק מב מג

(ג) תדע שהגר המצרית אינה נביאה, ולא מנוח ואשתו נביאים, כי זה הדבור אשר ה שמעוהו או שעלה בדעתם, הוא כדמות בת קול אשר זכרוה החכמים תמיד, והוא ענין אחד ילוה לאיש שאינו מזומן, ו (ד) ואמנם יטעה בזה שתוף השם, ז והוא העקר הדוחה רוב הספקות אשר בתורה, ח והתבונן אמרו ומצאה מלאך ה' על עין המים, כמו שאמר ביוסף וימצאהו איש והנה תועה בשדה, ולשון המדרשות כלם שהוא מלאך:

פרק מג כבר בארנו בחבורנו (בפ"ז מהלכות יסודי התורה) שהנביאים פעמים יתנבאו במשלים, וזהו שהוא יראה דבר על צד המשל, ויפורש לו ענין המשל ההוא במראה הנבואה ההוא בעצמו, כי כמו שיראה אדם חלום וידמה בחלומו ההוא שהוא נעור וסיפר החלום לזולתו ופירש לו ענינו והכל חלום, וזהו אשר קראוהו חלום שנפתר בתוך חלום, ומן החלומות ג"כ מה שיודע ענינם א אחר ההערה, כן משלי הנבואה יש מהם שיפורש ענינם במראה הנבואה, כמו שהתבאר בזכריה באמרו אחר אשר הקדים המשלים ההם, וישב המלאך הדובר בי ויעירני כאיש אשר יעור משנתו ויאמר אלי מה אתה רואה, ואחר כן פירש לו המשל, וכמו שהתבאר בדניאל באמרו דניאל חלם הזה וחזוי ראשיה על משכביה, ואחר כן זכר המשלים כלם, וזכר האנחו לחסרון ידיעת פירושם, עד ששאל המלאך והודיעו פירושו במראה הנבואה עצמה, והוא אמרו קרבית על חד מן קאמיא ויציבא אבעא מנה על כל דנה ואמר לי ופשר מליא יהודעני, וקרא כל הענין ההוא חזון, אחר שזכר שהוא חלם חזא, מפני שפרשו לו המלאך כמו שזכר בחלום של נבואה, והוא אמרו אחר זה חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה, וזה מבואר כי חזו"ן נגזר מן חז"ה ומרא"ה נגזר מן רא"ה, וחזה וראה בענין

שם טוב

מיננה נביאה ולא מנוח ואשתו נביאים. רצה לומר ממה שהקדמתי שצריך שיהיה הנביא חכם ומזכן הכנה מוצית ופרוש מדרכי החמון גמלא, תדע שהגר ומנוח ואשתו לא היו נביאים כי מנוח מס הארץ היה וכל שכן אשתו וכל שכן הגר ומזה תבין כי הדבור אשר שמעוהו או עלה בדעתם כדמות ב"ק, לפי דעת הרב ב"ק הוא שיהיה אדם חזק בדמיון כאופן שחוצב שישמע קול חוץ מנפש: ואמנם יטעה בזה שתוף השם. ר"ל כי מה שאמר הפסוק להגר מלאך ה' יטעה בני אדם בשתוף מלאך ויחשבו שהיא נבואה, ואין הענין כן, כי זה המלאך ענינו דמיון לבד בלתי נבואה: ז והוא העקר הדוחה ר"ל שתוף מלאך: ח והתבונן אמרו וימצאה מלאך. ר"ל הראיה שהמלאך הנאמר אצל הגר איננה נבואה שאמר הפסוק וימצאה לשון מציאה וכיוצא בזה נאמר לשון מציאה ביוסף וימצאהו איש וכאלו ז"ל שהאיש ההוא מלאך, ואין ספק ביוסף כן י"ז שהה לא היה נביא, אבל המלאך ההוא היה דמיון דמיון יוסף וכאלו ראה איש חוץ לנפש שאלהו אנה בעבור אחיו והשיבו שמעתי אומרים נלכה דותינה, ומצד זה שמלאך הנראה אצל יוסף היה אחד מס המלאך הנראה אצל הגר הוציא הפסוק בשניהם לשון מציאה:

פרק מג א אחר הטעה. ר"ל אחר שיעור משנתו ידע פתרון החלום אלא שיש בהם מדרגות כמו

אפדי

ה שמעוהו או שעלה בדעתם. ר"ל כי דבור המלאך להגר או למנוח לא היה נבואה כלל כי לא היו מפורסמים בחכמה אבל מה שמעוהו היה דמיון חזק בדמיונם והם חשבו שמעוהו הקול ההוא יוצא חוץ לנפש, וזהו כדמות בת קול כי בת קול לפי דעת הרב זה ענינו שהאדם השומע הקול ההוא היה חזק הדמיון בדבר ההוא כאלו ישמעהו חוץ לנפש: ו ואמנם יטעה בזה שתוף השם. ר"ל כי מה שאמר הפסוק להגר מלאך ה' יטעה בני אדם בשתוף מלאך ויחשבו שהיא נבואה, ואין הענין כן, כי זה המלאך ענינו דמיון לבד בלתי נבואה: ז והוא העקר הדוחה ר"ל שתוף מלאך: ח והתבונן אמרו וימצאה מלאך. ר"ל הראיה שהמלאך הנאמר אצל הגר איננה נבואה שאמר הפסוק וימצאה לשון מציאה וכיוצא בזה נאמר לשון מציאה ביוסף וימצאהו איש וכאלו ז"ל שהאיש ההוא מלאך, ואין ספק ביוסף כן י"ז שהה לא היה נביא, אבל המלאך ההוא היה דמיון דמיון יוסף וכאלו ראה איש חוץ לנפש שאלהו אנה בעבור אחיו והשיבו שמעתי אומרים נלכה דותינה, ומצד זה שמלאך הנראה אצל יוסף היה אחד מס המלאך הנראה אצל הגר הוציא הפסוק בשניהם לשון מציאה:

פרק מג כבר ביארנו בחבורנו שהנביאים יתנבאו במשלים, וזה שהוא יראה הדבר על צד המשל ויפרש לו ענין המשל ההוא במראה הנבואה ההוא בעצמו, כמו שיראה אדם חלום וידמה בחלומו שהוא נעור וספר החלום אל זולתו ופירש לו ענינו והכל חלום וזה מה שקראו חלום שנפתר בתוך חלום, וכן הענין במשלים אשר יראו הנביאים שזה בשור, ומן החלומות עוד מה שנודע ענינם אחר היקיצה שידע אדם אחר שיעור משנתו פתרון החלום, כן היה הענין במראה הנבואה ידע מה שהוא המשל, ומן החלומות מה שלא ידע אדם פתרון חלומו, כן הנביאים המשלים אשר יראו ולא ידעו למי הוא משל ולא ידעו פירוש אותה הנבואה, וזה המין הג' לא זכר הרב ואין ספק כי המלא זה בנביאים, והנה דניאל לא ידע ביאת הגואל

אברבנאל

ולכרכם שב למקומו, ואין לנו ג"כ מכלל המראה כי ענין הכתוב ומנוחיו לא יסבלנו, וגם אין לומר שהיתה זאת מראה אחרת לגוע. שא"כ היה ראוי לומר בהתלהבה ויקח אלהים אל גוע כמו שנאמר בהמרכם, אף כי גוע לא היה נגיע. וכל שכן אנשי סדום שלא היו נגיעים כדברי הרמב"ן:

קרשקש

ע"כ לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה: (ג) תדע שהגר אינה נביאה ולא מנוח ואשתו נביאים כי זה הדבור אשר שמעוהו או שעלה בדעתם הוא כדמות בת קול. בכאן חטה גדול ובשתביב אותו הסיפור לא יאמינו רעיוניך שהוא ענין עלה בדעתם ולא שיהיה ענין בת קול, כי כל הדברים שתראה שנאמרו בתוך הענין יכחישו שיהיה בת קול או ענין עלה בדעתם: (ד) ואמנם יטעה בזה שתוף השם, הרצון בו שקראו מלאך ומלאך שם משותף, אמנם אני רואה שהפסוק אמר ולא ידע מנוח כי מלאך ה' הוא אמר ולא יסף מלאך ה' להראות אל מנוח ואמר מות נמות כי אלהים ראינו וקראו כמה פעמים מלאך ה':

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

בענין אחד, ואין הפרש בין אמרך במראה או במחזה או בחזון, אין שם דרך שלישי אלא שני הדרכים אשר ספרה התורה בהם, במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, אלא שיש בהם מדרגות כמו שיתבאר, וממשלי הנבואה משלים רבים ב שלא פורש ענינם במראה הנבואה, אלא אחר היקיצה ידע הנביא מה היתה הכוונה, כמקלות אשר לקח זכריה במראה הנבואה. ודע כי כמו שיראו הנביאים דברים שהרצון בהם משל, כגרות זכריה, והסוסים, וההרים, ומגלת יחזקאל, וחומת אנך אשר ראה עמוס, והחיות אשר ראה דניאל, וסיר נפוח אשר ראה ירמיה, ומה שדומה לזה מן המשלים אשר הנרצה בהם לחקות ענין, כן יראו עוד דברים הנרצה בהם מה שיעיד עליו שם הדבר ההוא הנראה מצד הגזרה או השתוף בשם, וכאלו פעל הכח המדמה הוא להראות דבר יש לו שם משותף, יורה אחד מענינו על ענין אחר שזה נ"כ מין מן ההמשל, כמאמר ירמיהו מקל שקד, והיתה הכונה להורות משתוף שק"ד ואמר כי שוקד אני, לא מענין המקל ולא מענין השקדים, וכן ראיית עמוס כלוב קיץ, להורות ממנו על תום מדת הזמן ואמר בא הקץ. ויותר נפלא מזה שתהיה ההערה בשם אחד אותיות השם ההוא הם אותיות שם אחר ג בשנוי סדרם, ואע"פ שאין שם גזרה בין שני השמות ההם ולא שתוף ענין ביניהם בשום פנים, כמו שתמצא במשלי זכריה בלקחו המקלות לרעות הצאן במראות הנבואה, וקראו האחד נועם והאחר חובלים, והיתה הכונה בזה המשל שהאומה בתחלת ענינה היתה בנועם השם והוא אשר הנהיגה והיישירה והיתה שמחה בעבודת השם מיושרת לזה והשם רוצה אותה ואוהבה, כמו שאמר את ה' האמרת היום וה' האמירך היום, ומנהיגה ומיישירה, או משה ומי שאחריו מן הנביאים, ואח"כ נעתק ענינה עד שמאסה אהבת השם ומאסה השם ושם מנהיגיה חובלים ביבעם ומנשה, הנה זאת המלה לפי הגזרה חובלים, מן מחבלים כרמים, ואחר כן למד ממנו נ"כ ר"ל מקרוא שמו חובלים, על מאסם בתורה ומאוס השם אותם, וזה הענין לא יגזר מחובלים אלא בהחליף סדר החי"ת והבי"ת והלמ"ד ואמר בענין המאוס והנעילה מזה המשל, ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בהלה בי, והפך אותיות חבל ושמהו בחל, ובאו לפי זה הדרך ענינים זרים נ"כ ד סודות באמרו במרכבה, נחשת קלל, ורגל עגל, וחשמל, ובמקומות זולת זה כשתתפשם בשכלך בכל מקום יתבארו לך מבח הדברים אחר זאת ההערה:

פרק מד הנבואה אמנם תהיה במראה או בחלום כמו שבארנו פעמים ולא נשיב זה תמיד, ונאמר עתה כי כשינבא הנביא אפשר שיראה משל כמו שבארנו פעמים א ואפשר שיראה

אפודי

שיתבאר בפרק מ"ה מזה החלק: ב שלא פורש עניינם אלא אחר היקיצה. ר"ל כמו שלא יודע פתרון החלום אלא אחר היקיצה כן יקרה לפעמים שלא יודע ענין הנבואה אלא אחר הפסק הנבואה בהקיץ: ג בשנוי סדרם. ר"ל בשנוי סדר האותיות: ד סודות נאמרו במרכבה נחשת וקלל ועגל וחשמל. ר"ל שאלו השמות הם מצד הגזירה. ואמרו נחושת, ר"ל השחתה. וכמו שבארתי בחלק ג' בפרק ו'. וקלל אפשר שר"ל לקל כלומר שהשחתה היא בקלות ובמהירות. ועגל ר"ל דבר עגול, וחשמל ר"ל עתים חשוב עתים ממללות, וכמו שיבאר בפרק ז' מחלק שלישי:

פרק מד א ואפשר שיראו את השם מדבר עמו. וכבר

שם טוב

הגואל כמ"ש כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ כל שכן זולתו, וכמו שיראו הנביאים דברים שהרצון בהם משל כגרות זכריה והסוסים והברים ומגלת יחזקאל וחומות אנך אשר ראה עמוס והחיות אשר ראה דניאל ומה שדומה לזה מן המשלים אשר הנרצה בהם לחקות ענין שגם כן יראו עוד דברים הנרצה בהם מה שיעיד שם הדבר ההוא הנראה מצד הגזרה או השתוף בשם וכאלו פעל הכח המדמה הוא להראות דבר שיש לו שם משותף יורה אחד מענינו על ענין אחר שזה נ"כ מין מן ההמשל, כמאמר ירמיהו מקל שקד ואמר שוקד אני לא מענין המקל ולא מענין השקדים, וכן ראיית עמוס כלוב קיץ להורות ממנו על קוש הזמן ואמר בא הקץ. ויותר נפלא מזה שתהיה ההערה בשם אחד אותיות השם ההוא הם אותיות שם אחר בשנוי סדורן ר"ל בשנוי סדרי אותיות ואע"פ שאין שם גזרה בין שני השמות ולא שתוף ענין בהם בשום פנים כמו שתמצא במשלי זכריה בלקחו המקלות לרעות הצאן במראה הנבואה וקראו האחד נועם והאחד חובלים, והיתה הכוונה בזה המשל שהאומה בתחלת ענינה היתה בנועם והנהיגה והיישירה והיתה שמחה בעבודת השם מיושרת לזה והשם רצה אותה ואהבה כמ"ש את ה' האמרת היום וה' האמירך ומנהיגה ומיישירה, או משה ומי שאחריו מהנביאים ואח"כ נעתק ענינה על שמאסו עבודת השם יתי' ושם מנהיגיה חובלים כירבעם ומנשה, הנה זאת המלה לפי זאת ההשאלה נגזרה ממחבלים כרמים, ואח"כ למד ממנו גם כן ר"ל מקראו שם חובלים על מאסם תורת השם, וזה הענין לא נגזר מחובלים אלא בהחליף סדר החי"ת והבי"ת והלמ"ד, ואמר בענין המיאוס והנעילה מזה המשל ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בהלה בי, והפך אותיות חבל ושמהו בחל, וכמו שבאו אלו החלופים בענינים הנגוחיים בדברים אשר אין להם סתרי חכמה בא ג"כ לפי זה הדרך ענינים מאד זרים הם סודות מסתרי הנבואה, כי נאמרו במרכבה נחשת קלל ועגל וחשמל שאלו השמות מזה הלד, ר"ל מצד הגזרה, ואמר נחשת ר"ל השחתה בחלוף אותיות מצד שנוי סדר האותיות, וקלל אפשר שר"ל לקל, כלומר שהשחתה היא בקלות ובמהירות, ועגל ר"ל בו דבר עגול, וחשמל ר"ל עתים חשוב עתים ממללות וכמו שיבאר בפרק ראשון מחלק ג':

פרק מד הנבואה אמנם תהיה במראה או בחלום כמ"ש פעמים רבות, ואין ראוי להשיב זה תמיד כי הוא יסוד הנבואה, ונאמר עתה כשינבא הנביא אפשר שיהיה משל כמ"ש ואפשר שיהיה הדבר יתעלה במראה הנבואה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק מד מה

שראה הש"י במראה הנבואה ידבר עמו, כמ"ש ישעיהו ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו, ואפשר שישמע מלאך מדבר עמו והוא יראהו וזה הרבה מאד, כמו שאמר ויאמר אלי הלא ידעת מה המה אלה, ויען המלאך הדובר בי, ואשמע אחד קדוש מדבר, וזה הרבה מאד מאין מספר, ופעמים יראה הנביא איש מבני אדם מדבר עמו כמ"ש ביחזקאל והנה איש מראהו כמראה הנחשת וידבר אלי האיש וגו', אחר שפתח המאמר היתה עלי יד ה', ופעמים שלא יראה הנביא צורה כלל אלא ישמע דבר לבד במראה הנבואה יקראהו, כמ"ש דניאל ב ואשמע קול אדם בין אולי, וכמו שאמר אליפז דממה וקול אשמע, וכמ"ש ג"כ יחזקאל ואשמע את הקול מדבר אלי, כי אין הענין ההוא אשר השיג במראה הנבואה הוא אשר דבר עמו, אבל הבדיל הענין ההוא הנפלא הזר אשר באר שהוא השיגו, והתחיל בענין הנבואה וצורתה ואמר ואשמע את קול מדבר אלי, ואחר מה שהקדמנוהו מזאת החלוקה אשר העירו עליה הפסוקים, אומר שזה הדבר אשר ישמעהו הנביא במראה הנבואה ג אפשר שידמה לו ג"כ שהוא בתכלית העוצם, כמו שיחלום האיש שהוא שמע רעם גדול או ראה רעש או זועה, כי הרבה פעמים יחלום החולם זה ג"כ, ד ופעמים שישמע הדבר ההוא אשר ישמעהו במראה הנבואה בדבר הרגיל הנודע (ה) עד שלא ירחיק ממנו דבר, יתבאר לך זה מענין שמואל הנביא, כי כאשר קראו הש"י בענין הנבואה חשב שעלי הכהן קראו פעם אחר פעם ג' פעמים, אח"כ באר הכתוב עלת זה, ואמר כי אשר חייב לו זה והיותו חושב אותו עלי, הוא באשר לא היה יודע אז שדבר השם לנביא יהיה בזאת הצורה, ה ולא נגלה לו עדיין זה הסוד, והוא אמרו ושמואל טרם ידע את השם וטרם יגלה אליו דבר ה', רוצה בו שהוא לא היה יודע ולא נגלה לו שכן הוא דבר ה', או יהיה אמרו טרם ידע את ה' רוצה בו שלא קדמה לו נבואה, כי אשר יתנבא כבר נאמר בו במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, ויהיה פירוש הפסוק לפי ענינו כן ושמואל לא התנבא קודם לזה ולזה לא ידע כי כן תהיה צורת הנבואה, ודעהו:

פרק מה ואחר מה שקדם מבאור אמיתת הנבואה, לפי מה שחייבהו העיון עם מה שהתבאר בתורתנו, צריך

שם טוב

ידבר עמו כמ"ש ואשמע את קול ה', ופעמים ישמע מלאך מדבר עמו והוא יראהו וזה הרבה מאד, ופעמים יראה הנביא איש מבני אדם מדבר עמו כמ"ש ביחזקאל והנה איש מראהו כמראה נחשת וידבר אלי האיש, ופעמים שלא יראה הנביא צורה כלל לא מהשם ולא ממלאך ולא מאיש אלא ישמע דבר לבד במראה הנבואה יקראהו כמ"ש דניאל ואשמע קול אדם, וכמ"ש אליפז דממה וקול אשמע כי לא השיג הנביא המדבר אבל השיג ענין הדבור, ואחר זאת ההקדמה ראוי שתדע כי זה הדבר אשר ישמעהו הנביא אפשר שידמה לו ג"כ שהוא בתכלית כעוז כמו שיחלום האיש ששמע רעם גדול או רעש או זועה, כי הרבה פעמים יחלום המולם זה ג"כ ופעמים שישמע הדבר ההוא אשר ישמעהו במראה הנבואה בדבר הרגיל המודע שלא ירחיק ממנו, ויתבאר לך מענין שמואל הנביא כי כאשר קראהו בענין הנבואה חשב שעלי הכהן קראו פעם אחר פעם ג"פ, ואח"כ ביאר הכתוב עילת זה ואמר כי אשר חייב לו זה והיותו חושב שהוא עלי לפי שלא היה יודע שהשם ית' ידבר בנביאים בזאת הצורה ולא נגלה אליו זה הסוד כי השם ית' מדבר בנביאים כאשר ידבר איש אל רעהו אבל היה חושב שהיה מדבר עמו בענין אחר נפלא, ולכן לא נגלה לו זה הסוד עדיין, ואמרו טעם זה ושמואל טרם ידע את ה' וטרם יגלה אליו דבר ה', ר"ל שלא היה יודע ולא נגלה אליו זה הסוד שכן הוא דבר ה', ויהיה אמרו טרם ידע את ה' טרם ידע שהש"י ידבר עם הנביאים על זה הענין וטרם יגלה לו דבר ה'. אז יהיה פי' ושמואל טרם ידע את ה', ר"ל שלא קדמה לו נבואה מאת ה', כי אשר יתנבא כבר נאמר בו במראה אליו אתודע, ויהיה פי' הפסוק כפי ענינו כן ושמואל לא התנבא קודם ולא ידע כי כן תהיה צורת הנבואה, וזה התיר ספק חזק וכללי שאין דבר גשמי חוץ לנפש אבל הוא קול נברא במדמה ולכן היה מסופק שמואל הנביא אם ה' קראו למה שלא היה יודע זה הסוד:

פרק מה זה הפרק נפלא מאד יספר בו הרב מדרגות הנבואה שהם י"ב מדרגות, ולזה אז"ל י"ב מעלות היו בהר סיני זה סתגרין למעלה בפרק מ"ב מזה החלק. והרב כתב בפרק מ"ה אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאילו השם יתעלה ידבר עמו הוא לחוק אצלי, ואם כן זה סתירה. התשובה כי הרב יתאר בפרק הבולא, ר"ל בפרק מ"ה שאפילו באותם פסוקים שנאמרו שהש"י ידבר עם הנביא במראה אפשר שתחלת המראה היה במראה הנבואה ובסוף נשתקע ונב חלום נבואתי אבל הנבואה מתחלה ועד סוף זה מ"מ שידבר השם יתעלה עמו, מ"כ כשאמר הרב הנה אפשר שיראה השם יתעלה במראה הנבואה ידבר עמו יראה בו בתחלת הנבואה הוא מראה ובסוף נשתקע ונב חלום נבואתי:

ב ואשמע קול אדם. ר"ל זהו קול נברא במדמה: ג אפשר שידמה לו גם כן. ר"ל שזה הקול הנברא במדמה פעמים יהיה קול גדול וחזק כקול רעם גדול ורעש: ד ופעמים שישמע הדבר ההוא. ר"ל אפשר שלא יהיה הקול הנברא במדמה חזק אלא קולות רגילים בלתי מפחידים בענין שמואל הנביא וכו':

ה ולא נגלה עדיין זה הסוד. ר"ל שזה הקול שנשמע לא היה מוכן שהיה קול נברא במדמה שיהיה לו התחלה לענין הנבואה עד שנגלה לו הענין עלי הכהן:

אברבנאל

פרק מה אחרי שביאר הרב מהות הנבואה בגדרה בא בפרק הזה לזכור ולבאר מדרגותיה, ולפי שבפי"ד עשר זכר הרב מדרגות הנבואה, היש מי שיראה שהלים ולורות, ויש מי שישמע דברים מפורסמים

קרשקש

פרק מד (ה) עד שלא ירחיק ממנו דבר, הרצון בזה מאחר שאין בו שום שנוי אלא אותה הקריאה היא בדבר המורגל לא יחשוב שזה הענין אשר שמעו הוא בדרך מדרגי הנבואה:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

צריך שאזכור לך מדרגות הנבואה לפי שני השרשים האלה, ואלו אשר אקראם מדרגות נבואה אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא, אבל המדרגה הראשונה והשנית הם מעלות לנבואה, ולא ימנה מי שהגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם, ואם יקרא בקצת העתים נביא, הוא לקצת כללות, להיותו קרוב לנביאים מאד, ולא יטעך באלו המדרגות היותך מוצא בספרי נביא באתהו הנבואה בצורה אחת מאלו המדרגות, ויתבאר בנביא ההוא בעצמו שבאתהו הנבואה בצורת מדרגה אחרת, וזה שאלו המדרגות אשר אזכרם, אפשר שיבא קצת נבואת הנביא ההוא אליו לפי צורת אחת מהם, ותבואהו נבואה אחרת בעת אחרת לפי מדרגה למטה ממדרגת הנבואה הראשונה, כי כמו שהנביא לא יתנבא כל ימיו בהתדבקות, אבל יתנבא עת ותפרד ממנו הנבואה עתים, כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה, ואח"כ ינבא עת אחרת בצורת מדרגה למטה ממנה, או אולי לא יגיע למדרגה העליונה ההיא אלא פעם אחת בכל ימיו ואח"כ תשולל ממנו, ואולי ישאר על מדרגה למטה ממנה אל עת הפסק נבואתו, שא"א מבלתי הפסק הנבואה משאר הנביאים קודם מותו אם בזמן מועט או גדול, כמו שהתבאר בירמיהו, באמרו לכלות דבר ה' מפי ירמיהו *), וכמו שהתבאר בדוד באמרו ואלה דברי דוד האחרונים, ב והוא ההקש בכל, ואחר הקדימי זאת ההקדמה והצעתה, אתחיל בזכרון המדרגות הנרמז אליהם ואומר:

המדרגה א תחלת מדרגות הנבואה, שילוה לאיש עוד אלהי שיגיעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול, כהצלת קהל

אפודי

פרק מה א מי שהגיע למעלה משתיהן. רצונו לומר שאין מי שהגיע לאיזו מעלה משתי המדרגות הראשונות אז נשתיהן הוא גבוה שימנה בכלל הנביאים בפומלם: ב והוא ההקש בכל. רצה לומר בכל שאר הנביאים:

שם טוב

נבו ופסעם משה בפסיעה אחת, והראן בו כי מדרגות הנבואה הם שנים עשר ומשה לא עלה להם מדרגה אחר מדרגה אבל עלה למדרגה אחרונה בתחילה. והתחיל ואמר אחר מה שקדם מביאור אמתת הנבואה לפי מה שיחייבהו העיון ממה שיתבאר מתורתנו צריך שאזכור לך מעלות הנבואה לפי שני השרשים האלו שהם כפי מה שיחייבהו העיון עם מה שיתבאר בתורה ואלו אשר אקראם מדרגות הנבואה, אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא, אבל המדרגה הראשונה והשניה הם מעלות לנבואה ולא ימנה מי שהגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים שקדמום הדברים הם, ואם יקרא נביא הוא ע"ל הבלות להיותו קרוב לנביאים מאד, ואם נראה שזה האיש נבא בנבואה ויקרא נביא ויהיה נבואתו פעם אחרת בצורת מדרגה אחרת, אל יטעך זה כי אלו מדרגות הנבואה אפשר שיבא האיש אפשר שיבא הנביא פעם לפי מדרגה אחת ופעם אחרת כפי מדרגה אחרת אין יהיה למעלה ממדרגה הראשונה אין יהיה למטה, וכבר אפשר שיבא הנביא במדרגה העליונה ואח"כ ינבא במדרגה התחתונה, וכבר אפשר שלא יתנבא אלא פעם אחד, ואי אפשר בלי הפסק הנבואה משאר הנביאים קודם מותם ובזמן גדול או מועט כמו שיתבאר בירמיה אחר לכלות דבר ה' מפי ירמיהו, ואחר בדוד אלה דברי דוד האחרונים אחרונים מזה תלקח ראיה על כל הנביאים, ואחר הצעה זאת ההקדמה התחיל הרב מדרגות הנבואה:

המדרגה א תחלת מדרגות הנבואה שילוה לאיש עוד אלהי שיגיעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול בהצלת קהל

אברבנאל

מפורשים, ויש מי שרואה שהם מדברי אחז, ומי שישמע הדברים ולא ירגיש מי הוא המדבר, והיות שבאותם המדרגות שזכר בפרק הבוא לא עשה הבדל מהות הנבואה באלוה או במראה, לכן ראה הרב בפרק הזה שהם לזכור ולהדר אותם המדרגות בהבדל אותם שהיו באלוה מאותם שהיו במראה, ועל זה אמר כאן בתחלת הפרק הזה, צריך שאזכור לך מעלות הנבואה לפי שני השרשים האלה, כי הנה קרא לאת המדרגות הנה מעלות לפי שהם מסודרות מלמעלה למעלה מקצתה אל העליונה ממנה, ושהנה בכן הכנל ממדרגה באלוה הנבואי אל מדרגות המראה הנבואיים, אם אלא היה בפרק מ"ד כי לא היה מקצתה אל הגדולה ועליונה ממנה, ולכן נקראו שם מדרגות ולא מעלות, ולא שם בפרק שמה כין מדרגות באלוה למראה כאשר עשה בפרק הזה, ולא ימנה מי שיגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים. אמר הרב שהתי המדרגות הראשונות שיזכור כאן מהכרח שאלהי לעשות פעל גדול משונה, ומן הכח המתחדש לדבר דבר חכמות והוכחות או תוכחות לאיש נבואה גמורה, ולא ימנו אנשים מכלל נביאי ישראל, ולא אמר זה בלבד למעט אנשי המדרגה הא' אלא גם אנשי המדרגה הב' כדוד ושלמה ודניאל. והנה בא הרב לזה מאשר מצא אחרי כנסת הגדולה שמו ספריהם מכלל הכתובים ולא מן הנביאים, שהוא המורה שלא היו נביאים גמורים. והנה הוסיף הרב לומר עוד ואם יקרה בקצת העתים כזה הוא לקצת כללות להיותו קרוב לנביאים כדי להשיב על מה שאפשר שיוסף נגדו שאז"ל במסכת מגלה מנן הנביאים וכללם מנו דוד ושלמה ודניאל, ואמר שהיה זה ע"ד הסעברה לא בדיוק, שאם היה בדיוק היו מניחין ספריהם בתוך ספרי הנביאים: ולא ישעך באלו המדרגות היותך מוצא בספרי הנבואה. ראוי לדעת מי הוא זה ומי זה הוא הנביא שמצא הרב שנבא במדרגה אחת פעם אחת, ופעם שניה נבא במדרגה אחרת מהמדרגות. ואומר אני שהרב ביון בזה לשניה על ספק ג' אפשר שיוסף נגדו והוא מה שמצאנו במואל הנביא שכתב ספרו אשר הוא מכלל הנביאים, וכתב ג"כ מגלת רות ושמואל מכלל הכתובים כי היא לא נאמרה בנבואה גמורה, וכן יחזקיאל שכתב ספר מלכים וספר דברי הימים ושיוסף נבואה גמורה ושמואל עם ספרי הנביאים, וכתב ג"כ מגלת קנות ושמואל בתוך הכתובים ולא בתוך הנביאים: ועל זה ישיב הרב שלמנו מהבעל שיבא כל אחד מהנביאים אלה פעם אחת במדרגה עליונה אשר בתבו אותם הספרים הם ופעם אחרת לא נבאו באותה מדרגה עליונה אלא בתבו אותם מהנבואה אלא במדרגה שפלה מרוח הקדש ושיוסף שיזכור כאן ומחברו אותם המגלות, ולכך לא הזכיר מכלל הנביאים אלא מכלל הכתובים שנאמרו ברוח הקדש ולא בנבואה. וזהו לזרך הלבון הזה, והדברים האלה מקוים הזה בהיות שכבר כתב למעלה בפל"ו ח"ב שהנבואה נפסקה מהנבואה בהכרח קודם מותם, כי הם הכיאו לא בנבואה גמורה הוא ע"י הכח המדמה, אמנם כאן הביאו לחיות הפסק הזה שזכרתי שיקרה במדרגות הנבואה. וגם אחרי זה הביאו מדרגות המראה אלהי נע"ה שגם הנביאים יאמר הרב כן שבאו לו שתי נבואות כל אחת מהן במדרגה נבדלת מהאחרת:

המדרגה הראשונה תחלת מדרגות כו', שאלהי אמר הביא הרב שתי המדרגות הראשונות שאלה בתוך מדרגות הנבואה

*) מהפסוק הזה אין שום ראיה, כי באמת הכונה לכלות ע' שנה בפוקד בדבר ה' מפי ירמיה למלכות בבל ולפקידת ישראל. והפסוקים ומלאתי בפלאבנגאל (ירמיה כו' כ"ח) על פנות עד הנה דברי ירמיהו כתב הבנבואה הזאת בפקדת מהבנבואה מדרגה מוזכרת זמן קטן לו גדול, ושעל זה נאמר עד הנה דברי ירמיהו, ע"ש. ולפ"ז נ"ל שבנבואה דברי המורה נכלל יש חסרון סתום למלאות, וכנ"ל, כמו שהתבאר בירמיהו [עד הנה דברי ירמיהו, וזה הוראה] לכלות דבר ה' מפי ירמיהו, ולד מלינת הכתוב של עוזרו על לשון לא להביא ראיה ממנו. יג"ם

מורה נבוכים חלק שני פרק מה

כהצלת קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול, או השפיע טוב על אנשים רבים, ויוצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות, ואת תקרא רוח ה', והאיש אשר ילוה אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או לבשה אותו רוח ה', או נחה עליו רוח ה', או היה עמו ה', וכיוצא באלו השמות, וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כלם אשר נאמר בהם על הכלל, וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם, וזו גם כן מדרגת יועצי ישראל החשובים כלם, והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים, ותהי על יפתח רוח ה', ונאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה', ונאמר ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו את הדברים, וכן נאמר בעמשא כאשר הניעהו רוח הקודש לעזור את דוד, ורוח לבשה את עמשא וגו', ודע שכמו זה הכח לא נבדל ממשה רבינו מעת השיגו לגדר האנשים, ולזה התעורר להרוג את המצרי, ולמנוע הרשע משני הנצים, ומחוזק זה הכח בו עד שאחרי פחדו וברחו והגיעו למדין והוא גר יראה, כאשר ראה מאומה מן העול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסובלו, כמו שאמר ויקם משה ויושיען. וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה, כמ"ש הכתוב בו ותצלח רוח אלהים אל דוד מהיום ההוא ומעלה, ולזה התנבר אל הארי ואל הדוב והפלשתי ג' וכיוצא ברוח ה' הזאת, לא הביאה אחד מאלו לדבר בדבר, אבל תכלית זה הכח להעיר זה המחוזק לפעל אחד, ולא לאי זה פעל שיזדמן, אלא לעזור עשוק, אם אחד גדול או קהל, או מה שמביא לזה, וכמו שאין כל מי שרואה חלום אמתי נביא, כן אין כל מי שילוה אליו עזר לדבר אחד איזה דבר שנזדמן, כקנות ממון, או הגיע לענין מיוחד בו, יאמר עליו שהתחברה אליו רוח ה', או ה' עמו, ושהוא עשה מה שעשה ברוח הקודש, ואמנם נאמר זה במי שעשה טוב גדול

שם טוב

קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול. כי הצלת חשוב גדול ידמה להצלת עמים רבים כמו שהציל עמשא את דוד ואמר ורוח לבשה את עמשא כי היה להציל את דוד והוא הצלת איש חשוב מאד, או השפיע טוב על אנשים רבים ויוצא לזה מעצמו מניע ומביא לעשות וזו יקרא רוח ה', ואשר ילוה עליו זה יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או נחה עליו והיה עמו רוח ה', וכיוצא באלו השמות, וזו היא מדרגת השופטים כלם אשר נאמר בהם על הכלל הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם, וזו מדרגת יועצי ישראל החשובים כלם, וזה הכח שהוא עזר האלהי לא נבדל ממשה רבינו ע"ה מעת הגיעו להיות איש וזה התעורר להרוג את המצרי ולמנוע הרשע מהנצים, ומחוזק זה הכח עד שאחרי פחדו וברחו בהגיעו למדין והוא גר יראה כאשר ראה שום עול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסבול כמו שהכתוב ויקם משה ויושיעם, וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה כמש"ה ותצלח רוח אלהים אל דוד מהיום ההוא ומעלה ולזה התנבר על הארי והדוב והפלשתי וכיוצא בזה, ומי שיש לו זה הכח לא יביאהו לדבר בדבר שום חכמה מהחכמות, אבל תכלית זה הכח להעיר זה המחוזק לפועל אחד ולא לאי זה פועל שיזדמן אלא לעזור עשוק או אחד גדול או קהל או לתת שמחה לזה מחבירו עניין טוב שיהיה, וכמו שאין כל מי שרואה חלום אמתי הוא נביא כן אין כל מי שילוה עליו עזר לדבר אחד מי זה דבר שיזדמן כקנות ממון או כבוד או להגיע לענין אחד פרטי יאמר שיתחבר אליו רוח ה' או שהוא עושה מה שהוא עושה ברוח הקדש, ואמנם נאמר זה במי שעשה טוב גדול

אפודי

ג וכיוצא ברוח ה' הזאת לא הביאה.ל"ל מי שהגיע למדרגה הזאת הראשונה או לכיוצא בה לא הגיע מזה שיזדבר דבר בשום ענין שקרה או שיקרה אבל תכלית זה הכח הוא להעיר המחזק לפעל אחד בשום נכבד וזה שאמר אח"כ ולא לאיזה פועל שיזדמן. בכאן כתב הרב שהנביא שיראה הנבדל בצורה מלאך יותר שלם ממי שיראהו בצורת אנשים, והוא עצמו כתב פרק ו' משני, אבראם שהיה כחו יפה נדמו לו כדמות האנשים לום שהיה כחו רע נדמו לו כדמות מלאכים, תיכן ר' וידאל כן, כשדבר אחד מושג לשני נביאים מענין הורדם מבה באיקלים כפי הרצון מה שישיגהו בביאור ובאמיתות יותר הוא שישיגהו בצורה רגילה, וזהו אבראם שהיה נביא יותר שלם מלוט אבל לוט שלא ידע הענין בביאור השיג הענין בצורה נאמי רגילה, אבל כשהמושג ענין מושכל נכבד וטורא אין ספק שמי שישיגהו בצורת מלאך הוא יותר שלם לעלוי המושג ויקראהו כי היא צורה נפלאה בתכלית הטוב והוא המלאך, ממי שישיגהו בצורת אנשים:

אברבנאל

שנהוא אם אינם נבואה גמורה, ומי שימצאו כו אין ראוי שיקרא נביא מדבריו, ואף שיהיו פעלות נקנות בעזר אלהי לא מפני זה ראוי שיקראו נבואה, כי קיין החכמה שהיא עם השפע הנבדל וגם המדות המשובחות כלם הם בעזר אלהי, כי ס' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ועכ"ז לא נאמר אותם בתור מדרגות הנבואה, כי מה שאינם נבואה א"א שיהיה למדרגה ממדרגותיה. ואם תאמרנו שהמדרגות האלה הם הכנות לנבואה ומעולות אליה, הנה אין ראוי שנאמר זה יהיו מדרגות הנבואה, כי גם ההכנות שזכר הרב שיעלתך הנביא והנבואה לא עשאם הרב מדרגות הנבואה. ואמרתי בתשובה זה שהרב כתב בפל"ח שעבר, שיש בכל אדם כח נבואה וכח משער ושיתחלפו בחלות ויתר שאנשים בכחות האלה. ושאין שלמם מהיות שני הכחות האלה חזקים בנביאים לבד, ובהיה הנבואה כמו שמזכר בגדרה שפע שופע מפש"י בתמצעות השכל הפועל על הכח הדברי האלה ואח"כ על הכח המדמה, לכן היה משלמות הכח הדברי הנשלמות הכח המשער והמשלמות הכח המדמה ג"כ יהיה לדהות כל מזיק, הנה א"כ שלמות הכח המשער היא נבואה בלתי שלמה שבו

בהשגה

יודע המציאות, ומחזק כח הבנבואה הוא ג. נבואה בלתי שלמה כי הוא נמשך מהחזק המדמה ויזשרו, ולכך שם הרב שתי המדרגות האלה בתוך מדרגות הנבואה, וכתב שאינם נבואה גמורה ובאין המתחזק בהם נביא והיתה המדרגה הא' כנגד כח הנבואה ולזה אלהו הרב בנבואה, והשתים המדרגה הב' כנגד כח הנבואה הנמוכה לבישראל נני אדם ולהבלים את (ל"ל אותם) פעם, ופעם הביה לבישראל הדברים המחוזק המיוחד שהוא נחשב כאלו הוא לתקון קנון אנשים רבים, לכן אמר הרב במדרגה הזאת מהרוח האלהי שהוא לבלות הקל חשוב אז יחיד מעולה ומחשב, לדמות הענין הזה לנבואה אם לנבואה גמורה, וכמה שיעיר לדבר הרב בסוף המדרגה הזאת הראשונה, בלתי וכמו שאין כל מי שראוה אלוה אמתי נביא, כן אין כל מי שילוה אליו עזר לדבר אחד לאי זה דבר שיזדמן כו', כי כמו שהאלוה

בהשגה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

גדול מאד, או מה שמביא אליו כהצלחת יוסף בבית המצרי, אשר היתה סבה ראשונה לענינים גדולים התחדשו אחר כן, כמו שהתבאר:

והמדרגה ב הוא שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחד התחדש וישימהו לדבר, וידבר בחכמות או בתושבחות, או בדברי הזהרה מועילים, או בענינים הנהגיים או אלהיים, וזה כלו בעת היקיצה והשתמש החושים על מנהגיהם, וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש, ובזה המין מרוח הקודש חבר דוד תהלים, וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים, וכן דניאל ואיוב ודברי הימים. ושאר הכתובים בזה המין ברוח הקודש חוברו, ולזה יקראום כתובים, רוצים לומר שהם כתובים ברוח הקודש, ובבאור אמרו מגלת אסתר ברוח הקודש נאמרה, ועל כיוצא ברוח הקודש הזה אמר דוד, רוח השם דבר בי ומלתו על לשוני, ר"ל שהיא הביאתהו לדבר מאלו הדברים, ומזה הכת היו שבעים זקנים הנאמר עליהם ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו, וכן אלדד ומידד, וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים מזה הכת, ר"ל שהוא כמו שזכרו, שבינה שורה עליו ומדבר ברוח הקודש, וכן יחזיאל בן זכריהו מזה הכת והוא הנאמר עליו בדברי הימים, היתה עליו רוח ה' בתוך הקהל ויאמר הקשיבו כל יהודה ויושבי ירושלים כה אמר ה' לכם וגו', וכן זכריהו בן יהוידע הכהן מזה הכת, שהנה נאמר בו ורוח ה' לבשה את זכריהו בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם כה אמר האלהים, וכן עזריהו בן עדו אשר נאמר בו ועזריהו בן עדו היתה עליו רוח אלהים

ויצא

שם טוב

מאד לו מה שיביא אליו, כהצלחת יוסף בבית המצרי אשר היתה סבה ראשונה לענינים גדולים התחדשו אחר כן. והכן זאת המדרגה ומ"ש הרב עליה כי הם מתוקים מדבש ונופת צופים:

המדרגה ב הוא אשר ימצא אדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחד יתחדש עליו וישימהו לדבר בתושבחות או בדברי תוכחה שהם דברי תוכחות מועילות בקבוץ המדיני או ידבר בענינו הנהגת המדינה וזה כלו בעת היקיצה והשתמשות החושים על מנהגיהם, וזהו אשר יאמר הרב שהוא מדבר ברוח הקדש, וכזה המין מרוח הקדש חבר דוד תהלים, וכן חבר שלמה משלי וקהלת

ושיר השירים, וכן איוב ודניאל ודברי הימים ושאר הכתובים בזה המין מרוח הקדש חוברו. ולזה יקראו כתובים. ר"ל שהם כתובים ברוח הקדש כי כתובים יראה שהם כתובים ברוח הקודש. לא כתובים בהחלט, כי נאמר כתובים להבדילם שאינם נביאים המדבר בהם, ובכיאור אמרו מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה, ועל כיוצא ברוח הקודש זה אמר דוד רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני, מזה הכת היו שבעים זקנים שאמר עליהם הכתוב ויהי כנוח עליהם הרוח וכו', וכן אלדד ומידד, וכן כל כ"ג הנשאל באורים ותומים כמ"ש שבינה שורה עליו ומדבר ברוח הקודש, וכן כל מה שנאמר בו רוח

אברבנאל

הנשוא אינה נבואה עם היות שיתדמה אליה בענייניה, כמה בקניין המעלות ושעלותה יש מהם שיזכהו אל הענין המלאני לפי שגם הם מגלה השפע על דרך הכללות, ומהם שאינם מיוחסות אליו להיותם דבר שהות כשפע המלוה הפשוט:

המדרגה השניה היא שימצא האדם כו', ראוי לעיין למה אמר הרב כמדרגה הב' שהיתה מחלת מדרגות הנבואה, ולא אמר כן בשאר הזולת. כי אין ראוי לומר שהראשונה קודמת בהכרח לכל המדרגות הנבואיות, שפרי אלינו המה מהנביאים שלא נגע אותם רוח אלהים לעשות מעשה נכחר. אבל הסבה הוא כי כאותו פרק ל"ח שזכרתי בהסכת הרב ענין כח הנבואה וענין כח המעבר, הביא ראיות רבות על גבולת הנביאים כמו שהזכיתו מתנה ומיהמיהו ומיחזקאל, כי מהני שהיו מוכיחים ישראל היה הקב"ה מלוה מאד שלא יירחו וידבקו אלוהם, ואולי יאמר שהקב"ש מודיע לנביא ואינו מכח המעבר, וגם שנאמר שהיו שניהם נרדמים בשוב, כי הנבואה היה הנאי הכרחי ולא מכח המעבר, וכל שכן ויפוי הלשון וענין הזה הדבור שלא היה נמצא בכל הנביאים הירמיהו, מהם היו קדמי הדברים, וכמ"ש ומעתה הנה לא ידעתי דבר, מהני זה המדרגה הראשונה אמר הרב שהיא תחלת מדרגות הנבואה, כי אי אפשר שימצאו הנביאים בלתה, ונאמר שכל נביא גבוה, ואין כח המדרגה הבאה במעט מהנביאים זכו אליה ואינה הכרחית אליהם, ועיין דברי הרב המדרגה הבאה הזאת שלא אמר המדרגה הבאה שיהיה אדם בדברי תוכחה אלא אמר שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחד התחדש בו וישימהו לדבר בדברי תוכחה, כי הנה אמר זה לפי שכבר יהיה האדם בעבנו את הלשון פוסה ממנו לבודנו ואם מהיות לו בעבנו לשון מדברת גדולות, ואין זה לו רוח הקדש ולא מכלל המדרגה הזאת. אלא בשיבוגים האדם בעצמו שהוא ענין התחדש בו כאלו אמרו כי לא נפה לוכה כאלה, שאם מפני הרגשו זה האדם עצמו וישימהו לדבר כמה שלא היה בתחלתו והתחלתו אלא אמר שבהיה עליו רוח הקדש, וזה בעצמו כתב הרב כמדרגה הראשונה,

שיהיה הענין המלאני נלוה לאותו בעל הנבואה, ר"ל שאין ענין המדרגה הזאת מהאים הנבוה כפי חזקו מהיליים אבר, אלא בהתחדש עליו הענין הזה, ולכן הוצרך לומר שהרוח הבאה לא נבדל ממדע"ה מעת הסיגו לגדר האנשים. ואמר ג"כ וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר בשמעם המתבה ר"ל שלא היה לו זה מטבעו תמיד. וכדי להבדיל המדרגה הבאה הזאת מהדרגות הנבואה, אמר הרב זה כלו בעת היקיצה והשתמשות החושים, אבל הדבור מעני שלא הנבואה היתה בהיות הנביא ישן לא אמר הרב. וכמה לא אמר בהמדרגה הראשונה כזה גם כן, לפי שעניינה לעשות המעשים בעבל וכמליאות, וידוע שא"א לעשות (כ"א) היקיצה, אבל הדבור מעני שלא נתנבא שהיה בבטול החושים בנבואה הולכך לומר במדרגה הזאת שהיה בהשתמשות החושים. וכמה אמר הרב בדברי תכמות הרמוז לבלמה ואמר לו בתוכחות הרמוז לדוד, ואמר ובדברי הזהרה מועילים הרמוז סדר קיומו שהם תוכחות, וג"כ אל עזרא, ואמר לו בענייניה הנבנייה הרמוז לדברי הימים, ואמר לו אלהיים הרמוז אל דניאל ואיוב. ואמר הרב וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקדש, להגיד שאין המדרגה בידיעת הדברים הם אלא באותן הסודות והגדתם הדברים הסודות ואתם המלוה. ולז"ל וכזה המין מרוח הקדש, ומעני זה נקראו כתובים עם היות שגם הנביאים נכתבו על ספר, ואפשר היו דברים שנכתבו, אלא שהם כתובים ברוח הקודש וכתיבתם היתה אלהיים מלוה נתיבה, ולפי שיראה שאמר לזה מ"ש דוד הע"ה רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני, שיראה מזה שדבר עמו הש"ש וכיא נגואה גמורה, לכן הוצרך הרב לפרשו שאין הראיה בו שנבא אלא שהש"ש הניעו והכיאו לדבר בדברים הם, וזכר הרב שמזה הכת של רוח הקדש היו הבבעים זקנים שנאמר בהם ויתנבאו ולא יספו רלה לומר הלא שהיו מוכיחים את ישראל על הרשומותיהם, וכן אלדד ומידד מתנבאים במחנה הענין שהיו מוכיחים, כי הנבואה אמר בדרך הבעבה על התוכחה והאזהרה כשתהיה ברוח הקדש. וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים היה מזה הכת שהיה מביא על הבשלות בעבור הרוח הקדש שבו, וכמו שאמרו ז"ל שהשיגה שרוח עליו ומדבר ברוח הקדש, וכן בשאר שזכר אחרי שנתלה רוח הקדש בהם בדבור שדברו היו מזה הכת:

ואמר

ושיר השירים, וכן איוב ודניאל ודברי הימים ושאר הכתובים בזה המין מרוח הקדש חוברו. ולזה יקראו כתובים. ר"ל שהם כתובים ברוח הקדש כי כתובים יראה שהם כתובים ברוח הקודש. לא כתובים בהחלט, כי נאמר כתובים להבדילם שאינם נביאים המדבר בהם, ובכיאור אמרו מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה, ועל כיוצא ברוח הקודש זה אמר דוד רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני, מזה הכת היו שבעים זקנים שאמר עליהם הכתוב ויהי כנוח עליהם הרוח וכו', וכן אלדד ומידד, וכן כל כ"ג הנשאל באורים ותומים כמ"ש שבינה שורה עליו ומדבר ברוח הקודש, וכן כל מה שנאמר בו רוח

מורה נבוכים חלק שני פרק מה

ויצא לפני אסא וגו', וכן כל מי שבאהו כמו זה, (ח) ודע שבלעם גם כן מזאת הכת היה בעת שהיה טוב, וזה הענין רוצה באמרו וישם ה' דבר בפי בלעם, כאלו הוא אומר שברוח ה' ידבר, ומזה הענין יאמר הוא על עצמו שומע אמרי אל וגו', וממה שצריך שנעורר עליו שדוד ושלמה ודניאל הם מזה הכת, ואינם מכת ישעיהו וירמיהו ונתן הנביא ואחיה השילוני וחבריהם, שאלו ר"ל דוד ושלמה ודניאל, אמנם דברו וזכרו מה שזכרו ברוח הקודש, ואמנם מאמר דוד אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, ענינו שהוא יעדו טוב על יד נביא אם נתן או זולתו, כמו ויאמר ה' לה, וכמו ויאמר ה' לשלמה יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת את בריתי, אשר זה בלא ספק יעוד רע לו ע"י אחיה השילוני או זולתו. וכן אמרו בשלמה, בנבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים וגו', אין זה נבואה גמורה לא כמו היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר, ולא כמו ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה, ולא כנבואת ישעיהו וירמיהו, כי כל אחד מהם אף על פי שבאתהו הנבואה בחלום, הנבואה ההיא תודיעהו שהיא נבואה ושבאת לו הנבואה, וכזה הענין של שלמה אמר בסופו, ויקץ שלמה והנה חלום, וכן בענין השני אמר בו וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בנבעון, אשר התבאר שהוא חלום, וזאת מעלה למטה ממעלת הנאמר עליה בחלום אדבר בו, כי כאשר יתנבאו בחלום לא יקראוהו חלום בשום פנים אחר הגיע הנבואה אליהם בחלום, אלא שיפסקו לגמרי שהיא נבואה, כמו שאמר יעקב אבינו כאשר התעורר מחלום הנבואה ההוא לא אמר שזה חלום, אבל פסק ואמר, אכן יש ה' במקום הזה וגו', ואמר אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען, ופסק שהוא נבואה, אמנם בשלמה אמר ויקץ שלמה והנה חלום, וכן דניאל תמצאהו מתיר המאמר שהם חלומות, ואע"פ שהיה רואה בהם המלאך וישמע דברו יקראם חלומות, ואפילו אחר דעתו מהם מה שידע, אמר אדין לדניאל בחיזווא די ליליא רזא גליא, ואמר עוד באדין חלמא כתב חזי הוית בחזוי עם ליליא וגו' וחזוי רישי יבהלוני, ואמר ואשתומם על המראה ואין מבין, ואין ספק שזאת המדרגה למטה ממדרגת אשר נאמר בהם בחלום אדבר בו, ולזה הסכימה האומה לסדר ספר דניאל מכלל הכתובים לא מן הנביאים, ולזה העירותיך שזה המין מן הנבואה אשר בא לדניאל ושלמה, אע"פ שראו בו מלאך בחלום, לא מצאו

שם טוב

רוח ה'. ודע שבלעם ג"כ מזה הכת היה בעת שהיה טוב וזה הענין רוצה באמרו וישם ה' דבר בפי בלעם, מזה הענין אמר על עצמו נאם שומע אמרי אל. וממה שצריך שנתעורר עליו שדוד ושלמה ודניאל נכלו בזאת המדרגה ולא עלו למדרגת הנבואה, אף שיראה מאלו המנשים שהיו נביאים כי דוד נאמר אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, וכן בשלמה נאמר ויאמר אלהים לשלמה, בנבעון נראה ה' אל שלמה, ודניאל שראה המלאך נאים מדבר עמו, ואלו מדרגות הנבואה, ראוי שנדע כי אלו לא עלו למדרגת הנבואה, כי אמאמר דוד לי דבר וכו' שהוא ייעדו טוב ע"י נביא אם נתן או זולתו, כמו שבא ויאמר ה' לה ואמרו ע"י שליח, וכן הנאמר לשלמה ויאמר ה' לשלמה יען וכו' אשר זה בלי

אברבנאל

ואמר הרב שכן היה ענין בלעם בעת שהיה טוב, ודעת הרב הוא שבלעם היה קוסם, ומע"ה ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו במרב, אבל מזה אנד לא היה הוא מזה הכת, כי אין הקסם בכלל המדרגה הזאת. ולמענם יתבאר הרב שבלעם בעת שהלך אל בלק היה טוב ומסבר לאיש אמר, ואת היה מזה הכת כי הוא מיחד את ישראל ואת היה מזה הכת והמדרגה, לא שהגיע למדרגת הנבואה ולכן אמר אמר ויאם ה' דבר בפי בלעם, כי לא היה מסמע בכחו הדבורי ולא במדמה, אלא בפיו ובלשונו. ואמי זה לא יסכים הרב עם מש"ל על ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל בתוחות בעולם קם ומאן הוא בלעם, כי הנה הרב יסכור שבא היה נביא כי"ל מדבר ברוח הקדש שאינה נבואה. ומה שצריך שנתעורר עליו הוא שדוד ושלמה ודניאל הם מזה הכת. שאלהי אם בבר אמר הרב שברוח הקדש מבר דוד ספר תהלים ותבר שלמה בפריו וכן דניאל, אם הנתעוררות הזה אבר נתעורר עליה לומר שהם מזה הכת ולא מכת הנביאים. והתשובה בזה שלמעלה אמר שספריהם תוכרו ברוח הקדש ולא בנבואה, ותוכיח זה מהיותם מכלל הכתובים ולא מן הנביאים, אבל עדיין נשאר לומר שעם היות תוכרו ברוח הקדש, הנה הם ר"ל דוד ושלמה ודניאל הגיעו למעלת הנבואה לא בחבור הספרים הסם אלא בתרגות אבלו ודבוריה שמעו, הוכיחו זה בדוד ומה שאמר לי דבר צור ישראל, ויוכיח זה בשלמה ומה שאמר הכתוב שנראה הש אליו בנבעון, ואמר לו בך וכך, ויוכיח הדבר בדניאל ומפתח מרלותיו, ויוכיח הענין אל כמו שנראה בשמואל הנביא, עם היות מחבר מגלת קינות ברוח הקדש, ובזכרו הקדש ובזכרו המגלות הסם בכלל הכתובים, לא נאמר מאני זה בהם הגיעו למדרגת הנבואה מפתח המרלות והסגנות שמעיד הכתוב שהגיעו אלא פלוסים. הנה מאני זה לא נפתפק הרב נאם שהוכיחו שקבר מבלים ומשלי שיר השירים וקהלת ודניאל תוכרו ברוח הקדש, והשתעורר עוד לזכיות שדוד ושלמה ודניאל לא

קרשקש

פרק מה (ח) ודע שבלעם ג"כ מזה הכת היה בעת שהיה טוב. נשאר לי ספק בזה שהרי ראינו בעת שהיה רע והיה מבקש להרע לישראל ואמר דברי עתידות נבבדות וברכות לישראל כמו שאמר לו במראה הנבואה שוב אל בלק וכה תדבר, ואמר על עצמו מחזה שדי יחזה, ומראה ומחזה דבר אחד כמו שהזהרנו הרב והיה זה בהקיץ שאחר עשיית העולות היה הולך ונפרד מבלק והיה שומע במראה שהשם מדבר עמו ואומר לו שוב אל בלק וכה תדבר והיו דברי עתידות לא משלים לבד, וכמו כן נראה שהיה במדרגה יותר גדולה באותו העת יותר מדוד ושלמה שהרי כל אותם הצווים הגיעו לו מאת השם במראה הנבואה אשר קרא אותם מחזה אשר הוא המראה כמו שביארנו :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק מה

מצאו בעצמם שהיא נבואה נמורה, אבל חלום יודיע באמתת ענינים, והוא מכת מי שידבר ברוח הקודש, וזאת היא המדרגה השנית, וכן בסדר כתבי הקודש לא שמו הפרש בין משלי וקהלת ודניאל ותהלים ומגלת רות ומגלת אסתר, הכל ברוח הקודש נכתבו, ואלו ג"כ כלם יקראו נביאים בכלל:

המדרגה ג והיא תחלת מדרגות מי שיאמר ויהי דבר ה' אלי ומה שנוטה מן הלשונות אל זה הענין, הוא שיראה הנביא משל בחלום (ג) ובתנאים ההם כלם אשר קדמו באמתת הנבואה, ובנוף החלום ההוא של נבואה יתבאר לו ענין המשל ההוא אי זה דבר נרצה בו, כרוב משלי זכריה כלם:

המדרגה ד שישמע דבר בחלום של נבואה מפורש מבואר (ג) ולא יראה אמרו, כמו שקרה לשמואל בתחלת נבואה שבאה אליו כפי מה שבארנו מענינו:

המדרגה

שם טוב

בכלל הכתובים לא מן הנביאים ולא שמו הפרש במשלי וקהלת ודניאל ותהלים מגילת רות ומגלת אסתר הכל ברוח הקודש נכתבו, ואלו גם כן כלם יקראו נביאים בכלל:

המדרגה ג והיא תחלת המדרגות מי שיאמר ויאמר לו כה אמר לו ויהי דבר ה' וכיוצא באלו הלשונות והוא שיראה הנביא משל בחלום ובתנאים ההם כלם שקדמו ר"ל שיהיה חזון הלום שיראה ובפרט בכח המדמה ושיהיה חכם ולדיק ועניו וחוסד בחל יתעלה תמיד ואין לו

קרשקש

(ג) ובתנאים ההם כלם אשר קדמו באמתת הנבואה, הרצון בזה שהגיע לו שלמות הכח המדמה ושלמות הכח הדבורי ומלמות המדות: (ג) ולא יראה אמרו כמו שקרה לשמואל, היה נראה שהנבואה שהגיע לשמואל היתה בהקיץ שהוא נצטוה מעלי בשישמע אותו הקול יאמר דבר ה' כי שומע עבדך וכן עשה בשמעו את הקול מדבר אליו אמר דבר כי שומע עבדך והכתוב קראה מראה ואמר ושמואל ירא מהגיד המראה אל עלי, ונראה כמו שביום הגיע המראה בהקיץ כן אפשר שתהיה המראה

המדרגה השלישית

המדרגה הזאת תחלת המדרגות, כי אם לא היו הא' והב' נבואה גמורה כמ"ש פרק נחן, בידוע שזאת היא תחלת המדרגות הנבואות. ולמה תסיה זאת הראשונה מהמדרגות ולא אחת מהאחרות ולא אחת מהאחרות שיזכור. ג', מה ראה הרב לזכור בזה הפרק המדרגות האלה והנה בפמ"ד שנמעלה מזה הראה שזכר הרב אלה המדרגות בעלמן מראיות המשלים והאורות, ומשמיעת הקול מכלתי ראות את המדבר אליו, וראיית אש מדבר וראיית מלאך מדבר, וראיית הסם מדבר, ומה שחוללת לזכרם פה קשיא. ג', מה ענין אמר וגזוף בחלום יתבאר לו ענין המשל בהוא לו זה דבר נראה כו, כי מי הניח הרב לעשות תנאי הבראתי המדרגה בזאת בחלום הזאת שהרון המשל הזה, כיון שבשאים רבות בחלום הנבואה לזרות ומשלים ולא ידע את שתרוגם אלא אחר שנעור משנתו, וכמו שבהב הזא עלמו בפמ"ב מזה החלק, ולא לדקו מ"כ דברי הרב במקום הזה, וגם לא זכר בזה במדרגה הא' שהיא המראה כמו אחת בחלום, זלא הזכיר הרב בזה שראה הלזרות ושתרוגם במראה הזה. ואמרתי בחשובה זה שבפמ"ד מזכרו המדרגות הבנואה בכלל מבלי הבדל מהלום למראה, ושיה זה כדי לבאר ענין הבואה במופת כמו שנזכר שם, ומפני זה לא נפסקה הרב בזה והולרך לעשות המדרגות הלוקות. מדרגות החלום בפני עלמן, והמדרגות המראה בפני עלמן. וזכר שבראיה זה למעלה בתחלת זה הפרק. והנה אומר תחלת המדרגות הין הכוונה שהיא ראשונה מן המדרגות אשר יזכור כמו בפי' הנרבוני, אבל אפשר לומר שהיא תחלת המדרגות אשר זכר בפמ"ד כי זו היא ראשונה מהמדרגות אשר זכר שם. והיכון אלו שלא אמר זה לחודיע שהמראה הזאת קודמת לשאר המדרגות, כי בדר שבתחן מזכה עליו, אבל היון לומר הרב בזה שכל הנביאים אף על פי שנאמר בנבואתם שנמעו דברים מבוהרים מזוהרים, בכה מה שהיו רואים כלם בתחלת נבואותיהם היו משלים ומידות, והדברים המפורשים שהיו מומעים היה אחרון המשלים הבם, לא שתהיה נבואה מה מבלי משלים, כי בהיות הנבואה שפע שופע על הכח הדברי ועל הכח המדמה יחד היה הנבואה מלא (ג"ל רואה) המשלים והלזרות מפלא הכח שבהתחדון מפלא הכח הדברי המבלר ומודיע האמת. תראה זה מדברי הרב בשער הנדע הלבות יסודי התורה פ"ז (פ"ג), וז"ל הדברים המודיעים לנבואה במראה הנבואה דרך משל מודיעים לו ומיד יתקבץ בלבו אחרון המשל בהבנואה ודע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב מלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות ושבבולן, וכמו החיות שראה יחזקאל, והסיר נפוח ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל, והאיפה שראה זכריה, וכן אחר הנביאים, מהם אומר המשל ואחרונו כמו אלו, ויש מהם שאומר שאחרון בלבד, ושמעיה אומר המשל בלבד בלא אחרון בלבד, ולא אחר הנביאים, וכן במשל ודרך חידה היו מתנבאים ע"כ. ומהנראים לזה כתב בספר המורה בפרק מ"ג הנזכר, כבר ביארנו בחבורנו שהנביאים פעמים ונבואתו במשלים ולא הטעה שדעת הרב שפעמים נתנבאו במשלים ופעמים לא יתנבאו במשלים, כי דמהו כבר גלה אותו בביאור שתמיד היו מתנבאים במשלים, אבל פעמים יזכור הכתוב אחרון המון המשל, ופעמים לא יהיה כן כמו שיבאר שם, ומפני זה אמר הרב כאן במדרגה ג' הזאת שהיא תחלת המדרגות, ר"ל שראיית הלזרות היא תחלת כל מדרגות הנבואה, ושאר המדרגות המשמעת הדברים שיזכור הם אחרון הלזרות שראה בתחלת הנבואה, אע"פ שלא מזכרו הלזרות במראה לו חלום הבואה, אמנם אתנה הרב שבגוף החלום יראה בתחרון ולא זכר כן במדרגה הא' מהמראה, לפי שמלא הרב בחפוש הנבואות שבמראה במלא פעמים מבלי אחרון, אבל בחלום אל נבואה לא מצא ראיית לזרות מבלי אחרון המון המלאך ולא אמר הרב כאן בחלום לא אמר בזה במראה, ומזה הסבה בזה לפי שהבאת בחלום אם לא היה עמו אחרון בחלום הבואה שיהיה שבא בחלום ברוב ענין ולבסה דברים בעלים בחלומות הבואה, ולכן זכר עמו אחרונו המורה היותו נבואה. אמנם במראה לא

יתחבר דבר מזה מבני מעלתה, ולכן לא נזכר לזכר בה אחרון הלזרות בלתי אשר עשה בחלום. ובוחרו בזה שלא בשאלות שזכרתי במדרגה הזאת.

המדרגה הרביעית (ג"כ שאלתי בלתרגם מדרגות הבנבואות המראה בחלום ד' שאלות. א') למה זה נשתנה זכרון המדרגות בכאן ממה שזכרם בפמ"ד הנזכר, כי שם זכר ראיית המלאים בראשונה כמו שזכרם כאן, ושמיעת הדברים מבלי ראות ראותר אחרת אחרים, וכן עשה בכאן, אמנם בראיות הבלם הנבואות, מראיית אים מדבר והמלאך ובאלזה זכרם שם בתוך ממה שזכרם כאן, כי שם זכר ראיית הש"י בראשונה מדבר ואח"כ ראיית המלאך ואח"כ ראיית אים ואחר אמר בסבר, שזכר ראשונה אים ואח"כ המלאך ואח"כ הש"י וכן במדרגות הבראה, ולמה זה בקנוי הזה כ', למה עשה הרב כל המדרגות הבלם, כי כבר יראה שראיית אים או מלאך או הש"י מדבר הם כלם לזרות ומשלים אחרי שאין שם אים ולא מלאך ולא תמונת הבל בבריאות בפועל, ויוכללו ג"כ כל המדרגות הבלם במדרגה הג' מראיית הלזרות. ובשאלה הזאת הפיל ג"כ במדרגות המראה שיזכור. ג', אם לא הרב לזכור כאן מדרגות הנבואות שיה לו לזכור לגד הג' מהלזרות ומשלים והד' מהדברים המשמעים לא עוד מזה, ומה

מורה נבוכים חלק שני פרק מה

המדרגה ה הוא שידבר עמו איש בחלום, כמו שאמר בקצת נבואות יחזקאל וידבר אלי האיש בן אדם:

המדרגה ו שידבר לו מלאך בחלום, וזה ענין רוב הנביאים ובאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום:

המדרגה ז שיראה בחלום של נבואה כאלו הוא יתעלה ידבר עמו, כמאמר ישעיה ראיתי את ה' ואראה את ה' ויאמר את מי אשלח ומי ילך לנו, (ד) וכמאמר מיכיהו בן ימלא ראיתי את ה':

המדרגה ח שיבואהו חזון במראה הנבואה ויראה משלים, כאברהם במראה בין הבתרים, כי המשלים ההם היו במראה ביום כמו שהתבאר:

המדרגה

אברבנאל

לגנו שיהיה המדבר אים או מלאך או כאל יח' יאיה מי שיהיה, כי כמו שראיים כאורות היא המדרגה בעצם ולא עצה מלוך מציאים מודם כאורות אים או מלאך או כאל יח' אלא ראיית האורות, כן סיה ראוי לעשות בנמיעת הדברים מבלי בחינת מי היה מדבר אותם. ד', אם היה עצה מדרגות כפי המדברים אים או מלאך או אלוה, אמה לא עצה מדרגה אחרת אם היה במדבר גשם שמש או ירח או כוכבים, שהם ג"כ מסבירים כבוד אל ומעבה ידוו מגיד הרקיע כמו המלאכים, או יהיה המדבר מ' מהיסודות אש או רוח או אדם או מ' שיח אלהן ע"ד או שיח אלהן בהמות ותוכך, או מ' מהכ"ת ע"ד אל אל בהמות ותוכך, ויפסרו לך דני היה (לעיל י"ב ח' ט'), והשאלות אחלה כולנה ג"כ למדרגות המראה כמו שיאלו ויבינו מדרגות אחלום. ואמרתי בחשובת כל זה שבפת"ד סדר הרב מדרגות הנבואה כמו שביארתי כוללות בחלום ומראה. וזכר ראשונה ב' מנים הראלונים שזכרה אחרים בחלום אם יהיה נגיאיהם ה' במראה אלוי אחזיה בחלום מדבר בו, שראיית האורות הוא הסתודעות כמו שיבאר הרב אח"ז בזה הפרק, והיא המדרגה הראשונה, ונמיעת הקול היא מדרגה שנית, ולהיות שתי המדרגות אלה נזכרו בתורה, זכרם בפרק מ"ז ובזה הפרק ג"כ בראשונה מבלי שנוי כלל. אמנם בשאר המדרגות, בפת"ד הבאו זכרם מבלעדה למעה שהתחיל מהאל ואחריו המלאך ואחריו בחלום ובקצן כלה, אבל בזה הפת"ס ראה הרב לספר המדרגות מלמעה למעלה לפי שהדורה הוא מהמדרגה הנפלה לבעלותה ממנה, ולכך שהחיל הרב בחלום ואחריו המלאך ואחריו אל יח' כי הוא כן זכר ראשונה מדרגות בחלום שהם היותר פחותות ואח"כ מדרגות המראה שהם היותר מעולות ונכבדות מהם, וזהו שהרבה בשאלה ל'. ואח"ז אומר שהרב עשה במדרגות אחלה בחינות מתחלפות, כי הוא נתן ראשונה הנבואה מלד הטבע עצמו אם היה בלו מדומה והיא המדרגה הג', שהיא בראיית האורות, או אם הביאה הנבואה דברים מפורסמים מפורשים מבוארים והיא המדרגה הד' כמו שזכרתי, כי שתי המדרגות אחלה הן בבחינת הנבואה עצמה, ואחר זה עשה בחינה אחרת והיא שהנבואה מלבד שתודיע הנבר מקול או אורות, עוד ייחס הנבר הבינה אל הנותן אותה לכח המדמה שהוא המקבל אורות בעצם, ולפי שלא שייחס המדמה את הנבר אל אם לכח הדברי בעצמו ויסבבו על המדמה כמו שנזכר בגדר הנבואה, או אל השכל הפועל קרוב לנבואתו, או אל הש"י שהוא הפועל הרחוק בה, לכן עשה בזה ג' מדרגות, אם שנראה אים מדבר אלוי ויחזה ויחבו נבואתו אל הכח הדברי, ואם שיראה מלאך מדבר ביחבו נבואתו אל השכל הפועל הנותן הקרוב בנבואתו, ואם שיראה האלוה מדבר שמייחס נבואתו אל הנבר הרחוק, ולכן לא עשה מדרגות יותר מאלה כפי שבע הענין והדרוש. הנה התבאר מזה שראיית האים והמלאך והאל אינם מבלל האורות והמבינים ובלא יוכלנו במדרגות האורות, כי הם המייחסות נותן הפעם הטוא הדמיון. והמדרגה הג' מבלל האים בבחינת הנותן. ובוודאי בזה שאלה הב'. וכן הזכיר שאלה ג' שבמדרגות ג' וד' נתן הפעם והבינה מלד עצמה, אם היתה אורות או שמיעת קול, אמנם בשאר המדרגות יוכסף הפעם מה לנותן אותו אל הכח הדמיון, ולכן רשם כח המדבר מי הוא ולא נשתבש שזכרון הקול בלבד. וכן שהזכיר שאלה ד' שייחס הקול למדבר אים או מלאך או אל, ולא נמנע אחר לא מבלעדיהם ולא מהתחבולים, לפי שהדמיון מ"ש שייחס הבינה אלא נשלבה הפועלים והמבלעים הבם בו, כ"ל הכח הדברי והבבל הפועל והאלוה יח' כפי מה שנזכרו בגדר הנבואה שלבתם, ומזה תדע למה לא ייחס אורות והמבלים נאים ומלאך ואלוה כמו שייחס הדברים הנשמעים. כי הנה היה זה לפי שהדברים המבוארים והמשלים הם הנבנות שבליות ולכן ייחסו אם לכח הדברי ואם לשבל הפועל ואם לאלוה יח', שהבינותיהם והשפע הנשפע מהם בלם הוא שבל. אמנם בלורות והמבלים הם מהכח המדמה עצמו, כי הוא מרכיב הברבבות ומבנים הפעם הבבל, ולפי שאין הכח השבלי ולא השבל הפועל כ"ש בלורות יח' אינם מבלים הם אלה בזה הדמיון, לכן לא ייחסו אורות והמבלים הדמיונים לבלים המבלעים הבם. והמבונן במה שביארתי בזה כי הוא נבלא ומזרה על חבמת הרב ועומק עיונו וזהו כולל למדרגות אחלום שזכר כאן ולמדרגות המראה שזכרו אחר כן:

המדרגה השמונית שיבואהו חזון במראה הנבואה ויראה משלים כו', הנה במדרגות שזכר הרב במראה, שאלתי ד' שאלות.

א', בלומר שיבואהו חזון במראה הנבואה, כי הנה בפרק מ"ח מזה אחלק בתב הרב במראה הנבואה, ומחזה, וחזון ויד ה' הם בלם שמות נרדפים ואמרו על ענין אחד שהוא מראה הנבואה ואיך אם כן אמר הרב שיבואהו חזון במראה הנבואה אלו אחזון הוא דבר זולת מראה הנבואה, וכבר הוא בלומר שיבואהו מראה הנבואה, כיון שחזון ומראה ענינם דבר אחד. ב', למה הוצרך הרב לבתר שיהיה מראה בין הבתרים ביום, אם לבודיע שלא היה בחלום אלא במראה הנבואה והבריחו שהיה ביום ממ"ש ויהי בשמש לבא, הנה בחלום המראה בבר שעיד שבתוב שהיתה מראה ולא חלום בלומרו היה דבר ה' אל אברם במחזה, ואם היה במחזה שהוא במראה הנבואה בידוע שלא היה בחלום אלוה ולמה א"ב הוצרך הרב לומר כי המשלים הבם היו במראה הנבואה ביום כמו שהתבאר. ג', בלומרו במדרגה הע' שישמע דברים במראה

כמו

קרשקש

בלילה: (ד) וכמאמר מיכה בן ימלא ראיתי את ה'. לחסרון דעתי ומעוט הבנתי בדברי הרב יש לי בפק גדול בזה איך קרא נבואת מיכה חלום שלא נבואה ולפי הנראה מן הפסוקים יראה שאותה הנבואה הגיע לו בהקיץ בעמדו לפני המלכים יהושפט ואחאב או בעת שהיה מהלך לבא אצלם שהרי הוא אמר לשליח כל אשר יאמר ה' אלי אותו אדבר שיראה המלאך ידבר עמו:

המדרגה העליונה שימלא בחלום, כי שפע השכל הפועל הוא כ"כ גדול ונפלא אשר יחקה אותו המדמה בחקוי נפלא אשר יחשוב שהש"י מדבר עמו. ואחר אשר הניח הרב במדרגות החלום עם השתים הראשונים בא הרב לבאר מדרגות מראה הנבואה ואלו המדרגות הם מדרגות החלום עם הב' הראשונות ההם בעצמם, אלא שנתחלפו בשני דברים הא' שמדרגות שעברו היו בחלום ואלו המדרגות היו בהקיץ במראה הנבואה, והתחלפות שנית כי בחלום יחקהו הנבואה כאלו הש"י מדבר עמו ובמראה הנבואה לא יחקה הדמיון שהשם ידבר עמם כי לא יגיע פועל הכח המדמה בהיותו בהקיץ לדמות אל השם עם שאפשר זה בחלום:

המדרגה ח שיבואהו חזון במראה הנבואה וראה משלים כלי שישמע קול כאדרהם בין הבתרים לא יראה לא איש ולא מלאך:

המדרגה

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

המדרגה ט ששמע דברים במראה, כמו שבא באברהם והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה:
המדרגה י שיראה איש אשר ידבר עמו במראה הנבואה, כאברהם ג"כ באלוני ממרא, וכיהושע ביריחו:
המדרגה יא שיראה המלאך ידבר עמו במראה, (ס) כאברהם בשעת העקדה, וזאת אצלי העליונה

שבמדרגות הנביאים אשר העידו הספרים בעניניהם, אחר אשר התישב מה שהתישב משלמות דבריות האיש כפי מה שיחייבהו העיון, (ו) ואחר ההתנות במרע"ה, ד אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו, הוא רחוק אצלי, (ז) ולא יגיע פועל הכח

המדמה

אפודי	שם טוב	קרשקש	אברבנאל
ד אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה וכו', ר"ל מע"פ שאמרנו למעלה במדרגה הז' שאפשר הוא שיראה בחלום נבואי שהש"י ידבר עמו, זהו בחלום נבואי אבל במראה ממרא וכיהושע ביריחו: המדרגה יא שיראה המלאך ידבר עמו במראה כאברהם בשעת העקידה וזו היא המדרגה העליונה שבמראות הנבואיות אחר שהתישב מה שהתישב מה שהקודם הוא רומז לומר שיהיה חכם, ואחר ההתנות ההכנות הטבעיות והרגלי האלהי, ולזולת מדרגת משה רבינו כי מדרגתו למעלה מכל נביא	המדרגה ט שישמע דברים במראה הנבואה כמו באברהם והנה דבר ה' אליו ולא יירשך המדבר עמו לא איש ולא מלאך ולא הש"י: המדרגה י שיראה איש שידבר עמו כאברהם באלוני	(ס) כאברהם בשעת העקדה. גם בזה נפל לי ספק גדול שהרי הכתוב אומר ויקרא לו מלאך ה' שנית מן השמים ולא נזכר במקום שיראה המלאך: (ו) ואחר ההתנות במשה רבינו, פירוש שלא יהיה לבח המדמה מבוא בנבואתו: (ז) ולא יגיע פועל המדמה לזה. וכבר נראה שמה שאמר במיבה ראיתי את ה' היה זה	כמו שבא באברהם וסמך דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה, כי הנה המדבר הזאת היא במראה לפי דעתי מבר כמו שביארתי במדרגה הד' בחלום שישמע דברים ולא יראה אמרתם, ואיך יאמר הרב כזה בענין אברהם במראה הזאת בהיות שהוא היה יודע שהמדבר אליו היה הש"י: המדבר עמו לא איש ולא מלאך ולא הש"י: המדרגה י שיראה איש שידבר עמו כאברהם באלוני

ממרא וכיהושע ביריחו: **המדרגה יא** שיראה המלאך ידבר עמו במראה כאברהם בשעת העקידה וזו היא המדרגה העליונה שבמראות הנבואיות אחר שהתישב מה שהתישב מה שהקודם הוא רומז לומר שיהיה חכם, ואחר ההתנות הכנות הטבעיות והרגלי האלהי, ולזולת מדרגת משה רבינו כי מדרגתו למעלה מכל נביא

כמו שבא באברהם וסמך דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה, כי הנה המדבר הזאת היא במראה לפי דעתי מבר כמו שביארתי במדרגה הד' בחלום שישמע דברים ולא יראה אמרתם, ואיך יאמר הרב כזה בענין אברהם במראה הזאת בהיות שהוא היה יודע שהמדבר אליו היה הש"י: המדבר עמו לא איש ולא מלאך ולא הש"י: המדרגה י שיראה איש שידבר עמו כאברהם באלוני ממרא כמו שבא באברהם וסמך דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה, ולפי זה יאמר מדרגת רחיית המלאים המלאים כי היא אשר תקרא בחלומ דבר ה' כמ"ש במדרגה הג' מרחיית המלאים בחלום שהוא מי שאמר ויהי דבר ה' ומה שדומה לזה מן הלשונות. והתכונן למה קרא הרב רחיית הלורות דבר ה'. כי הוא בחלומ מורה על חכמתו, וזה כי במקום שאומר ויאמר ה' או ויהבר ה' מורה שהוא שפע שכלי מכואר ומפורש מבלי המלאים, ולכן ייותם אל הנבדל המוחן אותו, אבל בשיראה הנביא המלאים ולורות יאמר שבא דבר ה' אליו, כלומר שראה דבר ולורה מורה בהמשל על השפע הנבדל, ולפי שהיה במראה בין הנבדלים רחיית המלאים ומציעת דברים מפורשים, לכן בהתלבה אומר הכתוב היה דבר ה' אל אברם במחזה, ר"ל שראה דבר ה' שהיה הלורות שיזכור במחזה הזאת שהיא מבלית רחייתה להודיעו שהברו הרבה מאד, ומזה הזה אל המתנה אשר נתן לו בהיה בכוח המראה הזאת מחלוקות העמדות, הנה ת"ל היה דבר ה' אל אברם במחזה הזה כלל המראה, אח"כ יפרש הכתוב איך היה זה, ואמר שאברהם דבר בהתלבו לפני המלאים ה' אלהים מה תתן לי, ולפי שלא נתחבו אל הדבור הזה השונה אמר דבר שני בתחלתו הן לי לא נתת זרע, ועל שאלתו ובקשתו והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה שהיה אשר לתשובה שהיה זה בחלום שילוה ממ"ש ויוצא אותו החוצה שאברהם בהמלאכים במראה הזאת נאמר בה והנה דבר ה' אליו, ולפי שהיה אשר לתשובה שהיה זה בחלום שילוה ממ"ש ויוצא אותו החוצה ויאמר הנע נא הבט השמימה וספור הכוכבים, לכן הוצרך הרב לבכיית שהיה המראה ביום ממה שאמר למעה ביום ויהי השמש לבוא, ויאמר ת"ל הרב שבמחזה ראה אברהם כאלו הוציא אותו החוצה ואומר ויהי בשמש לבוא, הוא בעבור שהיה המראה הזאת לעת מנחת ערב. וזה הותרו כ' שאלות הראשונות, כשאמרו הרב יבואהו חזון, ורצונו לומר יבואהו נבואה, ומהוצרך לומר שהיה ביום לבסיר סבר וספור הכוכבים. ואמנם מאין לקח הרב שהיה דבר ה' אליו לא ראה אברהם מי הוא האומר אותו. הוא לפי שאמר לדרין בכתוב אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, ואם היה יודע מי היה המדבר אליו מה לוקח בהודיעו אותו שהוא ה', והנה אלבאן הזה לא יאמר אלא בהתחלת נבואה כמו וידבר ה' אל משה ויאמר אליו אני ה' הנה מפני זה אמר הרב שמעו אברהם הדברים ולא היה (יודע מי) אומר אותם ולכך הודיעו שהוא ה', ומפני זה עצמו עשה הרב כזה מדרגות מתחלפות הח' מבטי', שאם היו שהיה ממדרגה אחת, לא הוצרך אליו בהתשובה לומר אני ה', אלא שבשביה היום ממדרגות מתחלפות. ואין לספלא מזה כי ג"כ אמר שאמרו אח"ז ותרדמה נפלה על אברם הוא אלום שנתקבצה הנבואה ושנה אלום, ואם בפרשה אחת יעשה מקלתה מראה ומקלתה חלום כל שכן שיעשה כה אלום מראות. והותרו זה שתי השאלות האחרות:

המדרגה יא שיראה המלאך ידבר עמו במראה כאברהם בשעת העקידה עד סוף הפרק כו', גם בדברים האלה שאלתו אני שאלות. ת', אין יאמר הרב שדבר המלאך לאברהם במראה בשעת העקידה, כי הנה ותחייב שהיה המעשה הזה מעקידת יצחק מדומה נראה לו במראה הנבואה ולא בהקיץ, אלא נלמוד ת"כ מהמעשה הזה הנלמדים שזכר הרב בפרק כ"ד ת"ג ומה הזהיר ת"כ שנאמר לנערו מזה אם לא היה בשועל ממנו דבר. אבל התשובה לזה מבוארת שהרב יבאר שהמעשה הלו היה בשעל, אבל בשמיעת קול המלאך שדבר לאברהם היה במראה הנבואה, כ"ל שבתחלה בא לאברהם בחלום הלילה לוה קח את בנך ושחט לאברהם בבקר וכשעל תבא את החמור, ויקח את שני נעריו אתו ויקח ויילך, ומשך העניין הלו בשעל כמו שבא בספור אם מדרגות מתחלפות הח' מבטי', שאם היו שהיה ממדרגה אחת, לא הוצרך אליו בהתשובה ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ואומר אליו אברהם אברהם וירא בשעל ואבא הוא אחר נתנו בסבך בקרניו ויעלהו לעולה תחת בנו, ובהשעל אז אברהם ה' ראה אשר יאמר היום וגו', ואז בתחבו הנבואה שעה אחרת לומר לו יען אשר עשית את הדבר הזה וגו', כדי לך בכל הנעשה אז אברהם ה' ראה אשר יאמר היום וגו', ואז בתחבו הנבואה שעה אחרת לומר לו יען אשר עשית את הדבר הזה וגו', כדי לך בכל המעשה הזה בשעל והבקיץ ודבור המלאך היה במראה הנבואה, ומפני זה אמר הרב בהתחלת בהתחלת בשעת העקדה, כי בתחבו שעה היה שמיעת דברי המלאך במראה הנבואה למעט אחר המעשים אלא היו בנבואה. ואחר הרב אז היא הטעונה שבמדרגות הנבואה כפי עדות הכתובים, האמנם אמר עוד הרב אחרי מה שהמודע (ל"א שהיחייבו) משלמות דבריות האיש כפי מה שהיחייבו העיון ואחרי ההתנות במרע"ם, כדי להסיר מעלינו שהו הספקות אפשר שיקשו על מה שאמר, אחד שבכבר הנמלה אנשים נבנים אל מוקדמים שיאמרו אמה דרושים מלאכים שם כנבים לאחד וכדומה לזה, ואמר הרב שזה לא יסתור אמתנו שמיעת קול מלבדו רחיית מלאך בנאמר ובכתוב משה אל מועד ויישמע את הקול מדבר אליו, אמר שהמדרגה הנלמדים בדבריות, והספק הב' שבבר מלאנו שמיעת קול מלבדו רחיית מלאך בנאמר ובכתוב משה אל מועד ויישמע את הקול מדבר אליו, אמר שהמדרגה שלהם יותר מזו המדרגה ת"ל, ואין אמר ת"כ מדרגת העליונה שבמדרגות הלו. הנה מאין לאחרי אמתת המשה רבינו ע"ה, שהמשה שלהנו נגלו כמה שידבר בחלום הפנימיים מהנבואה: אבל אם אפשר שיראה הנביא ג"כ במראה הנבואה כאלו הש"י ידבר עמו הוא רחוק אצלי כו', ויש לשאול על זה שלמה. ת', למה היה רחוק אצל הרב שיראה הנביא הש"י מדבר עמו, כיון שבחלום של נבואה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק מה

המדמה לזה, ולא מצאנו זה הענין בשאר הנביאים, ולזה בארה התורה [ה] ואמרה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, שם הדבור בחלום לבד ושם למראה הדבקות השכל והשפעתו, והוא אמרו במראה אליו אתודע, (ח) שהוא התפעל מן ידע ולא באר שבמראה ישמע דבר מהשם, [ו] וכאשר מצאתי הכתובים יעידו בדבר שמעו הנביא ויבאר שהוא במראה, אמרתי על צד המחשבה שאפשר שיהיה זה הדבר אשר ישמע בחלום, ולא יתכן כמותו במראה, הוא שיהיה השם ידמה לו שהוא ידבר עמו, זה כלו ע"צ המשך אחר הנראה, [ז] ואיפשר שיאמר האומר שכל מראה שתמצא בשמע דבור יהיה תחלת

שם טוב

נביא כמו שאמר, אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו כמו שידמה בחלום גזר הרב שהוא רחוק, כי בהיותו בהקיץ אי אפשר שיחקה הנביא שהשם ידבר עמו כמו שידמה בחלום, ומה שהביא לרב לומר זה מפני שני דברים, אם בעבור כי השכל גוזר כי מי שהוא בהקיץ לא יגיע אל כח המדמה לדמות שהשם ידבר עמו, וגם הביא לרב לזה אמרו במראה אליו אתודע וכו' כי בחלום ימצא דבור מאת השם אבל במראה לא יגיעו אלא חקויים וידיעות שכליות מעניני המציאות לא זולת. ולזה בישרה התורה ואמרה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו וזה שלא למראה הדבקות השכל והשפעתו ולחלום הדבור וכאשר היה הענין כן שבמראה הנבואה לא יחקה הנביא שהשם יתעלה ידבר עמו כאשר מצאנו כתובים שהשם יתעלה ידבר עם הנביא במראה רחוי שנאמר להתיר זה הספק שאפשר שיהיה זה הדבור אשר ישמע בחלום ולא יתכן כמותו במראה שיהיה השם הוא אשר ידמה מדבר עמו, זה כלו על צד ההמשך אחר הראה מפשטי הכתובים כי אחרנו במראה הנבואה יגיעו הנביאים קול ויהיה השמע זה הקול על שלשה פנים, אם שלא יראה מי מדבר עמו או שיראה מי מדבר עמו יהיה מיש או מלאך, ואפשר שנאמר כי בהקיץ אין שמיעת קול כלל ומה שימצא נביאים יראו במראות הנבואה קול יחוייב שנאמר שיראה שהוא יתעלה ידבר עמו לפי שאין הדמיון נוגר כל כך: [ז] ואפשר שיאמר האומר וכו'. ר"ל אפשר שיפורש פירוש אחר לפסוק**

אברבנאל

נבואה כבר ימצא זה, ממו שזכר במדרגה השביעית מזה הפרק. ב', בהאמרו ולא יגיע פעל הכח המדמה לזה, כי איך יאמר הרב זה והוא הפך מה שכתב במדרגה הז' כמו שזכרתי, ובחלום של נבואה כבר יגיע פעל הכח המדמה לזה ולמה לא יגיע אלינו ג"כ במראה. ג', באומר ולא מצאנו זה בענין בשאר הנביאים, כי מי הם הנביאים שמצאנו בספר זה, שאמר הרב שלא נמצא כן בשאר הנביאים. האם הם יעשיה ומיכיהו כן ימצא שנמצאה בשני הנביאים האלה מה יתן לו ומה יוסיף שנמצא כן בשאר הנביאים אם לא. והד', באמרו ולזה כיאר בחורב, ואמר במראה לדבר בחלום אדבר בו, שם הדבור בחלום נבד וכם למראה הדבקות השכלי, כי מהו הביאור שנמצא הרב בשסוק הזה לזה הענין, כי אם שם הדבור בחלום ככה שם התוודעות למראה, והוא ראיית השם, ואמר הכתוב א"כ אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע שהוא רחוק אלינו: והיתה תשובתי לשאלות האלה אם לא שהנה היה רחוק אצל הרב מהיות נביא ראוה במראה כאלו השם מדבר עמו, לפי שמה שיקבל השכל המשגיגו ויקבר המדמה מלהקיתו, ולכך בהיות אצל יח' בלתי מושג בשכל האלוהי אין בספר שלא יתקיהו הכח המדמיוני. וחזו מה שפי' על זה הנרבוני וז"ל, ולא יגיע פעל הכח המדמה לזה, ר"ל לחקות הסבה הראשונה, כי כשיראה לחקות זה ימלא ענן וערפל סביביו וימנעו מראותו, כי למה שהיה המדמה מושפע מהשכלי ומשך אחריו ומה שהשכל יקבר ביאורו יקבר המדמה בחקיוו. ואמנם בשאלה הב' אשיב שהנבואה שתבא לנביא במראה היא יותר זכה וצריכה מבלי בלבולי הדמיון מן הנבואה הנראה בחלום, לפי שבהיות האדם ישן, דמיונו בלתי מבודר לשכל, ולכן יכנס הרכבותיו בלבולים וכזבים לפי שילאה השכל בשינה מלהסיבו, אבל בבוא הנבואה בהיות האדם ער ומקיץ ימלא את הכח הדמיוני מבודר ומכונן לכח השכלי והיו כל הרכבותיו ישרות ומבודלות, וזו היא מעלת המראה על החלום, ובעבור זה קבל הרב שבחלום של נבואה אפשר שיראה הנביא כאלו השם מדבר עמו, כי להיות בחלום הכח הדמיוני בלתי מבודר יגיעו הפלגות הרכבותיו לדמות דבר מזה. ר"ל לעשות תמונה ודמיון לשבח הראשונה, אבל במראה הנבואה שאין הדמיון כל כך בלתי מבודר ולא כזב, היה רחוק אצל הרב שידמה זה וזו היא הסבה שהיה זה רחוק במראה הנבואה ולא היה רחוק בחלום. ושלישית אמר שלא אמר הרב ולא מצאנו זה הענין בשאר הנביאים בערך שיהו ומיכיהו כן ימלא אצל בערך מרע"ה, שזה ייותר אלינו ולא נמצא נביא אחר, וכן כתב הנרבוני ולא מצאנו זה הענין בשאר הנביאים, יראה שהיה זאת המעלה מיוחדת למשה ויהיה הוא הנראה ותמונת ה' יביט. ומעני זה אחשוב ג"כ שאמר הרב למעלה ואחרי הסתכלות המשה רבינו:

ואמנם בשאלה הד' אשיב שהרב לא הרחיק שיהמע הנביא דברים במראה הנבואה מתוכה מיוחדת לאלוה יח' ועבדת כאלו אתמר עתיק יומין יחיב, כמו שראה דניאל בחלומותיו, כי זה היו אצל מהמדרגה הה שהיא ראיית המלאים ואזרות. אבל מה שהרחיק הרב הוא שבמראה הנבואה יראה הנביא השם מדבר שהוא ראיית הנורה הבלהיה עם שמיעת קול הדברים שידבר אלינו, ואמר הרב שזה ביארה התורה במ"ש במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, שם הדבור בחלום ומראה ההשפעת השכל והתדבקותו, ומזה נראה שא"א שיהיה במראה הנבואה ראיית השם מדבר, כיון שייחד המראה התוודעות והדבור שם בלבד לחלום, וא"ל הרב ולא ביאר שבמראה שמע דבר מפש"י שהוא הרחוק אצלו: וכאשר מצאתי הכתובים כו' עד ואולי תקשה עלי, שאלתי בלשון הזה שאלות. א', מה הוא התדוש שמתדה הרב כאן על צד המחשבה יתר מה שאמר למעלה שאפשר שיהיה זה הדבר אשר ישמע בחלום ולא יתכן כמותו במראה הוא שיהיה השם לו ידמה לו מדבר עמו, כי זה הוא עלמו מ"ש למעלה שהיה רחוק אצלו מ"ש, אבל אם אפשר שיראה הנביא ג"כ במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו הוא רחוק אצלו, ואמר

שלא

קרשקש

במראה כמו שנזכר למעלה: (ח) שהוא התפעל מן ידע, רוצה בזה שהשם נודע לו מצד התדבקות השכל לא שיראה שהוא ידבר

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הענין ההוא מראה, ואחר כן הגיע להשתקע ושב חלום, כמו שבארנו באמרו ותרדמה נפלה על אברם, ואמרו זו תרדמה של נבואה, ויהיה כל דבור שישמע על אי זה צד שישמע, בחלום כמו שבא הכתוב בחלום אדבר בו, (פ) אבל במראה הנבואה לא יושג בו אלא משלים או השגות בעבורם אל עניני חכמות במה שיגיע מן העיון כמו שבארנו, והוא אמרו במראה אליו אתודע, ח ולפי זה הפירוש האחרון יהיה מדרגות הנבואה ח' מדרגות, והעליונה שבהם השלמה שיתנבא במראה בכלל ואפי' דבר עמו איש כמו שנזכר, ואולי תקשה עלי ותאמר כבר מנית במדרגת הנבואה שיהיה הנביא שומע הדבור מהשם ידבר עמו ט כישעיהו ומיכהו, ואיך יהיה זה, ויסודנו שכל נביא ישמע אמנם הדבור באמצעות מלאך אלא מרע"ה אשר נאמר בו פה אל פה אדבר בו, י דע כי הענין כן

אפרדי

לפסוק במלאה אליו אתודע, וכזה יתורץ הקושיא והוא שנעשה הקדמה ונאמר שאע"פ שירמה מפשט הכתוב שהיה מגיע דבור לנביא בתמצעות מלאך או אדם במראה ההתודעותיה, הוא שבתחלת הענין היתה ההשגה מראה מדעית ואחר כך הגיע להשתקע ושב חלום ומצד החלום שבו היה מגיע הדבר לנביא לא מצד המראה המדעית כלל, ולפי זה התירוץ יהיה שיהיה הפסוק כן במראה אליו אתודע כלומר מה שהיה בהשגת המראה המדעית היא בחקויים או משלים להשגות שכליות אבל שיושג במראה המדעית איזה דבור הן ממלאך או אדם או ממנו יתעלה הוא נמנע לגמרי בתוחלם אבל כשיהיה ההשגה חלום נבואיי אז אפשר שיגיע אליו דבור ממנו יתעלה וכ"ש ממלאך או אדם, וזהו אמרו בחלום אדבר בו: ח ולפי זה הפירוש האחרון יהיו מדרגות הנבואה שמונה. ב"ל ולפי זה הפי' האחרון שפי' שבמראה ההתודעותיה מ"א שיגיע לנביא איזה דבור ממלאך או אדם הן דברים שהם מ"כ ושאלו מדרגות הנבואה מ', כי הג' מדרגות האחרונות והם פ' י' י"ל הם שיגיעו דברים בתמצעות מלאך או אדם או דברים שהם במראה הנבואה והוא מ"ל לפי זה הפי' האחרון: ט כישעיהו ומיכיהו. ואע"פ שבפסוק אומר בישעיה ובמיכה חזון או דבר-הנם שהם מראה ההתודעותיה כבר פרשנו שאפשר שיאמר שבתחילה היה מראה ושתקע ושב חלום: י דע כי הענין כן. ר"ל שהנביאים כלם**

שם טוב

שתחלת הנבואה היה מראה ואחר כך הגיע להשתקע ושב חלום כמו שאמר ותרדמה נפלה על אברם ויהיה כל דבור שישמע הנביא אמנם היה בחלום כמו שבא הכתוב אדבר בו אבל בהקיץ שהוא מראה הנבואה כמו שהנביא לא יוכל לשקוף את הש"י בנבואה כן לא יוכל לשקוף בהקיץ שישמעו קול, ולכן במראה הנבואה לא יושגו אלא משלים או השגות שכליות יגיעו בעבורם אל עניני החכמות כמו שיגיע מן העיון כמ"ש, והוא אמרו אתודע כי במראה לא יושגו אלא דברים שהם מעניני החכמות לא יתלא שמיעת קול, ולפי הפירוש האחרון היו מדרגות הנבואה שמונה מדרגות אחר שבהקיץ והוא במראה לא יתלא שמיעת קול יוסרו הג' מדרגות האחרונות, והשלימה שיתנבא במראה בכלל ואיראה משלים לא דבור כלל ואפי' שידבר עמו אינם כ"ש מלאך כ"ש הש"י: ואחר שהוגה זה ראה הרב להתיר ספק והוא אמרו ואולי תקשה עלי כבר מנית במדרגות הנבואה שיהיה הנביא שומע הדבור מאת השם כישעיהו ומיכהו ואיך יהיה זה ויסודנו שכל נביא ישמע הדבור בתמצעות מלאך אלא מרע"ה אשר נאמר בו פה אל פה אדבר בו. דע שהענין**

קרשקש

עמו: (ע) אבל במראה הנבואה לא יושג בו אלא משלים או השגות שכליות, נפלאות ממני דברי הר"ם ולא אדע ולא בינת אדם לי להשיגם שהרי ראינו שהכתוב מספר באברהם בשעת העקדה ששמע קול המלאך שאמר לו אל תשלח ידך אל הנער ובאמת לא היה זה בחלום, כי בעת שלוף המאכלת שחוטו את בנו לא היה חולם אבל היה בהקיץ בשני פעמים שקראו לו המלאך, וכן חמצא באלישע כשבאו לפניו שלשה המלכים והם יהושפט ויהורם ומלך אדום שהלכו להלחם עם מואב ואמר ואמר ישראל בכעס לולא פני יהושפט אני נושא אם אביט אליך ואם אראך ואמר קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים והוא היה לפני המלכים ואמר להם אותה הנבואה אשר הגיע לו בהקיץ כנגן המנגן,וכן בענין אליהו כשבאה לו הנבואה ללכת נגד מלאכי ירבעם שהיה חולה והיה שולח מלאכים לבקש מבעל זבוב אלהי עקרון אם יחיה בחליו ואמר להם המטה אשר עליה שם לא תרד ממנה כי מות תמות וכאשר הגיעו לפניו שר חמשים וחמשיו השליטים והתחנן לפניו אמר לו מלאך ה' רד אותו אל תירא ממנו ובאמת לא היה חולם אז והוא היה מדבר עם שר חמשים ואמר הכתוב וירד וידבר אליו כה אמר ה' יען אשר שלחת מלאכים לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון המבלי אין אלהים בישראל**

אברבנאל

שלא מצאנו זה בענין בשאר הנביאים ולא הרב אמר אמר זה בשתי ידיו, אין ראיתי עתה שמלת פסוקים ידיו עליו ואחז לבחזיק בו, וא"כ כאומרו ואשר שיאמר אחומר שכל מראה שבמלת בשמע דבור היה בחלום מענין מראה ונשתקע ושב חלום, כי מה הרוויח הרב בזה, כי לא הענין בנבואה ממדרגה למדרגה בעצמה ומהמראה נעשה חלום כמו יעקב מהחלום למראה ולא נדע א"כ מדרגות אמתיות נבואה מהחלום. ומראה כמו שאיתה. ואמרתי בתשובה הראשונה שהנה הרב אמר בתחלה שעם היות שבחלום מצוי גלוי מדור הדמיון בו יגיע שנעשו לדקות הסכה הראשונה, הנה במראה שבמדמה בה מסודר ונכנע לכח השכלי רחוק הוא שבה יעשה בשכלות הזה ולכן במראה הנבואה לא ידמו הנביאים ולא ייחסו נבואותיהם אליו יח' בחלומות אותו, ולפי שיש הנבדלים מעידים הראות הלא המראה הנבואה לנביאים, כמו ואדרא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי, וכן יעקב שבחזון מעיד שמראה הלא לנביא הבאה וכיא אמר במראה לא בחלום, שהוא סותר למ"ש, התירו הרב באמרו שהיה זה כשאמר בחלום שיחבן, ולא ותכן במראה הוא שידמה הנבואה כאלו הלא הלא היה מדבר עמו כי אותו הבדמות והחקוי בשבה הראשונה היא אשר אשר חמשים בחלום ולא במראה, אבל עדות הפסוקים הוא שהעידו שבא הלא הבאה מהשנה במראה ע"י אמצעי הראיה, אבל לא ייעד הכתוב שעשה הנבואה בדמיונו חקוי לזה הלא, הנה אם כן מה שהרמיק הרב למעלה, הוא שיחקק הנבואה בדמיונו הבאה הלא,**

ומה שאמר כאן, הוא שיעידו הכתובים על ייחסו הנבואה לשנה הראשונה ולשנית לומר שהמראה הפעמי הוא שהשתקע ומשוב חלום מבלי שיוה ויקיצה ויישנה, כי הכח המדמה בשינה יחזק תמיד ויעשה מהקלות אל הכבדות בהשתקעות כי לזה הדמיון ויבטל עמו לא לא תעוז עליו ויקיצה שהשתקעות המראה אפשר שיעוב חלום הכבדות המדמה ולא יתפסך מהשתקעות החלום ישוב מראה, כי זה הבל עבוו ולא ומצאו מבלתי שהבנים ויקיצה ביניהם, ולכן אמר הרב שאשר שיהיה כל דבר שישמע הנביא על אי זה לד שישמע ר"ל אם בשמיעת קול ולא יראה אחומר אי שיראה אוש מדבר או מלאך מדבר או הש"י מדבר תמיד כל קול שישמע הוא בחלום, כי הסתעלות החזק הוא שיחדש קול אי אפשר שיהיה לא אם בחלום שהכתוב בחלום אדבר בו, אבל במראה הנבואה לא יוצא קול אלא מעלים או הגשות שכליות, ר"ל מעלים שישעשה בה (ר"ל בה) המדמה, או הגשות שכליות הגבלות הן הנה עניני החכמות והעיון, אבל הוא חוזר למה שאמר או הגשות שכליות כי הגשות שכליות הן הנה עניני החכמות והעיון

מורה נבוכים חלק שני פרק מה מו

כן שהאמצעי הנה הוא הכח המדמה שהוא אמנם ישמע שהשם דבר אתו בחלום של נבואה, וטרע"ה כ מעל הכפורת (י) מבין שני הכרובים מבלתי השתמש בכח המדמה, וכבר בארנו במשנה תורה הבדלי הנבואה ההיא, ופירשנו ענין פה אל פה אדבר בו, וכאשר ידבר איש אל רעהו, חולת זה, והבינהו משם ואין צריך להשיב מה שכבר נאמר:

פרק מו מן האיש האחד תלקח ראיה על כל אישי המין, ויודע שזה תכונת כל איש ממנו, ואשר ארצהו בזה המאמר, כי מן התכונה האחת מתכונות הנדות הנביאים תלקח ראיה על כל ההנדות אשר במין ההוא, ואחר זאת ההצעה תדע, כי כמו שיראה אדם בחלום, שכבר הלך לארץ הפלונית, ונשא שם אשה, ועסד זמן, ונולד לו בן, וקראו פלוני, והיה מענינו מה שהיה, כן משלי הנבואה האלו אשר יראו או יעשה במראה הנבואה במה שיורה המשל ההוא, מעשה מן המעשים ודברים

שם טוב

כן וזהמחמצעי הוא הכח המדמה שהוא אמנם ישמע שהשם דבר אתו בחלום ר"ל שהמדמה בהיותו בחלום יחקה שהשם ידבר עמו ויחקה אותו השפע והכבוד הנפלא כאלו הוא השם יתעלה, אבל נבואת מרע"ה היא מעל הכפרת מבין שני הכרובים וגם הרמוז בזה מעל הכפרת שהיא הכח השכלי ושני הכרובים הכח המחשבי והמדמה כי נבדלו אלו השני כחות עם שרבים יחשבו שהם אחד, ונתייחד משה בשמיעת הקול בהיותו בהקיץ ועד בלא תרדמה ובלא שנוי כלל ולכן נאמר ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו, והכה נתעלה משה על כל הנביאים שנבואתו לא היה במשלים וחקויים והיה שומע הקול בבירור מה שלא היו שומעים הנביאים כי אם היו במראה הנבואה לא היו שומעים קול ואם היו במראה הנבואה שומעים קול במראה ובחידה, והכן כל מה שגלינו לך בזה הפרק אף שיש בו דברים עמוקים במאד מאד:

פרק מו מאיש אחד תלקח ראיה על כל אישי המין.

זה הפרק נפלא יודיע הרב לנו רבים מסתרי הנבואות עם הכחת הקדמה אחת, והיא כי בידיעת איש אחד מהמין יודע כל המין, כי מע"פ שכל אישי המין מתחלפים קצתם מקצתם ואין שום איש שדומה לחבירו מכל וכל כי יתגלו בכל אישי המין חלופי כל"ת וכפרע האדם אשר הוא המורכב האחרון, עכ"ז מהות ראשון הוא מהות שמעון כי ראובן הוא מדבר וכן שמעון וכן כל האנשים, אם כן בידיעת מהות איש אחד פרטי יודע כל אישי המין ולבאר לנו זה הסוד נקרא אדם הראשון בשם אדם שהוא כולל שם המין, וכמו שבחותם ג'

אברבנאל

אחודע. פוקשה לרב איך נקרא התוודעות למשלים ולא לדברים המפורשים. לכן אמר שהמשלים הם התוודעות לפי שיגיעו בעבורם לענינו החכמות. ואמר הרב שבשי זה בשירוש האחרון יהיו מדרגות הנבואה כלם שוות, ר"ל שבעה מבחלום וכפ' ג', ב', ג', ד', ה', ו', ז', כמו שנזכרו, והשמיעה היא מדרגת המראה בכלל שיבא יותר עליה להיותה מראה ויהיה בלי זה אופן שיהיה, ואפי' דבר עמו איש שהיא מדרגה יותר שפלה מהשאחרות מהמלאך והחלום. ויש לומר בכאן למה לא זכר הרב ג"כ מדרגת שמיעת הקול במראה מבלי ראות תמונת: (י) מבין שני הכרובים. שהרצון בו השכל הדברי לבד עם התרבקות בשכל הפועל, וכל אותם הנבואות אשר התנבא הגיעו מהש"י כפי רצונו באמצעות השכל הפועל, או היה קול נברא בראו השם אשר ממנו הוכן לו הדבור המגיע לו:

קרשקש

לדרוש בדברו לכן המטה אשר עליה שם לא תרד ממנה כי מות תמות: (י) מבין שני הכרובים. שהרצון בו השכל הדברי לבד עם התרבקות בשכל הפועל, וכל אותם הנבואות אשר התנבא הגיעו מהש"י כפי רצונו באמצעות השכל הפועל, או היה קול נברא בראו השם אשר ממנו הוכן לו הדבור המגיע לו:

אפודי

מון ממרע"ה היו שומעים הדבור בחמצעות מלאך והחמצעי ההוא הוא הכח המדמה: כ מעל הכפורת מבין שני הכרובים. ר"ל שנבואת מרע"ה היתה מבין שני הכחות שהם הכח השכלי והכח המחשבי ומעל הכפורת יהיה השכל הנבדל, ולי נראה כי מעל הכפורת ר"ל מן הכח השכלי ושני הכרובים הם הכח המחשבי והחוש המשותף, והשם יודע ליחה יכשר:

פרק מו א זה הפרק הערה גדולה לסודות רבות מענייני הנבואה שהיה נראה מפשט הענין שהיה פועל נעשה מענין מה, ובא הרב לגלות שהם במראה הנבואה או בחלום נבואיי לא שיהיה לענין ההוא מציאות מון לגמרי כלל אבל הם במראה או בחלום, ובא הרב להקיש הנעלם מן המבואר, כענין קח לך אשת זנונים, וכענין חחור נא בקיר, וכענין קח לך לבנה, וכענין שכב על צדך השמאלית, וכענין הנערה תער על הראש ועל הזקן, וכענין הבא נא השמימה, וכענין ניזת גדעון, שהוא מבואר שלא היה הענין מון לגמרי רק במראה או בחלום, וכיוצא בזה יש שם יותר:

מלורת

הנבואות עם הכחת הקדמה אחת, והיא כי בידיעת איש אחד מהמין יודע כל המין, כי מע"פ שכל אישי המין מתחלפים קצתם מקצתם ואין שום איש שדומה לחבירו מכל וכל כי יתגלו בכל אישי המין חלופי כל"ת וכפרע האדם אשר הוא המורכב האחרון, עכ"ז מהות ראשון הוא מהות שמעון כי ראובן הוא מדבר וכן שמעון וכן כל האנשים, אם כן בידיעת מהות איש אחד פרטי יודע כל אישי המין ולבאר לנו זה הסוד נקרא אדם הראשון בשם אדם שהוא כולל שם המין, וכמו שבחותם ג'

וזהו אמרו שלא היתה נבואתו בחמצעות הכח המדמה, ולכן המשיך הרב דבריו באומר שכבר כתב בפי' הסתכלנו שיש ביניהם שם:

סליק פירוש אברבנאל בעזהי"ת:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ודברים יפעל אותם הנביא, ומדת זמנים יזכרו בין פעל ופעל ע"צ המשל, ונסיעות ממקום למקום, הכל הוא במראה הנבואה, לא שהם פעלים נמצאים לחושים הנראים, ויבא זכרם בספרי הנבואה קצתם מוחלטים, שאחר שנודע שהכל היה במראה הנבואה, לא הוצרך להשיב בזכור כל חלק וחלק מן המשל שהיה במראה הנבואה, כמו שיאמר הנביא ויאמר ה' אלי ולא יצטרך לבאר שהיה בחלום, ויחשבו ההמון שהפעולות ההם והנסיעות והשאלות והמענים הכל היה בענין השגת החושים לא במראה הנבואה, ואני אזכור לך מזה מה שלא יספק אדם בו, ואחבר אליו קצת מה שהוא ממינו, מן הקצת ההוא יתבאר לך מה שלא זכרתיו, וממה שהוא מבואר ולא יספק אדם בו, מאמר יחזקאל, אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני וגו' ותשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלימה במראות אלהים, כן אמרו ואקום ואצא אל הבקעה אמנם היה במראות, כמו שנאמר באברהם ויוצא אותו החוצה ויאמר, וזה היה במחזה, כן אמרו ויניחני בתוך הבקעה אמנם היה במראות אלהים, וזכר יחזקאל במראה ההיא אשר הובא בה ירושלים דבר זה לשונו, וארא והנה חור אחד בקיר ויאמר אלי בן אדם חתור נא בקיר ואחתור בקיר והנה פתח אחד וגו', וכמו שהוא ראה במראות שצווה לחתור בקיר עד שיכנס ויראה מה הם עושים שם, וחתר כמו שנזכר במראות אלהים ונכנס מן החור וראה מה שראה, וכל זה במראה הנבואה, כן אמרו לו ואתה קח לך לבנה וגו' ואתה שכב על צדך השמאלי וגו' ואתה קח לך חטים ושעורים וגו', וכן אמרו והעברת על ראשך ועל זקנך כל זה במראה הנבואה, ראה שהוא עשה הפעולות ההם אשר צווה לעשותם, וחלילה לשם מתת נביאיו דומים לשוטים ולשכורים, ויצום לעשות מעשה השוטים, ויצום לעשות מעשה השגעון, מחובר אל המצוה במרי, שהוא היה כהן וחייב שני לאוין *) על כל פאת זקן ופאת ראש, ואמנם היה זה כלו במראה הנבואה, כן באמרו כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף, אמנם זה היה במראות אלהים, ואמנם יחשבו חלושי הסברא בזה כלו היות הנביא מספר שהוא צווה לעשות כן ועשה, וכן יספר שהוא צווה לחתור בקיר אשר בהר הבית והוא היה בבבל וזכר שחתרו, כמו שאמר ואחתור בקיר, וכבר ביאר שזה היה במראות אלהים, וכמו שבא באברהם היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר ונאמר במראה הנבואה ההיא ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים, וזה מבואר שהוא מראה נבואה, היה רואה שהוצא ממקום שהיה בו עד שראה השמים, ואחר כן נאמר לו וספור הכוכבים ובא ספור זה כמו שתראהו, וכן אומר בענין אשר צוה בו ירמיהו, שיטמון את האזור

בפרת

*) עיין בספר המצות להרמב"ם ולע"ק.

שם טוב

מצורת מריה יחתום המדם חותמות רבות והם מתחלפים במספר והם מחדים בצורת המריה, כן הוא צורת כל מין ומין כי היא מחת ומלאת בדברים רבים, ואחר שהניח הרב כי מאיש מחד יודע כל מיני המין כך ראוי שנדע כי מנביא מחד יודע צורת כל הנביאים, והראון בו כי מתכונת הנדה מחת מהנביאים תלקח ראיה על כל הגדות אשר במין ההוא. ואחר זאת הבלעה תדע כי כמו שיראה מדם בחלום שבכר הלך לארץ הפלונית ועשה שם מעשה ועמד זמן וגולד לו בן קראו פלוני והיה מעניינו מה שהיה, כן משלי הנביאים אשר יראו אז יעשו במראה הנבואה במה שיורה המשל ההוא מעשה מן המעשים ודברים יפעל אותם הנביא ומדת הזמנים יזכרו בין פעל ובין פעל על דרך המשל ונסיעות ממקום למקום הכל הוא במראה הנבואה, והראה בזה שאף שיזכור הנביא מעשה מעשים רבים ומעשים זה אחר זה בזמנים מיוחדים ונעתק ממקום למקום שכל אלו הדברים יורו שיהיה זה חוץ לשכל ושהם דברים נמצאים לחושים, אין הדבר כן אבל היה הכל במראה הנבואה, ואחר שנדע כי כל מה שיראה הנביא הוא בחלום ובמראה הנבואה תדע שכל הספור אשר עשה והזמן אשר עמד והמקומות אשר נעתק הכל היה במראה הנבואה ויחשבו ההמון שהפעולות ההם והנסיעות והשאלות והתשובות הכל היה בענין השגת החושים לא במראה הנבואה ואין הדבר כן, וכבר ידעת הדברים כי המושכלים נדע בדברים הגלויים כי כל ידיעה וכל למוד אמנם תודע בידיעה קודמת והידיעה מוכרחת שהיו שם ידיעות ידועות בעצמם שא"א להכחיש אותם ומאלו התחלות יודע מה שאחריהם שאינם גלויים

כמותם, וכן עשה הרב כי הניח דברים נבואיים שא"א לאדם לספק שהיו במראה הנבואה אע"פ שנזכר שעשה מעשים ועמד זמנים ונעתק ממקום למקום ילמד אדם שתוים מן המפורש. והנה הרב ביאר כי מראות יחזקאל היו במראה הנבואה אף שנעתק ממקום למקום, כי אמר ותבא אותי ירושלים במראות אלהים כן אמרו ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות, כי ביאר באמרו כן אדם העצמות האלה וכו' יבשו עצמותינו אבדה תקותנו נגזרנו לנו הנני מביא בכם רוח וחייתם וכו' כמו שמסביר המשל עם הנמשל, וא"ר יהודה באמת משל היה, כי אלו העצמות היבשות היו יושבים בגלות בבל ואמרו אבדה תקותנו נגזרנו לנו, וזהו שאמר החכם הזה אני מביני בגיסם ואלו תפילין שהניח לי אבא מהם, והנה יתבאר לך מזה כי מה שאמר ואתה קח לך לבנה ואתה שכב על צדך השמאלי וגו' ואתה קח לך חטים ושעורים וגו' וכן אמרו והעברת תער על ראשך ועל זקנך כל זה במראה הנבואה, ואלילה שיהיה זה בהקיץ כי יהיו הנביאים דומים לשוטים ולשכורים כי איך היה שוכב על צדו ימים רבים ולא יתנועע לשום צד ואיך היה אוכל לחם גלגלים שהוא טמא ומאפה כדי שיהיה סימן לישראל שיאכלו לחמם טמא בגויים, מחובר שאי אפשר שיהיה בהקיץ העברת התער על ראשו ועל זקנו כי יחזקאל היה כהן וחייב שני לאוין על כל פאת זקן ופאת הראש ואמנם הראה בתכלית הבירור שהיה זה כלו במראה הנבואה, וכן כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף היה במראה הנבואה, וכן אמרו בענין ירמיהו שיטמון את האזור

בפרת

מורה נבוכים חלק שני פרק מו מז

בפרת, וטמנו ופקדו אחר זמן גדול, ומצאו שכבר התעפש ונפסד, כל אלו המשלים במראה הנבואה, ולא יצא ירמיהו מארץ ישראל לבבל ולא ראה פרת, וכן אמרו להושע קח לך אשת זנונים וילדי זנונים, והענין ההוא כלו מלידת הבנים וקרותם פלוני ופלוני הכל במראה הנבואה, כי אחר הבאור בהיותם משלים לא נשאר הענין מסופק בהיות לדבר מזה מציאות, אלא כשנאמר בהם ותהי להם חזות הכל כדברי הספר וגו', וכן יראה לי שענין גדעון בגיזה וזולתה אמנם היה במראה, ולא אקראהו מראה נבואה גמור, שגדעון לא הגיע למדרגת הנביאים כל שכן למדרגת המופתים, ותכליתו שישית כשופטי ישראל וכבר מנוהו מקלי עולם כמו שבארנו, ואמנם הכל בחלום כחלום לבן ואבימלך כמו שזכרנו, כן מאמר זכריהו וארעה את צאן ההריגה וגו', והענין עד סופו מבקש השכר בנחת ולקח השכר ומנה הכסף והשליכו בבית היוצר, כל זה ראה במראה הנבואה שהוא צווה בעשותו ועשאהו במראה הנבואה או בחלום של נבואה, וזה דבר שלא יסופק בו ולא יסכל אותו אלא מי שיתערבו לו האפשריות בנמנעות, וממה שזכרתי תביא ראיה על מה שלא זכרתי, הכל מין אחד ודרך אחד הכל מראה נבואה, וכל מה שיאמר במראה ההוא, שהוא עשה כן, או שמע או יצא או נכנס או אמר או נאמר לו או עמד או ישב או עלה או ירד או הלך בדרך או שאל או נשאל, הכל במראה הנבואה, ואפילו ארכו המעשים ההם המסופרים, ונקשרו בזמנים ובאישים נרמז אליהם, ובמקומות, אחר שיתבאר לך שהמעשה ההוא משל, דע יריעה אמתית שהוא במראה הנבואה:

פרק מז כבר התבאר וגלה מאין ספק, שרוב נבואות הנביאים במשלים, שהכלי בה זאת פעולתו, רוצה לומר הכח המדמה, וכן צריך שנודיע גם כן מענין ההשאלות וההפלגות והגוזמות מעט, שהנה יבא מהם בכתבי ספרי הנבואה, וכשיובנו כמשמעם מדוקדקים ולא יודע שהם הפלגה וגוזמא, או יובנו כמה שתורה עליו המלה לפי ההנחה הראשונה ולא יודע שהם מושאלים, יחדשו ענינים מרוחקים, וכבר בארו ואמרו דברה תורה בלשון הבאי רוצה לומר הגוזמא, והביאו ראיה ממאמר ערים גדולות ובצורות בשמים, וזה אמת, ומכת ההפלגה אמרו, כי עוף השמים יוליך את הקול, ולפי זה נאמר אשר כגובה ארזים גבהו וגו', וזה המין נמצא הרבה בדברי הנביאים כלם, ר"ל ענינים נאמרו ע"צ הגוזמא וההפלגה לא על צד ההגבלה והדקדוק, ואין מזה הכת מה שבתבה התורה בעוג. הנה ערשו ערש ברזל וגו', שערש הוא המטה, אף ערשנו רעננה, ואין מטת כל אדם כשעורו בשוה, שאינו בגד ילבשנו, אבל המטה תהיה לעולם יותר גדולה מן האיש הישן עליה, והנהוג הידוע היותה יותר ארוכה מן האיש כשעור שלישית ארכו, ואם היה ארך המטה הזאת תשע אמות, יהיה אורך הישן עליה לפי הנהוג בערך המטות א ששׁ אמות או יותר מעט, ואמרו באמת איש, רוצה בו באמת

שם טוב אפרדי

פרק מז א שש אמות או יותר מעט. ר"ל כי סמס כל אדם וכל הפרשה הוא במראה הנבואה, ובזה לא יסופק שום

אדם בהיות לדבר הזה מציאות, וכן ענין גדעון בגיזה היה במראה, וזולתה אמנם היה במראה אע"פ שמציאה של נבואה כי גדעון לא היה נביא, וכן מאמר זכריה וארעה את צאן בהריגה והענין כלו מבקשת השכר ולקח השכר ומנה הכסף והשליכו בבית היוצר כל זה היה במראה הנבואה או בחלום של נבואה, וזה הדבר לא יסופק בו ולא יסכל בו אלא מי שיתערבו לו אפשריות בנמנעות, ועל כלם נאמר ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום, והנה הרב זכר מה שהוא מבואר וגלה שהוא במראה הנבואה ומה"כ ביאר מה שאינו כ"כ גלוי ואמנם אחר הערה הוא מבואר, ועוד לבאר נבואות רבות אשר לא היו נמצאות חוץ לשכל אבל היה הכל במראה הנבואה, ולמה שזה הוא הפך המפורסם העיר הרב ואמר וממה שזכרתי תביא ראיה על מה שלא זכרתי הכל מין אחד בדרך אחד הכל מראה הנבואה, וכל מה שיאמר במאמר ההוא שהוא עשה או שמע או יצא או נכנס או אמר או נאמר לו או עמד או ישב או עלה או ירד או הלך או שאל או נשאל, הכל במראה הנבואה אפי'

ארכו המעשים ונקשרו בזמנים ובאישים ובמקומות אחר שיתבאר לך שהוא משל דע יריעה אמתית שהמעשה הוא משל:

פרק מז כבר יתבאר וגלה מאין ספק שרוב נבואות הנביאים במשלים לפי שהכלי בה זאת פעולתו ר"ל הכח המדמה, כן צריך שיודע ג"כ מענין ההשאלות וההפלגות והגוזמות וכו'. אחר שכבר ביארנו שהנביאים דברו במשלים וחידות ואין ראוי שיוכן מהנביאים שהנבואות שבאו היו נמצאות כן חוץ לשכל אבל הם משלים כמ"ש, כן ראוי שיודע מענין ההשאלות והפלגות והגוזמות מעט שהוא גם מהם בכתובי ספרי הנבואה וכשיובנו כמשמעם מדוקדקים ולא יודע שהוא הפלגה או גוזמא ויובנו במה שהורה עליו לפי ההנחה הראשונה ולא נודע שהם נמשלים יחדשו ענינים נמאסים מרוחקים, וכבר ביארו ואמרו דברה תורה לשון הבאי, ר"ל הגוזמא, הכיאו ראיה מאמרו ערים גדולות ובצורות בשמים הוא לשון גוזמא, כן אמרו כי עוף השמים יוליך את הקול הוא לשון גוזמא, לא כמו שיתשוב אחד מגדולי המפרשים כי עופות השמים ממש יוליכו את הקול, ולפי זה נאמר אשר כגובה ארזים גובהו, וזה המין נמצא הרבה בדברי הנביאים כלם, ר"ל ענינים נאמרו על צד הגוזמא והפלגה לא על צד ההגבלה והדקדוק, ואין מזה הכת מה שבתבה התורה בעוג הנה ערשו ערש ברזל שאף שהיה עושה ערשו ט' אמות לא היה הוא על אותו השיעור כי המטה אינו מלבוש שהאדם ולבישהו, ואם היה אורך המטה ט' אמות יהיה אורך הישן עליה ו' אמות או יותר מעט, ואמרו באמת איש ר"ל באמת איש ממנו, לא שיהיה זה באמת עוג כמו שיתשבו קצת, ר"ל שאם

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק מז

באמת איש ממנו, ר"ל משאר האדם ב לא שהיה זה באמת עוג, כי כל איש הוא נערך האברים על הרוב, ויאמר שארך עוג היה כפל ארך אחד משאר האדם או פחות מעט, וזה בלא ספק מזרות אישי המין אלא שאינו נמנע בשום פנים אבל מה שכתבה בו התורה ממדת ימי האנשים ההם, אני אומר שלא חיה הימים ההם ג אלא האיש ההוא הנזכר לבדו, ואמנם שאר האדם חיו הימים הטבעיים הנהוגים, והיתה הזרות הזאת באיש ההוא אם לסבות רבות במזונו והנהגתו, או ע"ד המופת ונוהג מנהגו, ולא יסבול שיאמר בזה זולת זה, וכן עוד צריך שיתבוננו מאד הענינים הנאמרים ע"צ ההשאלה, מהם מה שהוא מבואר נגלה לא יסופק על אדם, באמרו, ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף, שזה מבואר ההשאלה, וכן אמרו גם ברושים שמחו לך וגו', תרגם יונתן בן עוזיאל אף שולטניא חדיא לך עתידי נכסין שמחו, מענין המשל, כחמאת בקר והלב צאן וגו', ואלו ההשאלות רבות מאד בספרי הנבואה, מהם מה שירגיש ההמון בהיותם מושאלים, ומהם שיהשבום בלתי מושאלים, כי לא יסופק אדם באמרו יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים, שזאת השאלה ושאין להשם אוצר יאצר בו המטר, וכן אמרו ודלתי שמים פתח ימטר עליהם מן לאכול, לא יחשוב אדם עוד שיש בשמים שער ודלתות, אבל זה ע"צ הדמיון והוא ממין ההשאלה, וכן צריך שיובן אמרו נפתחו השמים וגו', וכן ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, אמחנו מספרי, ימחו מספר חיים, כל זה ע"צ הדמוי, לא שיש לו ספר לשם ית' יכתוב בו וימחה, כמו שיחשבו ההמון בהיותם בלתי שועדים במקום ההשאלה הנה, והכל מכת אחת, ושא כל מה שלא זכרתי על מה שזכרתיו בזה הפרק והבדל הדברים בשבלך, ויתבאר לך מה שנאמר ע"צ המשל, ומה שנאמר ע"צ ההשאלה, ומה שנאמר ע"צ הנומא, ומה שנאמר כפי מה שתורה עליו ההנחה הראשונה בדקדוק, ויתבארו לך אז הנבואות כלם

אפודי

נגהו שלש אמות וזה היה גבהו שש אמות שהוא כפל מחדש אמר: ב לא שיהיה זה באמת עוג. ר"ל שאם היה זה באמת עוג לא היה עוג נערך האיברים, והמשל שאם היה מורך עוג שלשים אמות שלו היה ארך אמתו עשר אמות שלו כי מורך כל אדם כאורך אמתו ג' פעמים, ואם היה מורך עוג שש אמות שלו היה אמתו בלתי נערכת כי היה מן הרחוי שאורך גופו לא יהיה אלא ג' אמות שלו, ואחר שהיא בלתי נערכת היה אפשר שהיה אמתו קטנה כאמתנו או יותר קטנה, ואם אמתו בלתי נערכת עם גופו לא ידענו אורך עוד כלל, אם כן מן המחוייב שאלו האמות הם משאר פרטי האדם הכיומני ואז ידענו גודל גופו שהיה כפל מחדש אחר: ג אלא הימים הנזכר לבדו. ר"ל אומר הפרטים הכתובים בפסוק לא שהיו כל כך בני דורם אלא הימים הנהוג ממנו:

שם טוב

שאם היה אורך עוג ששה אמות שלא היה אמתו בלתי נערכת עם גופו, המשל בזה שאם היה אורך עוג ל' אמות שלנו היה אורך אמתו עשר אמות שלנו כי כל אדם ארכו כאורך אמתו ג' פעמים ואם היה אורך עוג ו' אמות שלנו היה אמתו בלתי נערכת עם גופו ואנו לא ידענו אורך עוג כלל מן המחוייב שאלו האמות הם משאר פרטי האדם הכיומני, והנה אפשר שיהיה האדם כפל אורך האיש משאר האנשים או פחות או מעט וזה בלי ספק מזרות אישי המין אלא שאינו נמנע בשום פנים, ואחר שביאר הרב שהיה עוג בכפל משאר אנשים וזה היה על דרך הכלל והזרות משאר אנשים ביאר הרב כי מה שכתבה התורה ממדת ימי האנשים הראשונים מאדם ועד נח ומנח ועד אברהם שלא חיו הימים ההם אלא האישים ההם הנזכרים לבדם, ואמנם שאר אנשים חיו הימים הטבעיים הנהוגים והיה זרות באנשים ההם לסבות רבות, והנה כמו שימצא הזרות בגודל אנשים באישים אחד כן ימצא באישים ידועים מי שיהיה שעור הגדול ההוא נזמן מן הזמנים ופאה מן הפאות מן האיקלימים והיה זה לסבות רבות למזונו בהרגל המזונות המיומדים בהעמיד הלחות הטרשי והנהגתו באכילה ושתייה ובמשגל ובשינה ובתנועה כשיעור הראוי ובאופן עשייתו, ובמבחר משכנם, והשמירה מהחום והקור המכלה החום הטבעי והמכבהו והללת האנחות ועמילה בשמחה ובעוד לבב והלחותות המזגם לתלותם והנהגתם, והוא מתנה מאת האל כי לא יגיע זה בהנהגה, אבל כאשר יבחרם האם שיגבהו בהם הכחות הפועלות על המתפעלות זמן ארוך כי יהיה להם בטבע יבחרו בנאות כפי מזגם, כי יש נאות למזג איש ינגד למזג האחר על זה הענין יאריך אדם חיים ארוכים, או היה זה על דרך המופת ונוהג מנהגו כי לא היה זה דבר טבעי וחיו אלו האנשים המזכרים על דרך הכלל החיים הארוכים, והנה תראה כי פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן חיה ימים ארוכים כי היה בימי פלגש בגבעה כמו שכתוב ואמרו ג"כ בסדר עולם כי היה ג"כ בפסל מיכה, ואחיה השילוני כפי קבלת רבותינו היה מיוחלי מצרים וקבל מדוד, ומזה יראה ר"ל מאלו האני אנשים שהם פנחס ואחיה השילוני שחיו חיים ארוכים ושאר כל האנשים חיו החיים הנהוגים, עתה יראה כי חיות האנשים הקדומים היו באותם האנשים הנזכרים לבד. ואמר הרב שלא יסבול שיאמר בזה זולת זה, ירמוז למה שקצרי אמנה אומרים שהאנשים ההם חיו שנת הלבנה או כמו שחשבו קצת שהיו נימוסים שהיה מנין וארכו זמן הרבה נימוס כל אחד ואחד: וכן עוד צריך שיתבוננו מאד הענינים הנאמרים על דרך ההשאלה, הנה הרב ביאר הפתוח מן הנגלה כמו שכבר הודעתיך כי אומרו ההריס והגבעות יפצחו לפניכם רנה הוא השאלה, כן אמרו יפתח ה' לך את אוצרו הטוב השאלה, כן צריך שיובן אמרו נפתחו השמים כן אמרו מחני נא מספרך, אמחנו מספרי, ימחו מספר חיים, כל זה על דרך הדמוי, לא שיש לשם ספר יכתוב וימחה בו כמו שחשבו הפתאים בהיותם בלתי משערים במקום השאלה: ושא כל מה שלא זכרתי על מה שזכרתיו בזה הפרק. בזה ירמוז הרב לדברים אשר הגלוי בו אינו נאות, אבל בזאת ההערה יוכנו למשכילים, והבדל הדברים בשבלך ויתבאר לך מה שנאמר על דרך המשל ומה שנאמר על דרך הנומא ומה שתורה עליו הנחה הראשונה בדקדוק, יתבארו לך אז הנבואות כלם ויתגלו וישארו עמך אמונות מושכלות הולכות על הסדר

גרלות

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק מז מח

בלם, ויתגלו וישארו עמך אמונות מושבלות הולכות על סדר נרצות אצל השם, כי לא ירצה לו ית' כי אם האמת, ולא ישנא כ"א השקר, ולא יתבלבלו דעותיך ומחשבותיך ותאמין דעות בלתי אמתיות רחוקות מאד מן האמת ותחשבם תורה, והתורות כולם אמנם הם אמת גמור כשיתבוננו כראוי, אמר צדק עדותיך לעולם, ואמר אני ה' דובר צדק, ובזאת הבחינה גם כן תנצל מדמיון מציאות לא המציאו השם, ומדעות מגונות אפשר שיביא קצתם לכפירה, ואמונת הסרון בחק השם, כעניני ההגשמה והתארים, וההפעליות, כמו שבארנו, או יחשב בדברי הנבואה ההם שהם שקר, (מ) והחלי כלו המביא לזה הוא העלם מה שהעירונו עליו, ואלו הענינים ג"כ מסתרי תורה, אע"פ שדברנו בהם הוא בכללות, קל הוא לדעת פרטיו אחר מה שקדם:

פרק מח מבואר הוא מאד שכל דבר מחודש א"א לו מבלתי סבה קרובה חדשה אותו, ולסבה ההיא סבה, וכן עד שיגיע זה לסבה הראשונה לכל דבר, ר"ל רצון השם ובחירתו, ומפני זה יחסרו הנביאים פעמים בדבריהם הסבות ההם האמצעיות כלם, וייחסו זה הפעל האישי המתחדש אל הבורא, ויאמרו שהוא יתעלה עשאו, וזה כולו ידוע, וכבר דברנו בו אנחנו וזולתנו מן המאמתים, והוא דעת אנשי תורתנו כלם, ואחרי זאת ההצעה שמע מה שאבארהו בזה הפרק והתבוננהו התבוננות מיוחד בו. מוסף על התבוננותיך לשאר פרקי זה המאמר, והדבר אשר אבארהו לך הוא זה. דע כי הסבות הקרובות כלם אשר מהם יתחדש מה שיתחדש, אין הפרש בין היות הסבות ההם עצמיות טבעיות, או בבחירה, או במקרה, וז"ל בבחירה שתהיה סבת המתחדש ההוא בחירת אדם, עד שאפילו היתה הסבה רצון אחד משאר בעלי חיים, שזה כולו ייוחס להשם בספרי הנביאים, ויתירו על הפעל ההוא בלשונות שהשם פעלו, או צוה בו או אמרו, וכא באלו הדברים כלם לשון אמירה ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריאה ולשון שליחה, וזהו הענין אשר רציתי להעיר עליו בזה הפרק, והוא שאחר שהשם לפי מה שהונח והתיישב, הוא אשר העיר הרצון ההוא לבעל חי ההוא שאינו מדבר, והוא אשר חייב הבחירה ההיא לחי המדבר, והוא אשר המשיך הענינים הטבעיים על

שם טוב

נרצות אצל ה', כי לא ירצה כ"א האמת ולא ישנא כי אם השקר, ולא יתבלבלו דעותיך ומחשבתך ותאמין דעות בלתי אמתיות רחוקות מאד מן האמת ותחשבם תורה כמו שחשבו רבים מסכלי הרבנים הנמלאים בזה הזמן, כי יחשבו כי יתקרבו לשם בהאמין כל נמנע ושקר ועליהם נאמר פתי יאמין לכל דבר, והם רחוקים מהתורה כי התורה אמת גמור כשיתבוננו כראוי כמו שאמר החכם כלם ישרים למבין וישרים למוצאי דעת, לא לפתאים כי מה שהוא מבין אינו האמת אבל רחוק מן האמת שאינו לבד כזב אבל הוא שקר ונמנע. והנה אמר הרב כי כשיבחנו הדברים על אמתתם יגלה אדם מדמיון מציאות לא המציאו השם, ומדעות מגונות ומוטות חסרון בש"ת בעניני ההשגחה והתוצרים והפעליות, או יקשוב בדברי הנבואה ההם שהם שקר, והחולי כלו המביא לזה הוא העלם מה שראוי שידעו המבינים ממה שהעיר הרב בדברי הנביאים, ואלו הענינים הם ג"כ מסתרי תורה ולכן דברנו בהם בראשי פרקים בדרך כלל הנה, ולדעת פרטיו יקל אחר מה שקדמנו:

פרק מח מבואר הוא מאד שכל דבר מחודש א"א מבלי סבה קרובה חדשה אותו ולסבה ההיא סבה אחרת, וכן עד שיגיע לסבה הראשונה לכל דבר ר"ל רצון השם ובחירתו ומפני זו יחסרו הנביאים פעמים בדבריהם הסבות ההם האמצעיות כלם ויחסו זה הפעל אל הבורא ויאמרו שהבורא יתעלה עשהו, וזה כלו ידוע ומפורסם ממה שדבר הרב בפרקים שעברו, וג"כ הוא מפורסם בדברי החכמים מן המאמתים וגם כן זה דעת תורתנו כי השם יתעלה אינו סבת כל הדברים ע"ל סבה קרובה אלא ע"ד סבה רחוקה, ואחר זאת הסקדמה שהיא מבוארת בדברי הרב כפי מה שקדם וגם היא מבוארת מהחכמים והיא ג"כ דעת התורה, רצה הרב לבאר ענינים נפלאים וכודות עצומים ועמוקים בספרי הנביאים ואיך ייחסו לשם כל הפעולות כלם ואיך יאמרו שהשם פעל או עשה או צוה או אמר, וכא באלו הדברים כלם לשון אמירה ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריאה ולשון שליחות, וזהו כוונת זה הפרק ולמה שיתבארו בזה סודות עצומים צוה הרב ואמר התבונן בזה הפרק התבוננות מיוחד בו מוסף על התבוננות לשאר פרקי זה המאמר: וכבר ידעת כי הסבות הקרובות אשר הם עלות לדברים ואשר הם סבות בעצם שהם הטבע או הבחירה, ר"ל בבחירה שתהיה סבת המחדש או בחירת האדם עד שאמרי' היתה אותה הסבה רצון ב"ה שזה כלו ייוחס לשם יתעלה בספרי הנביאים, וכן ג"כ בדברים אשר נתחדשו מפאת המקרה והזדמן כלם ייחסו לש"י, וזה למה שהיה ההתחלות הפעולות העצמיות הטבע והבחירה, כי הדברים הנמצאים לא ימלט חדושם אם שיהיה מפאת הטבע כיסודות והמורכבים אשר אלו נתחדשו מהטבע, ופעולות האדם כמו המלאכות כלם ופעולותיו כלם בחין מהבחירה, ויש דברים שיתחדשו מהטבע ומהבחירה, כי אם לא ילד איש מבית לוי לא יהיה לוקח את בת לוי ולא היה נולד משה, ג"כ סבת הולידו היה הבחירה והטבע כי לא נולד ולא נעשה בבחירה ורצון אלא היה כשאר הדברים הטבעיים, והתבאר כי המקרה הוא מתחדש על המעט ומפני סבה מהסבות הם כטבע והבחירה, כי האלבע השני הוא דבר במקרה שקרה לסבות הטבעיות ויתחדש מצד הטבע במקרה כי הטבע לא היה מכוון לעשות אלבע אבל אבע בעבור שהיה שם מותר טבעי יתחדש זה האלבע במקרה מהטבע וכן

קרשקש

פרק מז (מ) והחלי כלו המביא לזה העלם מה שהעירונו. הרצון בזה החולי המביא לאמונת ההגשמה והפעליות הוא העלם מה שהעירונו, הרצון בזה העלם השמות המושאלים והמשותפים:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

על מנהגיהם, (ח) והמקרה הוא ממותר הענין הטבעי כמו שהתבאר, ורובו משותף בין הטבע והרצון והבחירה, יתחייב לפי זה כולו שיאמר על מה שהתחייב מהסבות ההם, שהשם צוה שיעשה כך או אמר שיהיה כך, ואני אזכור לך מאלו כלם משלים ועליהם תקיש כל מה שלא אומרהו, אמר במה שימשך מן הענינים הטבעיים תמיד, כהתוך השלג כשיחם האויר, והמית מי הים בהסתער הרוח, אמר ישלח דברו וימסם וגו', ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו, (ג) אמר בירידת המטר, ועל העבים אצוה מהמטיר עליו וגו', ואמר במה שתהיה סבתו בחירת אדם במלחמת עם ישלטו על עם, או איש יתעורר להזיק איש אחד, עד אפילו חרפו, אמר בשלוט נבוכדנצר הרשע ומחנהו, אני צויתי למקודשי גם קראתי גבורי לאפי, ואמר בגוי חנף אשלחנו, ובענין שמעי בן גרא, אמר כי אמר ה' לו קלל את דוד, (ג) ובהמלט יוסף הצדיק מבית הסוהר, ב אמר שלח מלך ויתירהו, ובשלוט פרס ומדי על הכשדים אמר, ושלחתי לבבל זרים וזרוה, ובענין אליהו ז"ל כאשר סבב השם לו פרנסתו נאמר לו, צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך, ג (ד) ואמר יוסף הצדיק, לא אתם שלחתם אותי הנה, ואמר במה שתהיה סבתו רצון ב"ח והתעוררו בצרכי חייו, ויאמר ה' לדג ויקא את יונה, אחר שהשם הוא

אפודי

פרק מח

א זה הפרק הוא מחימה מגיאור מעלי הגבואה וסתריה, וגלה בכאן בגיאור שהגבואה יתואר לפס יפעלה פעולה אחת בלחוד מקרבא סבות, לא בעלם, או בעלם, או בנבחירה, או במקרה, ובאלו המרבע סבות יבאו בכתוב המם לשונות יתאר בהם הפס יפעלה שהוא סבתן, והלמה כן כי הוא סבתן הרחוקה, ומפם לשונותיהם, אמירה, דבור, צווי, קריאה, שליחה, או מלות עומדות במקומן ומדברגמן: ב שלח מלך ויתירהו. ר"ל שהפי"ת שלח המלך והוא פרעה ואמיר את יוסף מן בית האסורים, ויש לפרש לפי הפשט כי שלח מלך ר"ל המלך פרעה שלח את עבדיו להתיר את יוסף מן האסורים: ג ואמר יוסף הצדיק לא אתם שלחתם אותי הנה ונו'. ר"ל שלה מבירה אחיו בשמעלים בהאל

שם טוב

וכן גם כן נתחדש המקרה בדברים הבחיריים והרצוניים כי ראוכן יצא לשוק לבקש צרכיו ומצא דיגר בדרכו וזה נתחדש על המעט ונתחדש בעבור הבחירה, מ"כ המקרה יקרה לדברים הטבעיים או לדברים הבחיריים והרצוניים, ולמה שכל אלו הדברים הטבעיים והרצוניים יעלו כולם אל תנועת השמים ותנועת השמים יעלו אל מנועת גלגל היומי וגלגל היומי יעלה אל מניע ראשון והוא השי"ת ויוחסו לו כל הפעולות, כי אם לא ימצא הוא שום פעולה בעולם לא ימצא. והמשל בזה כי מלך אחד צוה לקחת אם מאבני העיר ואחר כך בא הנגזר לקחת המם נתחדש מזה קטטות ומריבות במדינה ונתחדש גם כן פעולות רבות מתקח ומתכר, נאמר שהמלך עשה כל אלו הפעולות אחר שהוא סבה להם, וכשתבין זה המשל תבין כל מה שאמר

הרב בפרק זה ואיך ייוחסו כל הפעולות להשי"ת, וכן הדברים אשר עשאם הטבע כמו שאמר תרזי לבנון אשר נטע, וכמו שאמר בדבר ה' שמים נעשו, וכן ייוחס ג"כ הפעולות הרצוניות והבחיריות אל השי"ת כמו שאמר בענין שמעי בן גרא ה' אמר לו לקלל את דוד. והנה הרב דרכו לבאר הדברים הנעלמים מהדברים הגלויים והמבוארים כמו שאמר ישלח דברו וימסם ואמר ויאמר ויעמד רוח סערה ואמר בירידת המטר ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר, הרי בדברים הטבעיים ייוחסו לו בג' ענינים, בלשון דבור, ולשון אמירה, ולשון צווי, אמ"כ ביאר כי בבחירה ורצון ייוחסו קריאה ואמירה ושליחות וצווי, כמו שאמר אני צויתי למקודשי גם קראתי גבורי לאפי על נבוכדנצר ומחנהו, ואמר כי אמר ה' לו קלל את דוד על שמעי בן גרא ואמר בהמלט יוסף הצדיק שלח מלך ואמר גם בענין אליהו צויתי אלמנה לכלכלך שם, ואמר לשון שליחות ביוסף לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים, ונאמר ג"כ כמה שתהיה סבת רצון ב"ח והתעוררותו וצרכי חייו ואמר ה' לדג אחר שהשם הוא אשר העיר לו הרצון ההוא לבקש מזונו, כי השי"ת עשה לכל הב"ח שיהיו בעלי רצון מ"כ בשיתעורר הדג מצד רצונו לבקש צרכיו נאמר שהשם

קרשקש

פרק מח

(ח) והמקרה ההוא ממותר הענין הטבעי, אמר אריסטו"ס כי הדברים אשר יחודשו בהזדמן לא ימצאו בענינים ההכרחיים, ר"ל שהם תמידיים כעלית השמש, ולא בעניינים המאריים כמו החום בתקופת תמוז או הקור בתקופת טבת, ואמנם ימצאו בענינים המעטים המתחדשים מהטבע ובהבחירה, ואמר וכמו כן ההבדל בין מה שיחודש בהזדמן ובין מה שיחודש מהשבע ענין מבואר בעצמו ג"כ, כי האצבע הששית תאמר בה שהיא נתחדשה מההזדמן ולא תאמר מהטבע, ולזה יתחייב שיהיו שני הדברים מתחלפים ר"ל ההזדמן והטבע להיות מה שיחודש מהם מתחלף, וכן יאמר הזדמן למה שיחודש מהבחירה כמו אדם שיצא מביתו לסבת מהסבות ומצא זהוב, הנה ההזדמן סבה פועלת במקרה למה שיחודש על המעט מצד מה שזה המועטי מתחדש מהדברים נמצאו בעבור סבה מהסבות והם הדברים הנמצאים כמו שאמרנו מהטבע ומהמלאכה, זה אמר אריסטוס במאמר השני מן השמע הטבעי: (ג) אמר בירידת המטר על העבים אצוה מהמטיר עליו מטר ואמר במה שתהיה סבתו בחירת האדם במלחמת עם ישלטו על עם. אמר בשלוט נבוכדנאצר ומחנותיו אני צויתי למקודשי. יש לי ספק גדול בזה בערבו ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר עם המשך הענינים הטבעיים, שיש לומר כי אמרו על העבים אצוה מהמטיר עליו מטר הוא מניעת המטר ברצונו כפי מה שיחייבהו מן העונש כמו שאמרה התורה ועצר את השמים ולא יהיה מטר, ואמר ונתתי שמיכם כברזל, ואמר אליהו חי ה' אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי, נאמר ביעודים הרעים לאומת בעברם מצות התורה והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית, ואמר וזרעתם לריק כחכם ואכלוהו אויביכם, ואמר ואבדתם בגוים, וכמה יעודים רעים נמשכים לפי הענין א"כ איך נאמר שהענין נמשך אחר בחירת האומר לבד: (ג) ובהמלט יוסף סבית הסוהר אמר שלח מלך ויתירהו. ג"כ יש לי ספק בזה, שאומר שזה גמול לו מאת הש"י לגודל מעלתו לחיותו כובש יצרו באשה ארוניו עם היותה נכבדת והיא משתה אותו יום יום ולירא את השם נכנע בהפועל ההוא, ואמר שלח מלאך *) ויתירהו לפי שרצון השם בגמול טוב לאוהביו או בהצלתם מהפגעים יקרא מלאך כמו שאמר בדניאל אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני: (ד) ואמר יוסף הצדיק לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים, הרצון בזה שזה היה בחירת האחים למכרו ויחד הענין ההוא לשם, ואם שיש לומר

*) כמה"כ בעצם הוא כי כמקרא כתוב מלך לא מלאך, וממילא כותב ספקו. יג"מ

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק מח

הוא אשר העיר הרצון ההוא, לא שהוא שמהו נביא והשרה עליו נבואה, וכן נאמר בארבה אשר בא בימי יואל בן פתואל, כי עצום עושה דברו, וכן עוד נאמר בשלוט החיות על ארץ אדום בעת חורבנה בימי סנחריב, והוא הפיל להם גורל וידו חלקתה להם בקו, ואע"פ שלא נזכר הנה לשון אמירה ולא צווי ולא שליחה אלא ענינו היקש מבואר, והקש ג"כ על כל המאמרים הבאים הדומים לזאת התכונה, (ה) ואמר בענינים המקריים מקרה נמור, אמר בענין רבקה, ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', ובענין דוד ויהונתן אמר, כי שלחך ה', (ו) ד ובענין יוסף וישלחני ה' לפניכם, והנה כבר התבאר לך איך יסופר על-הזדמן הסבות, הזדמנו על אי זה דרך שהזדמנו, ויהיו סבות בעצם או במקרה או בבחירה או ברצון הכל בשוה באלו החמשה לשונות, והם צווי אמירה דבור שליחה קריאה, ודע זה והנהינהו בכל מקום כפי ענינו, ויוסרו רחוקים רבים, ותתבאר לך אמתת הענין במקום ההוא אשר יביא לחשוב בו שהוא רחוק מן האמת, וזה תכלית מה שהנעתי אל המאמר, או בענין הנבואה ומשליה ולשונותיה, וזה כלל מה שאזכרהו לך מזה הענין, ונתחיל בענינים אחרים בעזרת שדי:

נשלם החלק השני, בסיעתא דשמיא:

שם טוב

שהשם עשה אותו הפעל, ואחר שביאר הרב שהענינים הטבעיים והרצוניים כלם יוחסו לשם יתי' אף שהוא סבה רחוקה ביאר ג"כ שהענינים המקריים ויוחסו לשם, כמו שאמר בענין רבקה ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', ובענין דוד ויהונתן אמר לך כי שלחך ה' אף שזה השליחות נתחדש מפאת המקרה כ"א היה דוד בא אל השלחן לא היה השליחות אבל נתחדש אותו השליחות מצד שאמר מדוע לא בא כן ישי, ובענין יוסף אמר וישלחני אלהים לפניכם היא סבה מקרית כי מכירתו למצרים היא סבה מהם בעצם אבל שיקדם להם ואחר כך שיגאלו אחיו ויקדם להם כדי להחיות עם רב הוא במקרה, הנה כבר התבאר לך איך יסופר לך על ההזדמן הסבות איך הזדמנו על אי זה דרך הזדמנו יהיה סבות בעצם או במקרה או בבחירה או ברצון הכל שוה כאלו החמשה לשונות והם צווי אמירה דבור שליחה קריאה: ודע זה והנהיגהו בכל מקום כפי ענינו. ר"ל בדברי הנביאים כשיאמר אחד מה' לשונות כשיאמר ויבדר ה' או ויאמר ה' או וילו וכן שאר לשונות, כשתבין זה יסורו הרחקות רבות באופן שלא תתעה שיתחדשו לשם יתעלה דברים לא השיגם קודם אבל השיגם עתה בידיעות פרטיות, וכשתתבונן מה שאמר יסולקו כל אלו הברחקות והדומים לאלו, כי השם יתעלה סבה רחוקה לכל הדברים ואפילו השפע המגיע לנביאים יגיע מהשכל הפועל והוא כסבה רחוקה לכל הדברים, והנביאים יחסרו הסבות המחצעיות ויוחסו זה הפועל המיסי המתחדש לבורא ויאמרו שהבורא יתעלה עשאו, והנה זה הרב על התכונות מוסף בזה הפרק במה שהרב דבר בתכלית ההעלמה, וגם מפני כי בזה הפרק יתבארו אויך ויוחסו הנביאים כל הפעולות לשם יתעלה מבלתי שיגיע זה שום הרחקה, ואמר הרב כי זה תכלית מה שהשיג בענין הנבואה ומשליה ולשונותיה, זה כלל כל מה שאזכרהו לך מזה הענין ונתחיל בענינים אחרים כי אחר שדברנו בענין הנבואה נדבר במעשה מרכבה ובהשגחת השם יתעלה ובידיעתו, ונבאר ג"כ טעמי המצות וספורי התורה גם כן אשר יחשב בהם שאין להם שום טעם, ואחר כך תתם מאמרו בהנהגתו המתנודד עד אשר יעתק אל צרור החיים:

אפודי

יתעלה: ד ובענין יוסף וישלחני אלהים לפניכם, בכאן נראה עיון שהרי הרב אמר למעלה ותלה ענין יוסף במה שהוא בגמיאה באומרו לא אתם שלחתם אותי ובכאן מנה ענין יוסף במה שהוא במקרה, המיוחס בזה כי מה שאמר למעלה לא אתם שלחתם. ר"ל שתלה ענין בחירת אחיו כשמכרוהו לשם יתי' כמו שפירשנו, אמנם מה שאמר וישלחני אלהים לפניכם. ר"ל מה שנשתלחתי לאשונה מכם למצרים הוא היה במקרה ואעפ"כ תלה השועל בשם יתעלה, וראיה זה כי כבר נזר השם יתעלה שישראל יעבדו המצריים ד' מאות שנה, ואם כן מה שירד יוסף במצרים לאשונה על שאר אחיו הוא במקרה, וזהו עומק דעת הרב ובהנו הדברים כמו בהם, וכן הירן הכספי לדברי הרב. ובמה שנתבאר מזה הפרק נתגלו כוונות עצומים ועמוקים. השגת והתחלה לאל יתעלה ולרב מוריגו מורה לדק:

קרשקש

לומר שהחלומות אשר חלם אשר הם היו סבת מכירתו היו ברצון השם לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: (ה) ואמר בענינים המקרים מקרה נמור ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה'. יש לי ספק גדול בזה איך קרא זה הענין מקרה ואברהם התפלל לשם בעבור זה ואמר ישלח מלאכו אתך ויצליח דרכך וכן אליעזר עבדו התפלל לשם כמו כן וקרה הענין כפי המבוקש ממנו, אמנם כאמת ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה' הוא בלשון בני אדם שיוחסו לכמו אלו הפעולות לשם אע"פ שידעו בעצמם שהשם לא דבר זה הענין ולא אמרו, אמנם כאשר סדר להם כל מה שאירע וספור תפלת הנביא ותפלת אליעזר חשבו שזה הענין הגיע מהש"י וכן היה באמת כי הועילה תפלתם: (ו) ובענין יוסף וישלחני אלהים לפניכם. קרא זה הענין מקרה כי אחר שהיה במצרים אין מבוא לאמרו וישלחני ה' לפניכם שזה היה מצד בחירת אדם כמו שהיה מכירתו בבחירה, אבל קרה הענין אשר ראה אותו ואירע מה שאירע עד שבעבור אותה הסבה באו למצרים בסוף מצד בהירתו ומצד בחירת פרעה, ואם שי"ל שהכל היה מכוון מהשם יתי' לקיים עוד כי גר יהיה זרעך וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: